

*доцент Мулик Т.О., студентка Михайлюк К.Ю.
Вінницький національний аграрний університет*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ СОБІВАРТОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Проведено дослідження теоретичних та методологічних основ аналізу собівартості продукції на сільськогосподарських підприємствах

Одним із важливих показників ефективності виробництва є собівартість продукції. Ефективність будь-якої підприємницької діяльності залежить від зниження витрат на одиницю продукції чи надання послуг. У свою чергу зниження витрат можливе в умовах доведення до кожного центру відповідальності принципів противитратного механізму у вигляді різних систем, з урахуванням прогресивних форм технології і організації управління виробництвом.

Питаннями економічного аналізу виробництва, витрат та собівартості сільськогосподарської продукції займалися такі вчені, як: Г.І. Савіцька, В.К. Савчук, В.І. Мацибора І. А. Басманов, Я. В. Соколов, С. О. Стуков, А. Д. Шеремет, М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, Б. І. Валуєв, З. В. Гуцайлюк, В. О. Ластовецький, І. Д. Лазаришина, Є. В. Мних, Л. В. Нападовська, В. Ф. Палій, М. С. Пушкар, В. В. Сопко, І. Д. Фаріон, Ю. С. Цал-Цалко, П. Я. Хомин, Р. Л. Хом'як, М. Г. Чумаченко, С. І. Шкарабан, а також інші вчені. Проте на сьогодні залишаються не вирішеними багато питань пов'язаних з аналізом витрат, їх методів та собівартості сільськогосподарської продукції.

Як економічна категорія «собівартість» з'явилась у 1912 році у працях А.П. Рудановського, М.П. Тер-Давидова і М.Ф. Фон Дітмара. До цього використовували терміни: «своя вартість», «загальна вартість», «власна вартість», «вартість виробництва», «фабрична вартість», «вартість», «дійсна вартість», «продуктивна вартість», «заводська вартість», «фактична вартість», «повна ціна», «істина ціна» [1].

Собівартість – це економічний показник, що включає затрати на засоби виробництва і оплату праці. Економічним аналогом собівартості продукції являються витрати виробництва [3].

Аналіз собівартості виробництва сільськогосподарської продукції як загалом, так і окремих її видів зумовлює потребу у відповідному інформаційному забезпеченні. До основних джерел інформаційного забезпечення аналізу витрат на виробництво належать: фінансова та статистична звітність, первинні документи, облікові реєстри, кошториси витрат, матеріали ревізій, результати аналізу витрат за попередні періоди, тощо.

Собівартість, як один із основних економічних показників, використовується при плануванні, аналізі і контролі, які формують загальну обліково-аналітичну систему управління виробничим підприємством. При плануванні обчислюють собівартість об'єктів калькулювання в процесі господарської діяльності при різних альтернативних умовах з метою вибору

найоптимальнішого варіанту з максимальним результатом, а також формування планових калькуляцій.

Для ефективного управління підприємством доцільно здійснювати окремими службами попередній контроль із використанням факторного аналізу. З цього приводу В.П. Савін відзначає, що "...завданнями оперативного аналізу відхилень від норм є впровадження заходів для запобігання причин виникнення відхилень та визначення впливу відхилень на рівень витрат. Аналізу підлягають витрати матеріалів, заробітна плата, комплексні витрати (витрати з експлуатації та обслуговування обладнання, загальновиробничі витрати), а також втрати внаслідок браку та простоїв"[4].

Таким чином, при проведенні факторного аналізу необхідно врахувати виробничу структуру підприємства, адже за її побудовою визначаються складові елементи контролю та аналізу. Діяльність підприємства і його підрозділів, яка відображена в системі показників, найбільш об'єктивно характеризує щоденні результати роботи. Аналіз проводиться з метою своєчасного виявлення причин відхилень від планових параметрів для прийняття відповідних управлінських рішень.

Для того, щоб домогтися успіхів у майбутньому і не витратити зайвого часу на виявлення резервів збільшення обсягу продукції (послуг) і зниження собівартості за минулі періоди, необхідно систематично вести оперативний, внутрігосподарський, порівняльний аналіз.

Аналіз собівартості продукції здійснюється в такі етапи:

- загальна оцінка виконання планових (розрахункових) завдань по зниженню собівартості одиниці продукції, що включає: підрахунок загальної суми постійних витрат на виготовлення всієї продукції; підрахунок змінних витрат на одиницю продукції; розрахунок собівартості одиниці продукції; порівняння фактичної собівартості з плановою, виявлення відхилення і впливу факторів на це відхилення;
- вивчення окремих статей калькуляції певного виду продукції;
- розшифрування матеріальних витрат — це аналіз витрат окремих видів матеріалів, які витрачають на виробництво певного виду продукції. [1].

Взагалі на зміну собівартості одиниці продукції впливають такі фактори, як: зміна обсягу виробництва продукції; зміна суми постійних витрат; зміна обсягу виробництва продукції; зміна суми змінних витрат. Найважливішим методом виявлення невикористаних резервів зниження собівартості є порівняльний аналіз. З'ясування причин невиконання плану по зниженню собівартості допомагає керівництву знайти правильне рішення для мобілізації невикористаних резервів.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що в ринкових умовах значно підвищується роль собівартості продукції та формування цін на продукцію. Ефективне управління собівартістю продукції має бути орієнтоване на шляхи її зниження, а для цього потрібно обрати найкращий метод відображення витрат в обліку, який створює необхідну інформаційну базу для проведення факторного аналізу витрат, що дозволить здійснювати його в оперативному порядку.

Література:

1. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: підручник для студентів вузів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит» / Вид. 2-е, доп. I перероб. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 640с
2. Ісай О. В. Особливості аналізу собівартості продукції за умов застосування нормативного методу обліку витрат // Економіка та підприємництво. — К., 2009. — Вип. 22. — С. 122–127.
3. Поліщук В.М., Лобастов І.В. Мороз А.І. Моделювання собівартості вирощування зернових культур // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. - 2009 — Вип. 134 частина 2.
4. Савин В.П. Оперативный учет затрат на производство. (Некоторые вопросы). – М.: Финансы, 1970. – 88 с.
5. Сало О.С. Підвищення ефективності вирощування основних олійних культур // Вісник Центру наукового забезпечення АПВ Харківської області №7. – 2010. - С.294-301.
6. Ющишина Л.О. Особливості методики аналізу витрат бізнес-процесів у рослинництві // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. - № 628. – 2008.- С.365-370.

*доцент Сегеда С.А., студентка Кравець Н.А.
Вінницький національний аграрний університет*

ЕВОЛЮЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто еволюцію економічних теорій національної економіки

Однією з перших системних теорій національної економіки можна вважати меркантилістську, яка виникла в Англії і існувала протягом XVII–XVIII ст. Меркантилісти розглядали світ у статиці, а багатства народів – як фіксоване явище у кожен момент. На їхню думку, тільки завдяки запасам золота і срібла країна може досягти благополуччя. У разі, якщо країна не має родовищ дорогоцінних металів, їх можна одержати за допомогою зовнішньої торгівлі, а тому держава повинна стимулювати експорт і обмежувати імпорт, перепродувати товари одних країн в інші, унеможлиблювати вивезення сировини. Саме представники цієї теорії заклали основний категоріальний апарат, вперше описали платіжний баланс, започаткували політичну економію [2].

Найяскравішими представниками фізіократизму є Ж.Б. Сей та Ф. Кене. На думку Сея, провідні позиції в національній економіці повинна посідати промисловість. Він розглядає процес виробництва і розробляє теорію трьох чинників виробництва, проводить аналізування розподілу і споживання суспільного продукту. Сей виділив три основні чинники виробництва: капітал, землю і працю. Він не вважав, що при капіталізмі існує несправедливий розподіл доходів, оскільки капітал приносить прибуток капіталісту, земля

приносить землевласнику ренту, а праця найманому робітникові – платню [3].

У середині XIX ст. революційний переворот у науці здійснив марксизм. К. Маркс написав свою фундаментальну працю “Капітал” в чотирьох томах, в якій чітко розмежував чинники виробництва та джерела вартості, зокрема додаткової вартості. Єдиним джерелом вартості він вважав працю, а засоби виробництва, у тому числі землю, речовими чинниками, але лише споживчої вартості, а не вартості загалом. Під час аналізування національних економічних систем К. Маркс та його послідовники прагнули довести необхідність формування соціалістичної держави, виступали проти приватної власності, шлях демократизації суспільства вбачали в диктатурі пролетаріату.

Вирішальний внесок у руйнування застарілого стереотипу економічного світогляду зробив у 30-ті рр. XX ст. англійський економіст Дж. Кейнс. Кейнсіанство вважається основоположним ученням про національну економіку. Він започаткував сучасний макроекономікс у своїй праці “Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей”. У цій книзі він дослідив національне господарство загалом, обґрунтував потребу в державному регулюванні національної економіки і визначив конкретні напрями втручання держави у господарське життя, що охоплюють грошовий обіг і грошову політику, нагромадження капіталу та інвестування, реалізацію вироблених товарів [3].

Протистояв кейнсіанству монетаризм, яскравим представником якого вважають М. Фрідмана. Основні праці ученого присвячені теорії та практиці грошового обігу. Він розробив монетарну теорію національного доходу і новий варіант кількісної теорії грошей. Монетаристи відкидають жорсткі методи кейнсіанства з регулювання світової економіки. Вони обстоюють ліберальні методи управління, передусім за допомогою фінансово-кредитних, цінкових, грошових та антиінфляційних прийомів [1].

Після закінчення Другої світової війни з’явилася теорія неолібералізму, яка пропагувала принцип економічної свободи та невтручання держави у розвиток національного господарства. Представники цієї теорії, зокрема такі, як Л. фон Мізеса, Ф. Гайєк, Дж. Мід, В. Репке, Л. Ергард, В. Еукен, Ш. Алле, основне своє завдання вбачали у розробленні такої концепції, яка б забезпечила зростання добробуту населення та соціальну справедливість за допомогою перерозподілу національного доходу [2].

Доволі цікавою є теорія добробуту, розроблена А. Пігу. Визначаючи максимум добробуту на основі міжособистісних порівнянь, він застосував як індикатор добробуту розмір національного доходу. Основою пропозицій А. Пігу стала ідея досягнення максимуму суми, доступної усім індивідуумам, – ситуація, коли не можна покращити життєві умови одних людей за рахунок погіршення життєвих умов інших, що відповідає максимуму суспільного добробуту, якщо цей результат відповідає розподільній етиці суспільства [2].

Перехід України до ринкової економіки змусив вітчизняних урядовців зробити складний вибір щодо подальшого розвитку, засобів та інструментів реформування суспільного виробництва. Однак здійснити дієві реформи неможливо без історико-економічних досліджень, адже економічні ідеї минулого можуть бути не лише підвалинами теорії, а й застереженням від

сучасних помилок. Актуальність такого історичного підходу стає все очевиднішою у світлі тих помилок і прорахунків, що були допущені за роки незалежності України. Серед багатьох причин необхідно згадати й недостатню обізнаність з місцевими умовами реалізації реформ. Адже надзвичайно важливим було б з'ясувати, як виникли ці умови, в якому напрямку йшов їх розвиток, на якому етапі слід шукати корені сучасної економічної ситуації.

Література:

1. Вербицька Г.Л. Еволюція економічних теорій національної економіки// Економічний вісник НГУ – 2010.- № 2 – С. 252-258
2. Гончарук В.О. Економічні теорії національної економіки// Економіка та регіони – 2009. - №5 – С. 17-23
3. Кондратюк В.С. Загальні положення економічних теорій// Економічна теорія – 2010. - №4 – С.7-15

доцент Сегеда С.А. студент Андрєєва Н.М.
Вінницький національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАУКОВОГО ТА ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Розглянуто особливості розвитку наукового та трудового потенціалу України: стан і перспективи розвитку

Головною ознакою процесів, що відбуваються у сучасному світі, є глобальна інтеграція економіки, політики, науково-технологічної сфери, природоохоронної діяльності і соціального добробуту. Україна як незалежна держава живе у взаємопов'язаному та взаємозалежному світі.

Проблемам реалізації інноваційної моделі економічного розвитку з використанням наукового потенціалу власної науки займався багато вітчизняних науковців: І.Шовкун, С.Захарін, А.Сухоруков, В.Дем'юхін, А.Федулов та інші. Проблемам розвитку трудового потенціалу приділяли свою увагу Е.Лібанова, В.Онікієнко, Л.Лісогор, Л.Ткаченко, В.Сердюк та багато інших науковців.

У сучасних умовах глобалізації економічного життя розвинуті країни, де наука виконує роль головного економіко-відтворювального фактора, забезпечують свій розвиток за рахунок вдосконалення існуючих технологій, техніки та використання принципово нових наукових досягнень. Міжнародний технологічний та науковий обмін, трансфер інтелектуального потенціалу — одна з ознак нашого часу.

Науково-технічний потенціал визначається як сукупність наявних ресурсів, якими володіє країна і які можуть слугувати базою для наукових відкриттів, винаходів і технічних нововведень, а також для вирішення національних і міжнародних проблем, що ставляться перед сучасною наукою.

До основних елементів наукового потенціалу відносять: людські ресурси країни, які працюють в науці і техніці; фінансові ресурси, які виділяє країна на наукові дослідження; засоби наукового виробництва; центри і служби наукової інформації; поточні і перспективні програми наукових досліджень; центри з керівництва науково-технічною діяльністю країни.

Наявність висококваліфікованих робітників дозволяє будь-якій країні досягнути значних успіхів у напрямку розвитку інноваційно-інвестиційної складової. Відомо, що конкурентоздатність держави в першу чергу залежить від конкурентоздатності людини. Сьогодні Україна проходить складний етап свого розвитку, при цьому долаючи соціально-економічні кризи, у тому числі демографічні проблеми, які безпосередньо зв'язані з розвитком трудового потенціалу. Так, за прогнозами, якщо будуть зберігатись нинішні негативні демографічні тенденції, то в 2015 році потреба економіки України в кваліфікованих працівниках буде забезпечуватися не більше ніж на 40%. Нині відчувається дефіцит кваліфікованої робочої сили (електрозварювальників, токарів, слюсарів, будівельників, інженерів тощо). Серед загальної кількості працівників у нашій країні - 21% кваліфікованих, а, наприклад, у Японії - 72%; в Німеччині - 56%; США - 43%.

Освіта й інновації - це ключові аспекти розвитку України, оскільки виникає необхідність формування конкурентоспроможного трудового потенціалу, в зосередженні на якісних, а не на кількісних показниках робочої сили, забезпечення відповідності між попитом на працю та її пропозицією, підвищення гнучкості ринку праці, його відкритості до впровадження нових технологій. Розглянемо такий якісний показник, який характеризує ефективність використання трудового потенціалу - продуктивність праці (ВВП в перерахунку на одну годину роботи в різних країнах світу) (рис. 1).

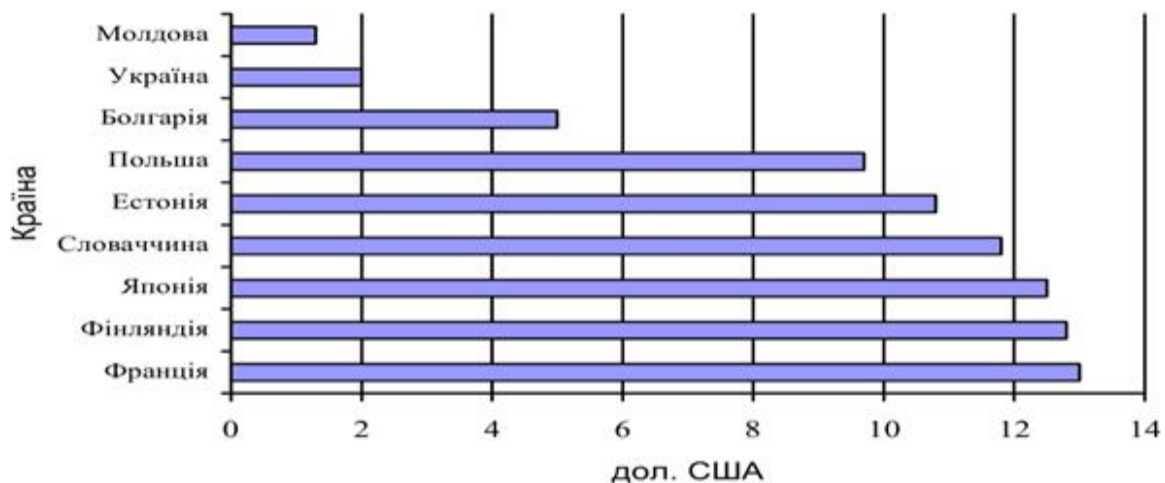

Рис.1. Аналіз продуктивності праці в країнах світу

Аналіз рис. 1 свідчить, що продуктивність праці в Україні в декілька разів менша порівняно з розвиненими країнами, наприклад, із Францією - в 6,5 рази, Японією - в 6,3 рази. Продуктивність праці можна збільшити й за рахунок зменшення рівня безробіття в країні. Безробіття істотно впливає на науковий і

трудоий потенціал України, хоча проблема нашої країни не в безробітті, а в низькому розмірі заробітної плати.

Отже, інноваційно-інвестиційний розвиток економіки України можливий за умови інтеграції наукового та трудового потенціалу. Джерелом розвитку наукового потенціалу є забезпечення галузевого сектора науки достатніми джерелами (бюджетними і позабюджетними) фінансування; вирішення проблеми розвитку інтелектуальної власності в країні; сприяння функціонування перспективних високотехнологічних продуктів); стимулювати підприємства до розробки і виробництва інноваційних видів продукції тощо. Покращення ситуації у сфері інноваційно-інвестиційного розвитку потребують вирішення гострих соціально-економічних проблем (демографічної, побудова ефективної та справедливої системи оплати праці й сучасної системи навчання, у тому числі навчання протягом життя економічно активного населення), без яких зростання наукового потенціалу України буде суттєво обмеженим.

Література:

1. Григор О.О. Аналіз /Науково-технічного та інноваційного потенціалу України // Інвестиції: практика та досвід. - 2010. - № 4. - С. 20-22.
2. Данилишин Б., Чижова В. Науково-інноваційне забезпечення сталого економічного розвитку України // Економіка України. - 2008. - №5. - С. 4-11.
3. Наука та інноваційна діяльність в Україні. Стат. зб. – К.: Держкомстат України, 2009. – 360 с.

доцент Бралан В.П., студентка Михайлюк К.Ю.

Вінницький національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ АУДИТОРСЬКИМ РИЗИКОМ В УКРАЇНІ

Висвітлено основні проблеми аудиторського ризику та шляхи їх вирішення професійними аудиторами з метою мінімізації наслідків

В сучасних діяльності підприємці постійно стикаються з цілою низкою економічних та інших ризиків діяльності, пов'язаних з відсутністю точної та достовірної інформації про стан діяльності, що має вплив на прийняття ефективних рішень. Аудиторська діяльність також є видом підприємницької діяльності, їй так само, як і будь-якому іншому виду бізнесу властиві події, що можуть призвести до невиконання зобов'язань перед клієнтами або фінансових втрат. Цими ризиками необхідно управляти для мінімізації їх негативних наслідків.

Дослідженням проблем аудиторського ризику займалися такі вітчизняні науковці, як: Андреев В.Д., Давидов С.Д., Мазур О.В., Рудницький В.С., Соколов Я.В., Гайдук Т.О, та інші.

Відповідно до Міжнародних стандартів аудиту, аудиторський ризик - це ризик або небезпека того, що аудитор зробить неправильний висновок щодо

фінансової звітності після виконання ним аудиторських процедур, тобто за неправильно складеною фінансовою звітністю буде представлений аудиторський висновок без застережень і навпаки [1].

Аудиторський ризик поділяють на ризик аудиторської діяльності та ризик аудиторської перевірки, пов'язаний з висловленням невірної думки аудитором в аудиторському висновку щодо фінансової звітності підприємства-клієнта.

Перша група – ризик аудиторської діяльності пов'язаний з проблемою несплати коштів клієнтом за виконану роботу аудитором.

Друга група – це проблема точності аудиторського висновку, тобто чи правильно зробить висновок аудитор для ефективного прийняття рішень підприємством та чи виявить всі порушення, якщо такі існують.

Розглядаючи зарубіжний досвід визначено, що прийнятна величина загального аудиторського ризику становить 1–5 %. Тому під час оцінювання результатів перевірки надзвичайно важливою для аудитора є розроблення методичних підходів до визначення розміру аудиторського ризику, чого не було зроблено до сьогоднішнього часу. Методичні підходи повинні розроблятися кожною аудиторською фірмою самостійно. При цьому, вибираючи алгоритм визначення аудиторського ризику та його допустимий рівень, необхідно врахувати конкретні умови перевірки, її строк, характер діяльності клієнта, компетентність і кваліфікацію аудитора, його попередній досвід та багато інших чинників [2].

Аналіз літератури показав, що існують різні наукові підходи до визначення аудиторського ризику (рис. 1) [2].

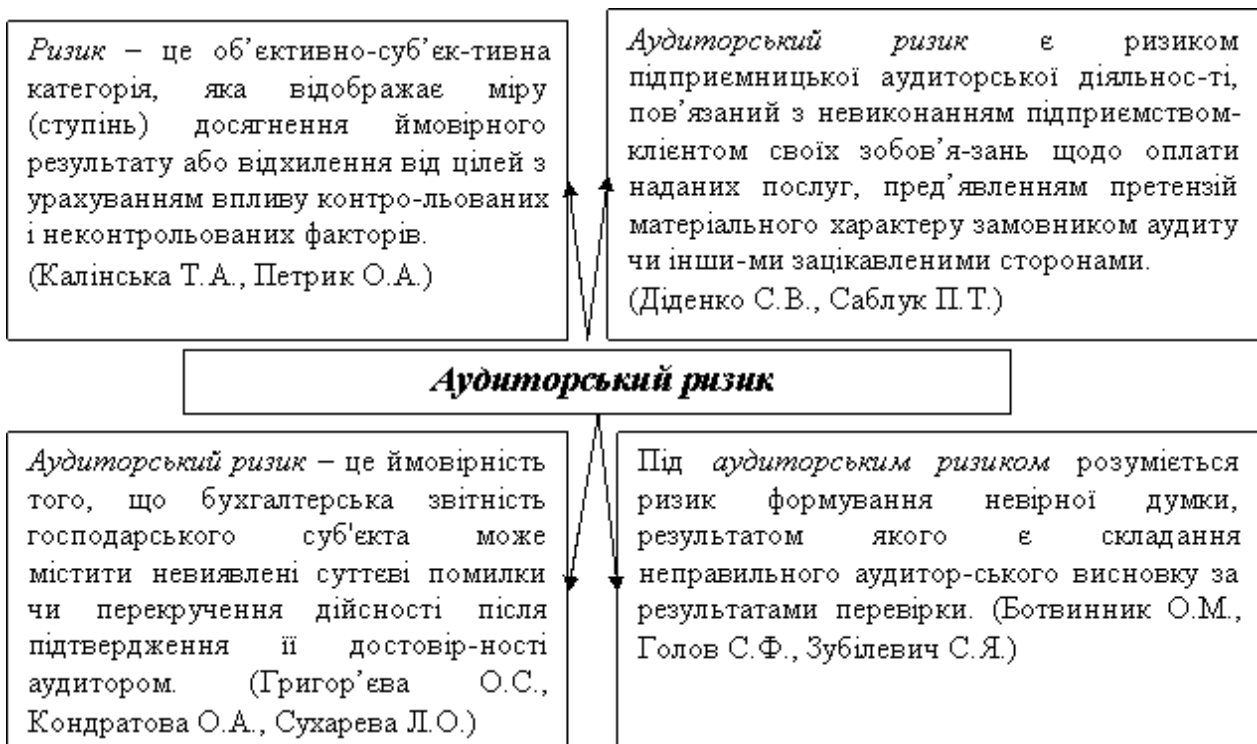

Рис.1. Узагальнення результатів досліджень науковців щодо визначення поняття "аудиторський ризик"

Для визначення аудиторського ризику існує певна модель, яка розробляється аудиторською фірмою самостійно, наближено вона має такий вигляд:

$$\text{ЗАР} = \text{ВР} * \text{РК} * \text{РН}, \quad (1)$$

де ЗАР – прийнятний аудиторський ризик;

ВР – властивий (внутрішньогосподарський) ризик;

РК – ризик контролю;

РН – ризик невиявлення.

Ризик контролю і властивий ризик не залежать від аудитора і він не може на них вплинути. Як зазначено у міжнародному нормативі, ці ризики існують незалежно від аудиторської перевірки фінансової звітності і є результатом діяльності клієнта незалежно від проведення аудиту. На відміну від цих двох складових аудиторського ризику, ризик невиявлення є результатом аудиторської перевірки, наслідком виконаної аудитором роботи. За цей ризик аудитор несе повну відповідальність, тобто ризик визначає ступінь якості, рівень його діяльності.

В аудиторів України, на жаль, і це зрозуміло, ще недостатній досвід у визначенні аудиторського ризику. Тому необхідно використовувати найкраще у зарубіжному досвіді з цього питання, особливо при використанні такого підходу до проведення аудиту, як аудит зон ризику [3].

Для оцінки ризиків аудиторської діяльності з метою реалізації заходів щодо їх мінімізації чи усунення пропонуємо аудиторів послідовно:

- обрати метод виявлення ризику;
- зібрати та опрацювати необхідну інформацію;
- ідентифікувати та оцінити ризики та визначити пріоритетні напрямки їх мінімізації або уникнення [2].

Аудитор може застрахувати ризик і в разі його появи всі витрати буде покладено на страхову компанію. В Україні страхування ризиків аудиторів не регламентоване на рівні законодавства, тоді як в зарубіжних країнах на законодавчому рівні все чітко визначене, а страхування найчастіше є обов'язковим. В Росії близько 80% відомих аудиторських компаній Росії страхують свої ризики в страхових компаніях.

Законодавство України не передбачає страхування професійної відповідальності аудиторів, а також повного і беззастережного відшкодування збитку, нанесеного замовникові аудиту. Статтями 21 і 22 Закону України «Про аудиторську діяльність» визначено, що за неналежне виконання своїх зобов'язань аудитор (аудиторська фірма) несе майнову і іншу цивільно-правову відповідальність згідно з угодою і законом [5].

Україні необхідне введення обов'язкового страхування професійної відповідальності аудиторів, що водночас дасть можливість ефективного розвитку ринку страхових послуг, підвищить довіру суспільства до результатів аудиторських перевірок [4].

На думку В.П. Бондар необхідно створити інститут страхування відповідальності суб'єктів аудиторської діяльності шляхом відкриття при

Аудиторській палаті України страхової компанії у формі юридичної особи з делегуванням їй функцій щодо контролю рівня освіти аудиторів та якості робіт, страхування аудиторської діяльності, здійснення страхових виплат тощо.

Вдосконалення нормативно-правового регулювання аудиторської діяльності в аспекті страхування професійної відповідальності можна здійснити шляхом внесенням змін до Закону України «Про аудиторську діяльність», де чітко вказати умови страхування професійної відповідальності аудиторів.

Отже, основною метою функціонування системи управління ризиками є забезпечення ефективної діяльності аудиторської фірми в умовах ризику. Для досягнення свої мети, ця система повинна вирішити такі завдання:

- виявлення ризиків і оцінювання їхнього рівня;
- зведення ризиків до прийняттого рівня;
- ліквідація наслідків настання ризикових подій;
- створення та підтримка такої організаційної культури аудиторської

фірми, яка б забезпечувала здійснення заходів щодо управління ризиками на всіх щаблях організаційної структури аудиторської фірми, всіма її працівниками; створення та надання персоналу фірми методичного та технічного забезпечення управління ризиками [6].

Отже, аудиторський ризик іншими словами – це ризик не виявлення помилок, внаслідок якого підприємство прийме хибні рішення і не отримає максимальну вигоду від нього. Визначення ризику має свої проблеми оскільки належної методики в Україні немає, все це не визначене в законодавчому порядку. Визначення величини ризику не враховує рівня кваліфікації аудитора, рівень внутрішнього контролю на підприємстві, та інші важливі показники.

Ризики не виявлення в Україні на даний час не страхуються в страхових компаніях, це не є обов'язковим та більше того не визначене законом.

Для вирішення проблем потрібно на законодавчому рівні врегулювати питання страхування ризиків, їх обчислення професійними аудиторами.

Література:

1. Селезньов О.В., Ольховікова О.Л., Гик О.В. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики. - К.: «СТАТУС», 2006. - 1152 с.
2. Проскуріна Н.М. Конститутивно-ключові аспекти управління ризиком в аудиті. – «Ефективна економіка». – електронний ресурс: режим доступу. – <http://economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=309>
3. Петрик О. А., Фенченко М. Т. Аудит у зарубіжних країнах: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / За заг. ред. О. А. Петрик. — К.: КНЕУ, 2002.
4. Яцків О.Я. Проблеми управління ризиком аудиторської діяльності. – електронний ресурс: режим доступу. – http://www.economy-confer.com.ua/full_article/765/
5. Закон України “Про аудиторську діяльність” від 22.04.1993 року № 3125- XII 2
6. Ярова Ю. Ю., Кудирко О. М. Управління ризиком аудиторської діяльності. – електронний ресурс: режим доступу. –http://www.rusnauka.com/33_DWS_2010/33_DWS_2010/Economics/74275.doc.htm

*доцент Федоришина Л.І., студентка Мулик Я.І.
Вінницький національний аграрний університет*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ

*Розглянуто теоретико-методологічні основи податкового обліку в Україні,
охарактеризовано предмет та методи податкового обліку*

Важливим інструментом податкової політики є податковий облік. Враховуючи те, що правильність його ведення та своєчасне відображення податкових операцій у податковій звітності є однією з основних умов ефективної діяльності підприємств, облікове забезпечення звітності про податки і податкові платежі є надзвичайно важливим.

Поняття податкового обліку є відносно новим для вітчизняної системи законодавчого регулювання діяльності господарських суб'єктів. Як окремий вид обліку податковий облік бере свій початок з набранням чинності Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.1997 року. Цей факт зумовив виникнення дискусій серед науковців і практиків з бухгалтерського обліку України щодо трактування терміну «податковий облік». Зокрема, над питаннями податкового обліку працювали Є. Ковальчук, В. Панасюк, Т. Редзюк, В. Сердюк, Л. Чернелевський та інші. Водночас на сьогодні чіткого формулювання поняття «податковий облік» не існує ні в законодавчих актах, ні серед науковців.

Розглянемо підходи вчених до трактування категорії «податковий облік». Так, В. Панасюк, Є. Ковальчук, С. Бобрівець під податковим обліком розуміють підсистему бухгалтерського обліку, яка за певними правилами, затвердженими державою, виконує функції нарахування та сплати податків відповідним державним органам [6, с.11].

Інша група вчених [7, с. 34] вважає, що податковий облік – це система групування інформації для визначення податкової бази за податками на підставі первинних документів, згрупованих у відповідності з порядком, передбаченим діючим податковим законодавством.

Предметом податкового обліку виступає діяльність підприємства, в результаті якої у платника податків виникають зобов'язання щодо обчислення та сплати податків [6, с.13].

У податковому обліку застосовується кілька методів: касовий метод; метод нарахувань; метод першої події; метод останньої події (рис. 1).

Податковий облік доходів і витрат платника податків при застосуванні касового методу здійснюється виходячи з моменту придбання платником податку права користування або розпорядження доходами й часу визнання за ним понесених витрат з моментом фактичного одержання доходів і здійснення витрат. Якщо платник податків одержує доход або здійснює витрати не в грошовій формі, момент одержання такого доходу або здійснення витрат визначається в тім же порядку, що використовується для визначення моменту одержання доходів або здійснення витрат у грошовій формі.

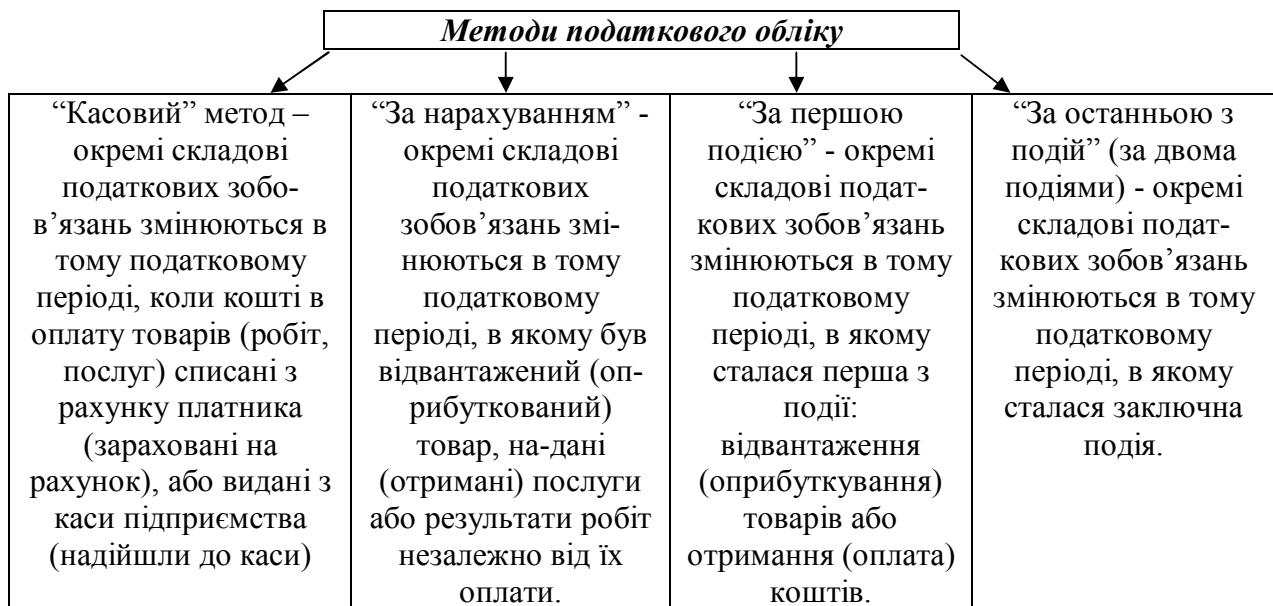

Рис. 1. Методи податкового обліку [3]

Використання касового методу передбачає облік платником податків доходів та витрат, виходячи із часу вступу платника податків у право власності на ці доходи або визнання за ним цих витрат. Моментом одержання доходів вважається момент, коли платник податків фактично придбає право одержання коштів. Як момент одержання доходу визначається момент одержання коштів, а при безготівковому розрахунку – момент надходження коштів на рахунок платника. При поетапному перерахуванні коштів – момент одержання першого платежу.

Моментом здійснення витрат зізнається момент, коли платник податків фактично здійснює ці витрати. При виплаті коштів таким моментом є момент виплати наявних коштів, при безготівковому платежі – момент одержання банком або кредитною установою доручення платника податків перелічити відповідні грошові суми. При здійсненні таких витрат подібний момент визначається по останньому з таких платежів.

У бухгалтерському обліку у відповідності зі ст. 4 Закону України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність” [2] доходи й витрати відображаються в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати коштів. У міжнародній практиці переважно використовується саме цей метод. Він вважається більш об’єктивним у порівнянні з касовим. Його застосування теж допускається, але у виняткових випадках і з певними, додатковими поясненнями.

При використанні методу нарахувань облік доходів і витрат ведеться платником податків, виходячи із часу придбання платником податків права на ці доходи або визнання за ним цих витрат, незалежно від моменту фактичного одержання їм доходів і розрахунків. Якщо платник одержує доходи або здійснює витрати не в грошовій формі, то момент одержання таких доходів або здійснення витрат визначається в такий же спосіб, як і при визначенні моменту одержання доходів або здійснення витрат у грошовій формі [4].

Моментом здійснення витрат при використанні платником податку

методу нарахувань визнається момент, коли можливо однозначно визначити суму фінансового зобов'язання.

Метод ведення податкового обліку є незмінним протягом податкового періоду. У Російській Федерації, наприклад, зміна підприємством методу податкового обліку протягом строку податкового періоду допускається тільки в тому випадку, якщо протягом цього періоду підприємство ввійшло до складу консолідованої групи платників податку. Не допускається застосування різних методів обліку доходів і витрат, якщо вони стосуються однотипних операцій платника податку [1].

Ведення податкового обліку забезпечує можливість мати повне уявлення про всі операції, пов'язані з діяльністю платника податку, і про його фінансове становище. Ці операції повинні бути відображені таким чином, щоб можна було простежити їхній початок, хід і закінчення [5].

Отже, на сучасному етапі розвитку податкового обліку в Україні існує два підходи до ведення податкового обліку. Перший передбачає ведення податкового обліку на основі первинної документації без використання спеціальних реєстрів обліку. Другий підхід передбачає ведення податкового обліку на основі первинної документації у реєстрах податкового обліку. Ці підходи не передбачають використання методологічного апарату бухгалтерського обліку (подвійний запис, рахунків синтетичного та аналітичного обліку, балансового узагальнення). Одержання підсумкових даних для складання податкової звітності здійснюється шляхом накопичення й групування даних за окремими ознаками доходів та витрат, що враховуються при оподаткуванні прибутку підприємств.

Література:

1. Брызгалин А. В. Налоговый учёт. Анализ взаимодействия и противоречий налогообложения и бухгалтерского учёта / А. В. Брызгалин, В. Р. Берник, А. Н. Головкин, Е. В. Демешева. – М.: Аналитика–Пресс, 1997. – 112 с.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-ХІУ //Офіційний вісник України. – 1999. – N 33. – Ст. 1706.
3. Іванов Ю.Б. Система оподаткування в схемах і таблицях. Частина 1. Загальнодержавні та місцеві податки і збори в Україні: Навчальний посібник. – Х.: ВД «ІНЖЕК». – 2004. – 416 с.
4. Ловінська Л.Г., Білоусова О.С. Критичний аналіз розбіжностей бухгалтерського і податкового обліку формування доходів і витрат суб'єктів господарювання в Україні // Наукові праці НДФІ. – 2003. - №3.
5. Основи податкового права / Под ред. проф. Н.П. Кучерявенко. – Х.: Легас. – 2003. – 384 с.
6. Панасюк В. М. Податковий облік: Навчальний посібник. / В. М. Панасюк, Є. К. Ковальчук, С. В. Бобрівець. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 260 с.
7. Чернелевський Л.М., Редзюк Т.Ю. Податковий облік і контроль: Навч. посібник: 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Пектораль, 2006. – 316 с.

*доцент Шевчук О.Д., студент Бондар А.П.
Вінницький національний аграрний університет*

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті розглядається значення та роль служби внутрішнього аудиту на підприємстві, а також вагомість внутрішнього аудиту в системі внутрішнього контролю підприємства

На сьогоднішній день, коли більшість підприємств є приватною власністю, роль внутрішнього аудиту значно підвищилась, адже власник зацікавлений у збереженні цілісності свого майна, крім того сучасні умови бізнесу потребують максимально ефективного використання наявних ресурсів. Саме внутрішній аудит, є одним із найдієвіших інструментів виявлення резервів підвищення ефективності а, отже, посилення конкурентоспроможності підприємства.

На даний час питаннями розвитку внутрішнього аудиту на підприємстві займається багато вчених, зокрема, В.С. Рудницький, В.Я. Савченко, Д. Малихіна, Ф.Ф. Бутинець та інші [2]. Вищезгаданими науковцями розглядаються питання недосконалості нормативної бази, недостатньої підтримки з боку держави, недостатності розуміння важливості аудиту з боку керівництва вітчизняних підприємств.

Аудит, згідно із Законом України «Про аудиторську діяльність», - це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил згідно з вимогами користувачів [1].

Аудит може бути як зовнішнім, який проводиться незалежною аудиторською фірмою на прохання власника, так і внутрішнім, який проводиться аудиторською службою, за умов її наявності на підприємстві.

Проведення внутрішнього аудиту на підприємстві не є загальнообов'язковим, він проводиться виключно з метою контролю за збереженням майна власника. На сьогодні основними завданнями внутрішнього аудиту є:

- перевірка достовірності даних наведених у звітності реальним даним;
- викриття зловживань з боку працівників, з метою збереження активів;
- допомога керівництву у реалізації бізнесової стратегії.

Досить часто перед власниками підприємств постає питання, чи потрібно їх підприємствам створення служб внутрішнього аудиту, адже у більшості існують контрольно-ревізійні відділи, служби внутрішнього контролю. На нашу думку, таке питання заслуговує позитивної відповіді, оскільки вищезазначені служби займаються розробкою різноманітних систем контролю, або ж виявленням минулих помилок. Внутрішній аудит спрямовується на виявлення і

виправлення помилок, які можуть негативно вплинути на діяльність підприємства в майбутньому. Такою перспективою можуть бути, як запити інвесторів, так і позапланові перевірки податкових органів.

На сьогоднішній день внутрішній аудит може проводитись як власною службою внутрішнього аудиту, за її наявності, так і спеціалізованою компанією відповідно до попередньо укладеного договору на проведення (так званий аутсоринг), також одним з альтернативних є ко-сорсинг що передбачає об'єднання двох попередніх варіантів.

Як зазначалось, для власників підприємств існує зацікавленість у створенні власної служби внутрішнього контролю, оскільки дана служба допомагає керівникам підрозділів виконувати свої функції, а керівникам вищого рангу – контролювати їх діяльність.

Робота служби внутрішнього контролю умовно поділяється на декілька етапів. Так, на початковому етапі перевіряється правильність складання фінансової (бухгалтерської) звітності, а також виконуються контрольні-ревізійні функції. Наступний етап передбачає оцінку системи внутрішнього контролю на підприємстві, в чому першочергово зацікавлено керівництво. У разі отримання негативних результатів, керівництво може розробити і затвердити певні заходи, по вдосконаленню існуючої системи внутрішнього контролю підприємства.

Отже відділ внутрішнього аудиту може мінімізувати вірогідність виникнення помилок, проаналізувати важливі аспекти бізнесових проектів, аналізувати проекти розвитку окремих відділів підприємства і, врахувавши недоліки, рекомендувати аналогічні проекти іншим підрозділам. Таким чином, внутрішній аудит є інформаційною базою для управлінського персоналу, на основі якої можна зробити висновок про ефективність діяльності підприємства. До показників ефективності діяльності внутрішнього аудиту можна віднести:

- кількість завершених аудиторських перевірок у звітному періоді;
- скорочення витрат на проведення аудиторських перевірок звітного року в порівнянні з базисним;
- задоволення потреб замовників.

Визначившись з показниками ефективності функціонування відділу внутрішнього аудиту, керівництво може самостійно робити висновок про необхідність існування такого підрозділу на підприємстві, або ж його реорганізацію.

Висновки. З метою забезпечення ефективності діяльності підприємства, керівництво повинно контролювати усі процеси його функціонування. Побудова надійної системи внутрішнього контролю сприяє більш раціональному витрачання наявних ресурсів, а також відстежує їх цільове використання. Наявність на підприємстві служби внутрішнього аудиту може повністю забезпечити керівництво необхідною інформацією, хоч іноді помилок не уникнути через певну обмеженість самого процесу контролю. На нашу думку, з метою уникнення негативних явищ пов'язаних з помилками і порушеннями, пропонуємо внести зміни до існуючого законодавства щодо обов'язковості створення на підприємствах відділів внутрішнього аудиту, з

більш розширеними можливостями контролю, що сприятиме удосконаленню системи внутрішнього контролю, а отже, і надасть можливості підвищення ефективності функціонування вітчизняних підприємств.

Література:

1. Закон України «Про аудиторську діяльність», від 22 квітня 1993 р.
2. Верхоглядова Н.І. Розвиток внутрішнього аудиту // Економіка і регіон. – 2009. – №1. – С. 136-139.
3. Каменська Т. Необхідність створення служби внутрішнього аудиту на підприємстві // Вісник податкової служби України. – 2009. – № 28. – С.30-32.
4. Каменська Т. Основні напрями діяльності внутрішнього аудиту в системі управління // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – №7. – С. 40-43.
5. Каменська Т. Роль внутрішнього аудиту в системі внутрішнього контролю // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – №9. – С. 43-46.

доц. Бралан В.П., студентка Слободянюк І.С.
Вінницький національний аграрний університет

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АПК

Розглянуто особливості проведення внутрішнього аудиту на підприємствах агропромислового комплексу України

Аудиторська діяльність в Україні регламентується рядом нормативних документів провідне місце серед яких займає Закон України «Про аудиторську діяльність» [1].

Внутрішній аудит являє собою незалежну діяльність суб'єкта господарювання спрямовану на перевірку та оцінку його діяльності в інтересах керівництва. Отже, можна з впевненістю стверджувати, що метою проведення внутрішнього аудиту є захист інтересів власників щодо збереження та ефективного використання ресурсів підприємства, а також отримання достовірної та повної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень [3].

Проблема розвитку внутрішнього аудиту в Україні полягає у виробленні комплексного, системного підходу і пов'язаних з ним методичних рішень, які б забезпечили практичні умови для створення та ефективного функціонування служб внутрішнього аудиту на підприємствах України. На сучасному етапі розвитку економіки України відбувається зростання масштабів виробництва, що обумовлює необхідність створення багаторівневого апарату управління, який в свою чергу створює проблеми обміну інформацією, збільшує ймовірність того, що рішення, які приймаються різними ланками управління будуть суперечити один одному [4].

Доцільність створення відділу внутрішнього аудиту на підприємствах може бути доведена тим, що це дозволить керівництву здійснювати ефективний

контроль за окремими підрозділами, виявити резерви виробництва і найбільш перспективні напрямки розвитку, а також давати рекомендації фінансово-економічним та бухгалтерським відділам стосовно покращення результатів їх роботи.

Основним принципом організації внутрішнього аудиту є незалежність, яка обумовлюється чітким встановленням прав, обов'язків і відповідальності, підзвітністю і підлеглістю тільки вищестоящому керівництву.

Але, потрібно відмітити, що на практиці надзвичайно складно досягнути повної незалежності аудитора. Служба внутрішнього аудиту підзвітна керівництву підприємства, тому в більшості випадків порушується об'єктивність аудитора при перевірці діяльності осіб, яким він підпорядковується.

На думку Бурцева В., внутрішній аудитор повинен бути незалежний від тих осіб, чію роботу він перевіряє, як в аспекті функціональної чи адміністративної підпорядкованості, так і з погляду зацікавленості. Наприклад, результати перевірки проведеної внутрішнім аудитором, будуть менш об'єктивні, якщо оплата його праці певним чином залежатиме від результатів напрямку діяльності.

Також внутрішній аудитор не повинен брати участь і нести відповідальність за коригування виявлених ним відхилень. Інакше не буде об'єктивним подальший контроль, оскільки аудитору доведеться перевіряти результати своєї ж праці або результати здійснення своїх рекомендацій [2].

Отже, керівництво будь-якого підприємства повинно бути зацікавлене в тому, щоб на максимально можливому рівні забезпечити незалежність та об'єктивність аудитору.

Для запровадження на підприємствах внутрішнього аудиту необхідно вжити ряд заходів, а саме:

- розробити локальні нормативні документи, що регулюють питання внутрішнього аудиту (Положення про відділ внутрішнього аудиту, Посадові інструкції тощо);
- укомплектувати штат внутрішніх аудиторів;
- здійснити оптимальний розподіл контрольних функцій;
- розробити план та робочі документи служби внутрішнього аудиту;
- забезпечити співпрацю внутрішнього аудитора з юрисконсультом з питань дотримання нормативної бази [2].

Впровадження на сільськогосподарських підприємствах внутрішнього аудиту, на нашу думку, має великі перспективи. Важливість внутрішнього аудиту визнана на світовому рівні, а тому суб'єкти підприємницької діяльності АПК також повинні дати йому шанс продемонструвати свої можливості і довести як власникам, так і управлінському персоналу свою необхідність, як потужного інструмента підвищення ефективності бізнесу [4]

Важливим завданням для спеціалістів з бухгалтерського обліку та контролю є формування концептуальних основ для побудови системи внутрішнього контролю на вітчизняних підприємствах через призму стандартів та положень світових організацій контролю та аудиту [3].

Отже, можна зробити висновок про те, що внутрішній аудит аграрного підприємства спрямований ний насамперед на систему управління ризиками і систему внутрішнього контролю — їх оцінку, аналіз, пошук шляхів удосконалення, що дозволить ефективно здійснювати управління фінансово-господарською діяльністю господарюючого суб'єкта та приймати виважені управлінські рішення.

Література:

1. Про аудиторську діяльність: Закон України в редакції від 14.09.2006р. // www.rada.gov.ua
2. Гуцаленко Л.В., Здирко Н.Г. Стан та перспективи розвитку внутрішнього контролю на підприємствах АПК
3. Утенкова К.О. Внутрішній аудит в аграрних підприємствах: проблеми і перспективи розвитку//Облік і фінанси АПК №2 – 2010.
4. Мазур В.П. Методичні аспекти аудиту фінансових результатів діяльності аграрних підприємств// Облік і фінанси АПК №3 – 2010.

доц. Сегеда С.А., студентка Киржа Ю.П.
Вінницький національний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуті та проаналізовані основні проблеми розвитку національної та регіональної економіки

В загальному виді економічний розвиток можна трактувати як збільшення обсягів виробництва за певний період часу, зростання темпів ВВП країни чи певного регіону. Економічний розвиток передбачає перш за все кількісне збільшення виробничих ресурсів і обсягів виробленої продукції, тобто приріст нового суспільного продукту.

Й. Шумпетер зазначає, що під розвитком необхідно розуміти лише такі зміни господарського кругообігу, які спричиняються самою економікою або ж зміни, які викликані самі по собі, а не ті, які викликані імпульсами народного господарства ззовні [1]. Тобто економічний розвиток – це будь-які зміни: і позитивні, і негативні. Та твердження, що такі зміни не можуть бути викликані імпульсами ззовні в сучасних умовах, не зовсім точне. Економіка держави, а тим більше економіка регіону, є відкритою економічною системою, тому вплив на неї зовнішніх факторів ігнорувати не можна.

Пол П. Стрітен вважає, що під розвитком необхідно розуміти боротьбу із головними проблемами сучасного світу: голодом, хворобами, неграмотністю, незадовільними умовами проживання, безробіттям, нерівністю [3]. Таке трактування розвитку є оригінальним і робить акцент більше на вирішенні соціальних проблем. Таким чином, у суспільному розвитку можна виділити дві складові: економічний розвиток та соціальний. Між ними існує тісний

взаємозв'язок: з одного боку, показники, які характеризують соціальний розвиток – рівень доходів населення, структура доходів і витрат, рівень безробіття та ін., – є показниками загального розвитку, з іншого боку, якісного покращення цих показників можна досягти тільки за рахунок покращення показників, які характеризуються економічний розвиток – зростання темпів виробництва, зростання прибутковості підприємств, позитивна динаміка інвестицій, запровадження інноваційних процесів.

Економічне зростання вчені також трактують по-різному. Так, В.Воронін визначає економічне зростання як результат розвитку, що в певний період визначає загальний стан суспільства, соціальну і політичну ситуацію [4]. Таке визначення є не зовсім точним, оскільки результат розвитку може бути як позитивним – наприклад, економічний підйом, – так і негативним – економічна криза. Таке уточнення є у визначенні К. Солонінка, який вважає, що економічне зростання – це такий економічний розвиток, коли протягом певного періоду кількісно і якісно зростає суспільне виробництво, що перебуває в постійному русі і динаміці. Проте автор не акцентує увагу на тому, що економічне зростання має супроводжуватись покращенням якісних показників соціального розвитку. Б. Кваснюк визначає економічне зростання як довгочасний усталений розвиток економіки, тобто процес поступального збільшення національного доходу і ВВП у довгостроковому періоді без порушень рівноважного стану в короткотермінових проміжках. У наведеному визначенні автор робить акцент на показниках економічного зростання – ВВП та національному доходу, проте обходить увагою показники соціального розвитку.

Довгостроковий економічний розвиток регіону та держави в цілому може бути досягнутий лише в тому випадку, коли позитивний ефект від підйому економіки буде масштабнішим і більшим, ніж негативний ефект від спаду та депресії. Основними характеристика економічного зростання є його темпи, ефективність і якість. Під ефективністю розуміють покращення всіх складових багатогранного поняття „ефективність виробництва”, в тому числі покращення якості товарів і послуг, підвищення конкурентоспроможності, освоєння нових видів виробництв, впровадження інноваційних процесів, підвищення продуктивності праці та ін. Якість економічного зростання повинна відображати посилення соціальної спрямованості розвитку, основними складовими якої є матеріальний добробут і духовний розвиток населення, рівень розвитку соціальної інфраструктури, безпечність умов праці, соціальна захищеність. В економічній теорії склалось два основних підходи до оцінки і виміру темпів економічного росту [2].

Перший підхід враховує темпи приросту реального ВВП або збільшення цього показника в розрахунку на душу населення порівняно з попереднім роком. Другий підхід під економічним зростанням розуміє такий розвиток національної економіки, при якому темпи збільшення реального ВВП перевищують темпи росту населення. Між темпами економічного росту, з одного боку, та підвищенням його якості – з іншого, існує певне протиріччя, яке полягає в тому, що високі темпи економічного росту можуть досягатись за рахунок погіршення якості росту, наприклад, за рахунок збільшення тривалості

робочого часу. Тому більшість економістів вважають, що кращим показником є невисокі (2-3% на рік), але стабільні темпи економічного зростання.

Література:

1. Воронін В.Е. Макроекономічне регулювання в умовах глобальних трансформаций: Монографія. – К.: Вид-во УАДУ, 2009. – С. 392.
2. Кулинченко А.В. Влияние налоговой системы на процесс накопления // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2008. – №204. – С. 782-792.
3. Основи економічної теорії: політ економічний аспект/ За ред. Г.М. Климка, В. П. Несторенка. – К.: Вища школа, 2000. – С.743.
4. Стан, тенденції, перспективи і ризики соціально-економічного розвитку/ Центр Разумкова// Національна безпека і оборона. – К., 2009. – №12. – С.3-23.

доцент Подолянчук О.А., студентка Демідаш Л.С.
Вінницький національний аграрний університет

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто структуру служби управління ризиками аудиторської діяльності, визначено завдання кожного з секторів організування роботи цієї служби

Особливої актуальності проблема ризиків в аудиті набуває в умовах економічної кризи, коли збільшується імовірність виникнення фінансових проблем у суб'єктів господарювання, а в суспільстві проявляється підвищений інтерес до фінансової інформації. Саме перед аудиторськими інституціями суспільство поставило завдання перевірки та підтвердження достовірності інформації. Ризики, пов'язані з виконанням такого завдання в умовах підвищення вимог до інформації та зниження рівня довіри до неї, безумовно, зростають.

Наслідки настання ризикових подій є, як правило, негативними. З метою їхнього уникнення чи зменшення ризику повинні бути об'єктом управління з боку менеджменту аудиторської фірми.

Метою статті є дослідження організації діяльності служби управління ризиками аудиторської фірми.

Аудиторський ризик поділяють на ризик аудиторської діяльності та ризик аудиторської перевірки, пов'язаний з висловленням невірної думки аудитором в аудиторському висновку щодо фінансової звітності підприємства-клієнта. Перший вид ризику, по суті, є ризиком підприємницької аудиторської діяльності, пов'язаний з невиконанням підприємством-клієнтом своїх зобов'язань щодо оплати наданих послуг, пред'явленням претензій матеріального характеру замовником аудиту чи іншими зацікавленими сторонами.[1]

Оцінка ризиків аудиторської діяльності з метою реалізації заходів щодо їх мінімізації чи усунення передбачає таку послідовність дій:

1. Вибір методів виявлення та розпізнавання ризиків.
2. Збір необхідної інформації та її опрацювання.
3. Ідентифікація ризиків аудиторської діяльності
  - 3.1) визначення суті ризиків та їх класифікація;
  - 3.2) дослідження якісних параметрів ризиків, а саме, визначення:
    - джерел виникнення ризиків;
    - факторів впливу на рівень ризиків;
    - структури компонентів окремих ризиків;
    - ознак прояву ризиків тощо.
4. Визначення характеру наслідків розпізнавання ризикових подій.
5. Оцінювання ризиків аудиторської діяльності
  - 5.1) вибір характеру оцінки, яка може бути загальною (висока, середня, низька) або кількісною (у коефіцієнтах, відсотках, абсолютних значеннях);
  - 5.2) побудова моделі ризику (визначення взаємозв'язку його компонентів з урахуванням їх структури);
  - 5.3) вибір методів та прийомів для оцінки ризиків;
  - 5.4) кількісна або словесна (загальна) оцінка ризику за результатами застосування обраних методів.
6. Визначення напрямів зменшення ризиків аудиторської діяльності, розробка заходів щодо їх мінімізації або уникнення.[2]

Організування роботи служби управління ризиками аудиторської фірми в організаційно-адміністративному аспекті передбачає виділення структурних одиниць цієї служби та розподіл повноважень і обов'язків між ними.

Враховуючи розподіл повноважень і завдань між суб'єктами управління ризиками аудиторської фірми, в структурі управління ризиками аудиторської фірми доцільно виділити такі підрозділи:

- 1) сектор кураторів аудиторів;
- 2) сектор методичного забезпечення;
- 3) сектор фінансування ліквідації наслідків ризикових подій;
- 4) сектор моніторингу;
- 5) сектор кадрів;
- 6) сектор інформаційного забезпечення.

До основних завдань кураторів аудиторів належать контроль та координація управління професійними ризиками. Для цього необхідно скласти кураторам відповідну систему звітності аудиторів, а також провести санкціонування кураторами підписання аудиторських висновків, лише після встановлення відповідності ризику його прийнятому рівню.

Працівники сектора методичного забезпечення повинні займатись розробленням методичного забезпечення управління ризиками аудиторської фірми, а також постановкою технічних завдань, пов'язаних з прикладною реалізацією своїх розробок за допомогою електронно-обчислювальної техніки.

Ще одним методом управління ризиками є здобуття додаткової інформації. Ризики професійні пов'язані безпосередньо з клієнтом і наданням

йому послуг. Управління даними ризиками мають здійснювати аудитори, бо вони безпосередньо контактують з клієнтами, надаючи їм послуги. Але інші ризики бізнесу аудиторської фірми необхідно покласти на інших працівників аудиторської фірми – ризик-менеджерів. Для цього пропонуємо створити сектор моніторингу.[3]

Працівники сектора моніторингу повинні виконувати завдання з управління ризиком репутації аудиторської фірми, ризиком недобросовісної конкуренції, ризиком нестабільності законодавства у сфері аудиторської діяльності та ризиком конфліктних відносин з державними органами влади. Для цього їм необхідно: проводити моніторинг інформації про аудиторську фірму та її діяльність у засобах масової інформації; контактувати з представниками засобів масової інформації з питань відновлення репутації чи спростувань неправдивої інформації про фірму; готувати звернення до регулюючих і професійних організацій щодо проявів недобросовісної конкуренції; проводити моніторинг законодавства у сфері аудиторської діяльності, вчасно інформувати керівництво фірми та інших працівників щодо змін у законодавстві та готувати заходи, зумовлені такими змінами; здійснювати заходи щодо підтримки та покращання стану відносин з державними органами влади та їх посадовими особами.[3]

Ще одним методом управління ризиками є їх фінансування. Перед працівниками сектора фінансування доцільно поставити завдання з організування та здійснення фінансування ліквідації наслідків настання ризикових подій. Для цього їм необхідно: здійснювати пошук страховиків, які б погодилися страхувати ризики аудиторської діяльності на взаємовигідних умовах; готувати угоди страхування (перевіряти проекти угод, наданих страховиками, на предмет наявності всіх обов'язкових умов); здійснювати заходи, пов'язані з отриманням страхових відшкодувань; організувати створення, наповнення резервного фонду та фінансування за його рахунок діяльності з ліквідації негативних наслідків настання ризикових подій.

Рівень професійних ризиків безпосередньо залежить від діяльності аудиторів. Сектор кадрів пропонуємо внести в структуру служби управління ризиками, оскільки персонал аудиторської фірми є не лише джерелом її доходу, а й джерелом ризиків. До завдань працівників цього відділу можна віднести забезпечення аудиторської фірми кваліфікованим персоналом і уникнення впливу на аудиторську думку сторонніх осіб. Для цього їм необхідно здійснювати підбір персоналу фірми; проводити контроль за рівнем кваліфікації аудиторів та організування його підвищення; здійснювати моніторинг сертифікації аудиторів, контроль за комплектацією груп аудиторів і забезпеченням їхньої ротації у групах, контроль за дотриманням необхідного рівня незалежності.

Структуру служби управління ризиками можна й спростити шляхом об'єднання окремих секторів чи взагалі не виділяючи секторів як таких. При цьому необхідно враховувати величину аудиторської фірми, її організаційну структуру, портфель замовлень тощо.[3]

Висновки. Отже, в структурі служби управління ризиками аудиторської

фірми варто виділити такі підрозділи: сектор кураторів/аудиторів, сектор методичного забезпечення, сектор фінансування ліквідації наслідків ризикових подій, сектор моніторингу, сектор кадрів і сектор інформаційного забезпечення. Виділення в структурі аудиторської фірми служби управління ризиками з такою організаційною структурою дасть змогу ефективніше управляти ризиками та підвищити рівень економічної безпеки аудиторської фірми.

Література:

1. Діденко С.В. Модель управління ризиками аудиторської діяльності/ С.В.Діденко //Економіка і регіон. – 2009. - №1(20). – С. 139-142
- 2.http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Biznes/2009_1/2009/01/090114
- 3.http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/VNULP/Management/2009_647/31

*доцент Подолячук О.А., студентка Мацюк І.О.
Вінницький національний аграрний університет*

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

*Розглянуто особливості методики аудиту дебіторської заборгованості на
сільськогосподарських підприємствах в Україні*

Від початку формування ринкових відносин в Україні і донині існує чимало актуальних нерозв'язаних питань, пов'язаних з обліком та аудитом дебіторської заборгованості. Це відповідно обумовлює постійний перегляд нормативних актів і регламентуючих документів, вироблення нових шляхів удосконалення організації та методики обліку та аудиту дебіторської заборгованості.

Дослідженням щодо методики аудиту дебіторської заборгованості займалися низка українських вчених – Ф. Бутинець, С. Голов, В. Костюченко, І. Кравченко, Г. Ямборко, Л. Словінська і зарубіжних авторів – С. Грей, Б. Нідлз, Д. Кізо, Дж. Вейгант та Т. Уорфілд, Р. Ентоні, Дж. Ріс. Е. Хендріксен та М. Ван Бреда та інші [2].

Мета аудиту дебіторської заборгованості – це підтвердження достовірності, повноти, реальності та законності обліку дебіторської заборгованості у звітності, тобто в балансі підприємства.

Задачі, що стоять перед аудитором наступні:

- оцінювати систему внутрішнього контролю за дебіторською заборгованістю, для чого необхідно визначити сильні та слабкі сторони контролю, що впливають на проведення щорічних аудиторських процедур;
- виявити дані, які можна використовувати при щорічних аудиторських процедурах;
- скласти програму та методику проведення аудиту дебіторської

заборгованості;

- здійснити аудит дебіторської заборгованості;
- видати кваліфікований аудиторський висновок, якщо це є можливим.

Джерелами інформації для проведення аудиту дебіторської заборгованості являються:

- нормативні документи по аудиту;
- річна та квартальна звітність;
- головна книга;
- касова книга;
- реєстри синтетичного та аналітичного обліку;
- первинні документи за період.

Дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Дебіторами можуть бути як юридичні, так і фізичні особи, які заборгували підприємству грошові кошти, їх еквіваленти або інші активи. За даними бухгалтерського обліку можна визначити суму заборгованості на будь-яку дату, але звичайно така сума визначається на дату балансу. Оскільки відповідно до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку підприємства подають також проміжну (квартальну) звітність, то суму дебіторської заборгованості підприємства слід визначати щоквартально [3].

Дебіторська заборгованість відображається у формі № 1 "Баланс" у складі активів. Активи підприємства - це ресурси, що контролюються підприємством, від використання яких очікується отримання економічних вигод у майбутньому. Звичайно економічна вигода від дебіторської заборгованості виражається в тому, що підприємство в результаті її погашення розраховує рано чи пізно отримати грошові кошти або їх еквіваленти.

Аудит розрахунків проводиться в кілька етапів. На першому необхідно встановити, чи не є відображена в балансі заборгованість простроченою, на другому етапі розглядається дебіторська і кредиторська заборгованість, щодо якої минув термін позову, списання заборгованості та правильність ведення обліку. Спочатку перевіряють дані активу балансу за відповідними рахунками. Ці дані за рахунками 16, 36, 37, 38, 63 та ін. порівнюють з даними журналів та відомостей на певну дату (1-ше число місяця). Після цього аудитор вивчає договори на поставку продукції, передбачену форму розрахунків, застосування попередньої оплати покупця продукції, зокрема плановими платежами, розрахунковими чеками, векселями, акредитивами, дорученнями, установлює, з чиєї ініціативи обрана не вигідна для підприємства форма розрахунків і які заходи вживаються щодо поліпшення системи розрахунків. Важливим питанням є оцінка дебіторської заборгованості для відображення її в балансі підприємства. Згідно зі Стандартом 10 дебіторська заборгованість має відображатись у балансі за чистою реалізаційною вартістю, тобто за реальною сумою заборгованості, яку підприємство може мати. Необхідно також врахувати знижки з ціни, що їх надають клієнтам, а також повернення товарів покупцями [1].

Методи контролю, які застосовуються при аудиті дебіторської

заборгованості:

1. Нормативно-правове регулювання, тобто визначення законності заборгованості, правомірності господарських операцій, в результаті яких вона виникла.

2. Документальний, тобто перевірка документального підтвердження сум заборгованості, перевірка реєстрів синтетичного та аналітичного обліку у співставленні з даними первинних документів, розрахунково-обчислювальні перевірки та ін.

3. Фактичний, тобто інвентаризація дебіторської заборгованості.

Отже, організація обліку та аудиту на підприємстві будь-якої форми власності має важливе значення, оскільки сприяє упорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних із розрахункових операцій з дебіторами.

Література:

1. Білуха Н.Т. Аудит : підручник. – К.: «Знання», КОО, 2000 р.

2. Нашкерська Г. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги.// Бухгалтерський облік і аудит. - №11. – 2009. – С. 31-37.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 «Дебіторська заборгованість»: Затв. наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. №237.

доц. Фостолович В.А., студент Кобзар Т.О.

Вінницький національний аграрний університет, Україна

ОСНОВНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ПРАЦІ ТА ЇЇ ОПЛАТИ

Розглянуто основні аспекти аудиту праці та її оплати, а також надано пропозиції по удосконаленню методики перевірки

В умовах ринкових відносин виникає необхідність у радикальних змінах організації та стимулюванні праці. Заробітна плата займає одне з центральних місць у системі бухгалтерського обліку на підприємстві. Вона - є важливішим засобом підвищення зацікавленості працюючих у результатах своєї праці, її продуктивності, збільшення обсягів виробленої продукції, поліпшення її якості та асортименту. У процесі становлення соціально-ринкової економіки в Україні все більшого розвитку набуває аудиторська діяльність. Тому питання аудиту оплати праці є досить актуальним і його вивченням та дослідженням займається велика кількість вчених-економістів та науковців, а саме: Білоусова Д.В., Шульга Н., Зотов В., Петрик О. Шевчук О.Д., Кравченко М.А. та ін.

Мета нашого дослідження полягає у визначенні мети, завдання та внесенні пропозицій по удосконаленню організації аудиту праці та її оплати та важливості аудиту з праці.

Значення аудиту оплати праці дуже трудомістке і відповідальне завдання

з надання впевненості, бо поєднує в собі елементи фінансового аудиту й аудиту на відповідність, що пов'язано з необхідністю дотримання трудового та податкового законодавства при формуванні фінансової інформації про розрахунки з оплати праці та інші виплати працівникам [4].

Досягнення поставленої мети, щодо встановлення значення аудиту з праці прямо залежить від мети аудиту праці та її оплати – встановлення достовірності інформації, відображеної у фінансовій звітності, обліку та первинних документах з питань дотримання законодавства і порядку розрахунків з оплати праці, а також загальну оцінку діючої системи формування інформації щодо оплати праці, її відповідність законодавчим і нормативним актам.

Аудит праці та її оплати включає наступні завдання щодо перевірки:

- дотримання нормативно-правових актів нарахування оплати праці;
- правильності нарахування заробітної плати;
- правильності, повноти і своєчасності здійснення відрахувань за всіма видами оплати праці за відповідний період;
- своєчасності перерахування внесків і законності використання коштів Пенсійного фонду та Фонду соціального страхування;
- законності і достовірності відображення операцій з оплати праці в бухгалтерському обліку і звітності [3].

Значення аудиту з праці полягає в тому, що заробітна плата є основним джерелом прибутків робітників фірми, підприємства. Трудові прибутки робітника визначаються його особистим трудовим внеском з урахуванням кінцевих результатів діяльності підприємства або фірми. Вони регулюються податками і максимальними розмірами не обмежуються. Тому для забезпечення нормального функціонування діяльності підприємств, необхідно створювати економічно достовірну та обґрунтовану інформацію про виконання нормативів та динаміки показників про працю, стежити за дотриманням співвідношення росту продуктивності праці та заробітної плати, за зменшенням невиробничих витрат скритих та явних збитків робочого часу, стимулювання праці на підприємстві, тобто проводити аудит праці та її оплати [2].

Визначення методів удосконалення організації аудиту праці та її оплати, полягає перш за все у дотриманні аудиторських процедур, щодо проведення аудиту. Перш за все аудит розрахунків з оплати праці повинен здійснюватися у кілька етапів: підготовчий, що включає розробку підходів до проведення перевірки, збирання інформації, аналізу й обробки інформації та оцінки ефективності аудиторської перевірки; докладна перевірка спрямована на виявлення повноти та точності оцінки зобов'язань за виплатами працівникам, заключний етап аудиту виплат працівникам синтезує та аналізує виявлені порушення й помилки. За результатами аудиторської перевірки складають проміжний аудиторський висновок та звіт [4].

Аудит - це форма науково-практичного дослідження, тому важливо, щоб його результати були засновані на об'єктивних, порівняльних і достовірних даних. При перевірках допускається використання будь-яких видів документації з праці і трудових відносин [3].

Отже, значення аудиту розрахунків з оплати праці як елемента виявлення резервів підвищення ефективності і прибутковості підприємства є одним із найбільш діючих факторів економічної політики підприємства, що особливо наочно проглядається в умовах трансформації економіки. Систематичне проведення аудиторських перевірок дає можливість правильно оцінити стан і розвиток трудових відносин на підприємстві. Удосконалення організації аудиту оплати праці пов'язано передусім з поглибленням практики виконання аналітичних процедур на всіх етапах аудиту.

Література:

1. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 року №108/95-ВР із змінами та доповненнями на 01.01.2009 року на підставі 466-16.
2. Кравченко М.А. Внутрішньогосподарський контроль розрахунків з оплати праці // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. - №15. – С. 71-74.
3. Петрик О., Зотов В. Аудиторська діяльність в Україні: законодавчо-нормативне регулювання, сучасний стан // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – №11. – С. 11-65
4. Шульга Н. Аудит розрахунків з оплати праці та інших виплат працівникам: вимоги до організації та методики / Олена Петрик, Наталія Шульга // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 12. – С. 47–54.

доц. Фостолович В.А., студент Білецька В.В.
Вінницький національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто особливості аудиту фінансового стану підприємства та пропозиції по його удосконаленню

У зв'язку з розвитком банківського кредитування в Україні все більшого значення набуває питання розвитку і реформування системи оцінки фінансового стану підприємств-позичальників. Також значний вплив на розмір прибутку визначеного в Звіті про фінансові результати за звітний період. Та нерозподіленого прибутку мають коригування, які здійснюють унаслідок змін в облікових оцінках, змін облікової політики, допущених помилок [1].

Наявність суттєвих помилок минулих періодів обумовлює недостовірність складеної фінансової звітності та не дає змоги здійснити реальну оцінку нерозподіленого прибутку, відображеного за балансом підприємства, а отже, і його фінансового стану [3].

Як відомо, фінансовий стан підприємства не може визначатися сукупністю показників, а тільки характеризуватися їх значеннями. Такі неточності у законодавстві вносять безлад у нормативно-правову базу фінансово-економічного законодавства України, позбавляють її

функціональності. Аудит фінансового стану підприємства важливо починати з визначення платоспроможності і ліквідності. Наявність суттєвих помилок минулих періодів складеної фінансової звітності дасть недостовірну інформацію, тоді не буде можливості здійснити реальну оцінку нерозподіленого прибутку, відображеного за балансом підприємства, тобто його фінансового стану [5].

Дана проблема неодноразово досліджувалася провідними вітчизняними вченими, серед яких: С. Голов, В. Костюченко, І. Кравченко, Г. Ямборко, М. Коробова, В. Осмолівський та ін. Усі вони справедливо наголошують, що керівництво підприємств не надає належної уваги процесу формування облікової політики та облікових оцінок для правильності складання фінансової звітності.

Відповідно до «Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємства, що підлягають приватизації, фінансовий стан підприємства визначено, як сукупність показників, що відображають наявність, розміщення і використання ресурсів підприємства, реальні і потенційні фінансові можливості підприємств [4].

Стійка діяльність підприємства залежить як від обґрунтованості стратегії розвитку, маркетингової політики, від ефективного використання всіх існуючих в його розпорядженні ресурсів, так і від зовнішніх умов, до числа яких відносять податкову, кредитну, цінову політику держави та ринкову кон'юнктуру. Через це в якості інформаційної бази аналізу фінансового стану повинні виступати звітні дані підприємства, деякі задані економічні параметри і варіанти, при яких змінюються зовнішні умови його діяльності, котрі потрібно враховувати при аналітичних оцінках та прийнятті управлінських рішень [2].

Отже, аудит фінансового стану підприємства досліджує не лише фактичну ситуацію на підприємстві, його платоспроможність і ліквідність, а й перспективу зростання ділової активності, підвищення ефективності господарювання [5].

Підсумковою стадією аналізу фінансового стану є систематизація і групування результатів перевірки, одержаних у процесі аудиту фінансово-господарської діяльності підприємства. При цьому складається аналітична таблиця за розділами балансу доходів і витрат, у якій подаються планові і звітні показники виконання фінансового плану підприємства [4].

Аудитор, узагальнюючи свої розрахунки, повинен дати інтегральну оцінку фінансової стабільності і платоспроможності підприємства. Зокрема, він має визначити у своєму висновку такі показники:

а) ліквідність балансу - покриття зобов'язань підприємства його активами, строк переведення яких у гроші відповідає строку погашення зобов'язань;

б) ліквідність активів - величина, обернена терміну, необхідному для перетворення активів у гроші (чим менше часу потрібно для того, щоб цей вид активів перетворився у гроші, тим вища його ліквідність).

Аудит фінансового стану підприємства завершується розробленням заходів щодо поліпшення маркетингової діяльності, де передбачають підвищення економічної ефективності діяльності підприємства, зміцнення

внутрішньовиробничого господарського розрахунку. Висновки і пропозиції за результатами аудиту повинні розроблятися по кожному підрозділу підприємства з участю економістів, фінансистів, бухгалтерів, аудиторів. Це дає змогу розробити більш конкретні організаційно-технічні заходи, які відображають особливості роботи кожного підрозділу підприємства [3].

Отже, аудит фінансового стану сприяє розвитку маркетингової діяльності, як основи ринкової економіки, спрямованої на рентабельне господарювання та задоволення потреб трудового колективу підприємства, а також ефективнішому прийняттю управлінських рішень.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996- XIV.
2. Бадеха О.Л. Планування аудиту // Аудитор України. – 2010. – №11. С.33-35.
3. Карпович А.А. Сучасні підходи до визначення поняття фінансовий стан підприємств// Вісник аграрної науки. – 2009. – С.63-65.
4. Мазур О.А. Аудит управління ризиком ліквідності // Аудитор України. – 2008. – №3. – С.17-22.
5. Нашкерська Г.В. Дослідження впливу проведених коригувань фінансової звітності на фінансовий стан та результати діяльності підприємства// Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – №1. – С.19-25.

доцент Сегеда С.А., студентка Дмитрук М.В.
Вінницький національний аграрний університет

ПРОДОВОЛЬЧИЙ РИНОК УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості продовольчого ринку України

Продовольчі ринки різних країн відзначаються не лише пропозицією асортименту ресурсів, різноманітність яких пов'язана із природно-географічним чинником, а й рівнем економічного розвитку та мірою залучення до процесів глобалізації. У зв'язку з цим перспективи розвитку національного продовольчого ринку зумовлюються не лише його об'єктивним станом, а й впливом глобальних чинників, без урахування яких неможливе вирішення продовольчої проблеми і створення продовольчої безпеки[3].

Теоретичні та прикладні аспекти проблеми формування і функціонування національного продовольчого ринку та джерела його товарного забезпечення – аграрної сфери – широко досліджуються у працях вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме: Амосова О., Андрійчука В., Бакая С., Білинської М., Бойка В., Брингезі С., Власова В., Гайгера М., Гайдуцького П., Губенка В., Дація О., Джоахіма А., Дмитрука Б., Драгана І., Іваницької О., Кандиби А., Коваленка Ю., Корецького М., Крисального О., Латиніна М., Лінвуда Т., Лобаса М. та

інших.

Перш за все, до таких параметрів слід віднести обсяги виробництва та споживання продуктів харчування (кількісні параметри), вартість виробництва та витрати домогосподарств на придбання продовольчих товарів (вартісні параметри), рівень задоволення потреб населення основними споживчими характеристиками харчових продуктів (якісні параметри).

Таким чином, з методологічного погляду аналіз стану продовольчого ринку повинен мати конкретно-історичний характер, а аналіз розвитку відображати динаміку значень певних параметрів. Причому не всі зміни параметрів (їх значень, сукупності) розглядаються як розвиток, лише наявність таких властивостей, як спрямованість, закономірність і незворотність дає підстави вважати наявні або прогнозовані зміни розвитком. Якщо дуже коротко, то спрямованість означає здатність параметрів продовольчого ринку змінюватися за одними напрямками більше, ніж за іншими (наприклад, асортимент виробництва продукції харчування частіше змінюється у бік його розширення, що викликається мінливістю потреб, а зміни структури виробництва продовольчої сировини зумовлюються співвідношенням затрати/дохід, а відтак, помітною може стати спеціалізація). Закономірність виявляється в тому випадку, коли сукупність причин викликає однакові зміни (зменшення площі землеволодінь призводить до зростання економічної залежності власника, а збільшення масштабів виробництва, як правило, зумовлює підвищення його економічної ефективності). Незворотність – це такий характер змін, який не дає можливості системі довільно повернутися до вихідного становища[1].

Саме зміна виробничих відносин як наслідок перетворення відносин власності зумовила численні структурні зрушення в агропродовольчій сфері – зміну пропорцій: між обсягами виробництва продукції рослинництва і тваринництва; між обсягами виробництва сільськогосподарської продукції за категоріями господарств; між цінами на ресурси, спожиті в сільському господарстві, і цінами на сільськогосподарську сировину тощо.

Стан агропродовольчого ринку України на початок 2010 р. дає змогу забезпечити фактичне споживання основних продовольчих товарів (виняток становлять м'ясо, плоди, ягоди, виноград та цукор) за рахунок власного виробництва. Безумовно, частина виробленої продукції сільського господарства та продуктів її переробки спрямовуються на експорт, але ці ресурси в разі необхідності завжди можна переорієнтувати на внутрішній ринок[2].

Найскладнішою є проблема забезпечення внутрішньої потреби у м'ясі та м'ясних продуктах. Виробництво м'яса у забійній вазі на одну особу в Україні становить лише 51,2% раціональної норми споживання, а фактичне споживання м'ясних продуктів на душу населення за рік дорівнює лише 63,8% від норми. У зв'язку із цим імпорт м'яса значно зріс.

Зерно, насіння соняшнику, рафінована й нерафінована соняшникова олія є основними продуктами аграрного експорту, який порівняно з 2009 р., зріс у 1,6 рази і забезпечив позитивний зовнішньоторговельний платіжний баланс.

Підводячи підсумки досить поверхового аналізу стану продовольчого

ринку України, що зумовлюється розмірами статті, можна констатувати, що значення окремих його елементів не відповідає сучасним уявленням про способи і вартість отримання продуктів харчування та потребам щодо раціонального харчування.

Можна зробити висновки, що, незважаючи на досить високий потенціал аграрного ринку, сукупність чинників, які зумовлюють його зміни, створюють певну загрозу для спрямування розвитку продовольчого ринку в потрібному напрямі. За цих умов продовжує посилюватися роль держави у забезпеченні продовольчої безпеки, яка має сприяти створенню інституційних умов, необхідних для забезпечення взаємодії між продуктивними силами й виробничими відносинами в нових умовах.

Література:

1. Абсова Л.О. Формування глобального продовольчого ринку // Економіка АПК. – 2010. – № 5. – С. 122–128.
2. Латинін М.А. Шляхи подолання глобальної продовольчої кризи // Економіка. – 2010. – №2. – С.41 – 45.
3. Лозинська Т.М. Формування продовольчих ресурсів в Україні // Економіка АПК. – 2010. – № 4. – С. 37 – 41.
4. Саблук П.Т. Продовольча безпека України // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 3 – 7.

*доцент Сегеда С.А, студентка Репкіна О.А
Вінницький національний аграрний університет*

МІСЦЕ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Розглянуто місце біржової торгівлі в національній економіці України

Ефективне функціонування сучасного ринку прямо залежить від інфраструктури ринкового середовища. Важливим його елементом є організації, що забезпечують рух товарів, послуг, грошей, цінних паперів, робочої сили. Саме до таких установ належать біржі. Оцінивши стабільність та напрям розвитку біржової діяльності і визначивши її місце в національній економіці, можна зробити висновки щодо майбутніх процесів у сучасному ринку України.

Для визначення місця біржової діяльності в національній економіці необхідно провести кількісний та відсотковий аналіз грошового обігу в біржових установах відносно загальних показників оборотів в економіці країни. Говорити про розвиток біржового ринку та майбутні процеси можна лише після детального аналізу структурних напрямів фінансування[3].

Найважливішим елементом розвинутої ринкової економіки та біржової інфраструктури є фондова біржа. Саме вона створює можливості для

мобілізації фінансових ресурсів і їх спрямування на довгострокові інвестиції та фінансування перспективних програм. Але в українській економіці вона займає незначне місце, і в кількісному аналізі кількість фондових бірж до 2007 р. знижується: в 2006 р. – на 5,26%, в 2007 р. – на 5,56%, – а з 2008 р. починається зростання на 11,76% і в 2009 р. – на 10,53%. Загальні кількісні зміни вказують на незначне зростання показників на 10,53%. Але в структурному аналізі видно, що щорічна частка в загальному обсязі за п'ять років спадає на 0,1% [1].

На біржовому ринку формується система, де наявна тенденція до розвитку від універсальних товарних бірж до спеціалізованих. Структурний аналіз укладених угод на біржах за видами товарів визначає теперішні напрями національної економіки, тому він одразу реагує на рецесійні явища і безпосередньо пояснює ситуацію на українському ринку.

Для того, щоб отримати частку біржової діяльності в національну економіку, слід визначити її частку відносно загальних показників, оборотів в економіці України (табл. 1).

Таблиця 1

Частка грошового обороту на біржовому ринку відносно ВВП, млн. грн.

Показники	Роки					Зміни +, -
	2005	2006	2007	2008	2009	
Кількість біржових угод	24406,00	28092,9	59875,3	73769,3	70528,5	188,9
ВВП	441452000	544153000	720731000	948056000	91472000	107,2
% в обсязі ВВП	0,0055	0,0052	0,0083	0,0078	0,0077	39,46

Основним показником економічного зростання є обсяг ВВП. Для визначення певного сегмента в національній економіці необхідно виявити частку біржових операцій в загальному обсязі ВВП. Фінансовий ринок тільки розпочав своє становлення в Україні, тому біржова діяльність не займає належного місця, але ми бачимо чітке і стабільне формування позитивної динаміки розвитку, зростання частки біржових угод у національній економіці за 2005–2009 рр.

Обсяг біржових угод дійсно набрав обертів, і за 2005–2009 рр. зріс на 188,9%, або на 46122,5 млн грн. А частка у ВВП, хоча й не стрімко, але здобула позитивний напрям розвитку та зросла на 39,46% [2].

Головним завданням національної економіки є підвищення ефективності функціонування сучасного ринку, а в умовах розвитку ринкової економіки значно посилюється роль інфраструктури ринку, одним із необхідних елементів якої є мережа бірж. Наявність сьогодні великої кількості бірж в Україні є об'єктивним процесом в умовах становлення ринкових відносин і водночас позитивним явищем у створенні оптового ринку. Біржі формують реальний економічний простір на регіональному рівні на основі попиту та пропозиції.

Біржовий ринок намагається зайняти свою нішу на вітчизняному ринку, але сучасний стан біржової торгівлі далеко не відповідає її потенційним можливостям. Проблеми біржового будівництва актуальні для ринків капіталу, валюти, сировини.

На сьогодні в країні ще не сформувався біржовий механізм, адаптований до вимог ринкової економіки. Товарні біржі України не відіграють значної ролі в забезпеченні підприємств, організацій і населення продукцією виробничо-технічного призначення і товарами народного споживання.

Говорячи про специфіку напрямів розвитку біржової діяльності в Україні та вихід біржової торгівлі на новий рівень, необхідно вирішити ряд таких питань:

- 1) скорочення кількості товарних бірж шляхом їхнього злиття в торгові дома й аукціони;
- 2) упровадження сучасних видів біржових угод: ф'ючерсних і опціонних;
- 3) чітке визначення спеціалізації кожної діючої товарної біржі;
- 4) створення всередині кожної біржі своєї розвинутої інфраструктури.

Реалізація цих і деяких інших завдань дасть змогу підсилити роль біржової торгівлі в ринковій економіці України, збільшити темпи зростання біржового обороту і його частку в загальному товарообігу країни.

Література:

1. Бралатан В.П. Розвиток біржового ринку в Україні: Історія діяльності товарних бірж в Україні [Електронний ресурс] / В.П. Бралатан. – Режим доступу: http://revolution.allbest.ru/bank/00094454_0.html.
2. Державний комітет статистики України: Статистична інформація. Структура укладених угод на біржах за видами товарів.
3. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/_scripts/wwwi32.exe [/in=_scripts/ref.in].

доц. Сегеда С.А., студент Продан К.М.
Вінницький національний аграрний університет

ВІДКРИТІСТЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглянуто переваги і недоліки відкритості економіки України

Україна відстає від більшості країн майже за усіма макроекономічними критеріями та оцінками, залишається на периферії світових інноваційних систем і в результаті займає низький рейтинг за індексом глобальної конкурентоспроможності порівняно з країнами ЄС. В той час як провідні країни світу здійснюють перехід до інноваційного суспільства, створюють економіки, що ґрунтуються на генерації, розповсюдженні та використанні знань, на унікальних навиках, здібностях і креативних якостях людей, їх вмінні адаптуватися до постійних змін діяльності, Україна залишається сировинною країною із надзвичайно високою інертністю не тільки в генерації, але й у використанні чужих інновацій.

Національна конкурентоспроможність визначається в першу чергу

здатністю промисловості тієї або іншої країни постійно розвиватися і проводити інновації. Таким чином, промисловість, як провідна сфера матеріального виробництва, відіграє виключно важливу роль в конкурентоспроможності національної економіки, що, у свою чергу, визначає необхідність формування ефективної національної промислової політики, яку прийнято розглядати як частину загальноекономічної державної політики [2].

У сучасній економічній літературі поняття “відкритість” національної економіки пов'язується з відносинами, що визначають умови розширення та межі можливостей економічної системи у розвитку міжнародного співробітництва. З позицій економічних теорій неолібералізму “відкритість” – це вільний рух товарів, капіталу, людських ресурсів та знань, які передають технології і веде до економічного зростання в усіх країнах [1].

Відкрита економіка, тобто національна економіка з високим ступенем включеності в міжнародні економічні відносини, сприяє поглибленню міжнародної спеціалізації й кооперування виробництва; раціональному розподілу ресурсів залежно від ступеня її ефективності; поширенню світового досвіду через систему зовнішньоекономічних відносин; зросту конкуренції на внутрішньому ринку, який стимулюється конкуренцією на світовому ринку.

З іншого боку, із зростаючою “відкритістю” економіки пов'язані нові небезпеки макроекономічного характеру, оскільки національні господарства, все більш інтегруючись у світову економіку, стають легко вразливими щодо всіляких зовнішніх негараздів. Стихійна відкритість, особливо для країн з перехідною економікою, не тільки не сприяє економічному розвитку, але, і є погрозою економічній безпеці.

Під відкритою економікою розуміється таке господарство, напрямок розвитку якого визначається тенденціями, що діють у світовому господарстві, а зовнішньоекономічні зв'язки посилюються, при цьому зовнішньоторговельний обіг досягає такого рівня, коли він починає стимулювати загальний економічний зріст. Вважається, що він починає робити стимулюючий і гальмуючий вплив на господарство з того моменту, коли він досягає рівня близько 25% до валового внутрішнього продукту. Прив'язування у світовій практиці “відкритості” економіки до 25% частки зовнішньоторговельного сектору у структурі ВВП більш обґрунтоване для застосування у розвинутих країнах світу, але обмежене щодо перехідних країн, де “відкритість економіки” пояснюється лише високим ступенем енергозалежності, наявністю відсталих енергоємних та матеріалоемних технологій [3].

Економіка України є економікою відкритого типу, яка характеризується значними обсягами експорту та імпорту. Значно вищий рівень відкритості економіки порівняно із іншими країнами, зокрема країнами Євросони, та світового господарства в цілому сприяють нестійкості у функціонуванні і розвитку вітчизняної економіки, залежності від кон'юнктури міжнародних ринків та вразливості до зміни зовнішніх чинників. Враховуючи, що Україна не може “переломити” світові економічні тенденції, вона є малою відкритою економікою. До проблеми підвищення відкритості економіки України слід підходити, враховуючи незавершеність структурної перебудови економіки та

недостатній рівень розвитку внутрішнього ринку та ринкової інфраструктури [2].

Рік за роком наша держава дедалі більше інтегрується в світовий ринок, що є проявом глобалізаційних процесів. В результаті слабкого розвитку вітчизняного товаровиробника, країни-імпортери заповнили український ринок своєю продукцією. Є також деякі переваги, що полягають в обміні досвідом між країнами з відкритою економікою, новітніми технологіями та інші переваги. Україна належить до країн із невеликою відкритою економікою. Висока залежність від постачання енергоносіїв, кон'юнктури світових ринків робить вітчизняну економіку чутливою до змін зовнішнього середовища. Зміна попиту на світових ринках впливає на ефективність діяльності українських підприємств та вітчизняної економіки загалом. Дослідження тенденцій, що відбуваються в національній економіці, виявлення впливу світової фінансової кризи на зовнішньоекономічну діяльність національних підприємств сьогодні є актуальним питанням, адже це дасть змогу пошуку шляхів виходу з економічної кризи.

Література

1. Даниленко О.Л. Відкрита економіка як передумова взаємодії внутрішнього і зовнішнього ринків // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - №12. – С.13-15
2. Калініченко Л.Л. Основні підходи до формування національної промислової політики України // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. - №29. – С.257-259
3. Кремень О.І. Напрями розвитку відкритості економіки України // Економіка АПК. – 2010. - №2. – С.14-19

*ст. викладач Настенко М.М., студентка Барилко І.В.,
Вінницький національний аграрний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ З УРАХУВАННЯМ РИЗИКУ

Досліджено бухгалтерський облік кредитних операцій банку. Розглянуто сутність кредитного ризику та основні чинники його виникнення

Досягнення Україною політичної та економічної незалежності, перехід до розбудови соціально-орієнтованої ринкової економіки призвів до радикальних змін, що відбулися в економічному житті нашої держави. Стрімкий розвиток нових банківських продуктів і технологій протягом останніх років сприяв також і розвитку банківських ризиків, тому дослідження проблеми впровадження ефективної кредитної діяльності банку є надзвичайно актуальними для вітчизняної банківської системи.

Вивченню даної проблеми присвячені праці таких вчених-економістів, як

О. Андросової [1], В. Зимовець, Л. Романенко [2], М. Фастовець, А. Череп [4], Н. Шелудько, Р. Шурпенкової. Однак сучасні умови господарювання вимагають вирішення цілого ряду нерозв'язаних проблем. Тому необхідно систематизувати, поглибити існуючі концепції та пропозиції щодо вдосконалення зазначеного питання.

В економічній літературі існує досить багато різних визначень поняття економічного ризику, однак найбільш вдалим є визначення економічного ризику як об'єктивно-суб'єктивної категорії, що пов'язана з подоланням невизначеності та конфліктності у ситуації неминучого вибору і відображає міру досягнення сподіваного результату, невдачі та відхилення від цілей з урахуванням впливу контрольованих і неконтрольованих чинників [4].

Узагальнивши різні поняття та підходи щодо трактування терміна „ризик”, можна визначити його як економічну категорію, що характеризує негативні наслідки управлінських рішень, які можуть виникнути в майбутньому. Ризики в банківській сфері пов'язані з банківськими операціями, що здійснюються в умовах ринкових відносин, і означають можливість отримання менших доходів, ніж очікується в даному періоді. У своїй практиці банки мають справу з багатьма видами ризиків, виникненню яких сприяє значна кількість чинників (чинники позичальника, зовнішні чинники та чинники банку).

Достовірність і повнота надання інформації про стан кредитного портфеля у фінансовій звітності банку значною мірою позначається на якості прийняття управлінських рішень та усуненні кредитних ризиків. Інформацію про кредитну діяльність банку відображають у таких основних формах звітності, як баланс, звіт про фінансові результати, а також примітки до звітів. Особливу увагу слід приділяти оцінці відповідності інформації, що подається у фінансовій звітності, вимогам міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) [2].

У примітках до фінансових звітів має розкриватися інформація, яка належить до політики бухгалтерського обліку банку, а саме оцінка вартості активів, управління кредитними ризиками, зміни процентних ставок. Для користувачів фінансової звітності важливим є порівняння інформації про стан кредитного портфеля банку за попередній і поточний періоди, що є базою для горизонтального і вертикального аналізу.

Розглянемо структуру відображення кредитного портфеля банку в балансі. Балансові активи банку класифікуються за сегментами кредитного ринку, категоріями позичальників, видами кредитів, що надаються, напрямками вкладення коштів. Кредити в балансі банку за часовою ознакою можуть поділятися на строкові та прострочені. Інформацію про надані кредити слід розкривати відповідно до їх класифікації за термінами від дати складання звіту до дати погашення позики. Цей підхід надає можливість краще проаналізувати кредитний портфель банку, зіставити активи і зобов'язання за строками погашення, поточну і короткострокову ліквідність [4].

Питання, пов'язане із поданням інформації щодо позабалансової частини кредитного портфеля банку також потребує детального аналізу. Стан

кредитного портфеля, що обліковується поза балансом, свідчить про майбутні напрями кредитних вкладень банку та характеризує спектр його кредитної діяльності в наступному періоді.

Важливим напрямком ведення бухгалтерського обліку кредитних операцій є визначення методичних прийомів їх обліку щодо утворення та використання спеціальних резервів під кредитні ризики. Резерви формуються за рахунок витрат банку і призводять до зменшення фінансового результату поточного періоду. Отже, банк має змогу обліковувати свої кредитні ризики в момент їх виникнення, до того як вони будуть реалізовані. За такого підходу банк вчасно запобігає ризику і уникає непотрібних втрат від непогашеного кредиту або зменшує ці втрати. Спеціальні резерви формуються та відображаються відповідно до принципу обачності [1].

Для підвищення надійності та стабільності банку, захисту інтересів кредиторів і вкладників встановлюється порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, що є спеціальним резервом, необхідність формування якого обумовлена кредитними ризиками, притаманними банківській діяльності. Створення резерву під кредитні ризики являє собою визнання витрат для відображення реального результату діяльності банку з урахуванням погіршення якості його активів або підвищення ризикованості кредитних операцій.

З метою розрахунку резерву під кредитні ризики банк здійснює класифікацію кредитного портфеля за кожною кредитною операцією залежно від фінансового стану позичальника, стану обслуговування позичальником кредитної заборгованості та з урахуванням рівня забезпечення кредитної операції. За результатами класифікації кредитного портфеля визначається категорія кожної кредитної операції: „стандартна”, „під контролем”, „субстандартна”, „сумнівна” чи „безнадійна”. Для цілей розрахунку резервів на покриття можливих втрат за кредитними операціями визначається чистий кредитний ризик. Банк створює та формує резерви для відшкодування можливих втрат на повний розмір чистого кредитного ризику за основним боргом, зваженого на відповідний коефіцієнт резервування, за всіма видами кредитних операцій у національній та іноземній валютах.

Резерв під кредитні ризики використовується тільки для покриття збитків за непогашеною позичальником заборгованістю за кредитними операціями основного боргу, стягнення якої є неможливим. Розрахунок резервів під стандартну та нестандартну заборгованість здійснюється банком упродовж місяця, в якому здійснено кредитну операцію (або укладено угоду на її здійснення). Формування резервів здійснюється щомісячно в повному обсязі незалежно від розміру доходів за групами ризику відповідно до сум фактичної кредитної заборгованості та прострочених понад 31 день і сумнівних щодо отримання нарахованих доходів за станом на перше число місяця, наступного за звітним, до встановленого строку для подання місячного балансу [2].

При визначенні чистого кредитного ризику для розрахунку резерву, сума валового кредитного ризику може зменшуватися на вартість прийнятого забезпечення (гарантій та застави майна і майнових прав). Сума гарантій і

вартість предмета застави беруться до розрахунку резервів під кредитні ризики з урахуванням коефіцієнтів залежно від категорії кредитної операції.

На підставі класифікації валового кредитного ризику банк визначає чистий кредитний ризик за кожною кредитною операцією і зважує на встановлений коефіцієнт резервування для валового кредитного урахування вартості застави. Для щомісячного розрахунку резервів банки здійснюють класифікацію кредитних операцій шляхом проведення інвентаризації та аналізу їх якості.

Отже, запровадження ефективної системи регулювання та визначення ризиків банківського кредитування у процесі управління ними дозволить визначити їх оптимальний рівень та забезпечити прибутковість кредитної діяльності банківських установ. Підвищення контрольних функцій служби внутрішньобанківського аудиту в процесі кредитування та відображення у бухгалтерському обліку нарахованих доходів за кредитними операціями забезпечить достовірність фінансової звітності про стан кредитних портфелів банків країни і дасть змогу підвищити якість менеджменту кредитних операцій.

Література:

1. Нестеренко М.В., Андросова О.Ф. Облік і аналіз кредитних операцій / М.В. Нестеренко, О.Ф. Андросова // Економічний простір. – 2009. - № 23/2. – С. 172-178.
2. Романенко Л.Ф. Ризики у банківській діяльності / Л.Ф. Романенко, А.В. Коратьєва // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 25-29.
3. Скаско О. Удосконалення механізмів обліку кредитних операцій банку / О. Скаско // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. - Вип. 19. – С. 430-433.
4. Череп А.В., Андросова О.Ф. Банківські операції: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2008. – С. 33-39.

асистент Здирко Н.Г., студентка Рєпкіна О.А
Вінницький національний аграрний університет

СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ШИРОКОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Розглянуто сутність та необхідність широкого запровадження екологічного аудиту в Україні

Економіка України до початку економічних реформ виявилася структурно деформованою і неефективною. Значна частина основних виробничих фондів України не відповідає сучасним екологічним вимогам. Велика територія України, де проживає майже половина населення країни, характеризується як екологічно неблагополучна. З розвитком підприємницької діяльності зростає роль і значення екологічної оцінки та екологічного контролю

для різних видів діяльності, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища і здоров'я населення [2].

Актуальним та необхідним на сучасному етапі є формування екологічної політики, системи екологічного менеджменту на рівні кожного власника, підприємства, корпорації, галузі, регіону тощо. Усе це неможливо без формування організаційно-економічних засад та проведення процедури екологічного аудиту, що передбачено й у провідних відповідних міжнародних та українських стандартах [2].

Розвиток сучасних ринкових відносин, функціонування різних форм власності у виробництві, обміні і споживанні необхідного для суспільства продукту вносить істотні зміни у систему управління мікроекономікою і у її функції, зокрема, фінансово-господарського контролю і екологічного контролю. Близько 30 років тому у країнах з розвинутою ринковою економікою організаційна схема господарсько-фінансового контролю була доповнена введенням екологічного аудиту. У міжнародній практиці екологічний аудит реалізований у практичний механізм діяльності, що ґрунтується на законодавчій і нормативно-методичній базі, має широку організаційну інфраструктуру і оснащений кваліфікованими кадрами екоаудиторів [2].

Екологічний аудит – це документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання і об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи управління навколишнім природним середовищем та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту [1].

Іншими словами, екологічний аудит має на меті встановлення будь-яких існуючих чи потенційних проблем, з якими може зіткнутися власник чи інвестор з погляду відповідності екологічним вимогам. Результатом проведення екоаудиту є, у першу чергу, економія фінансових коштів за рахунок більш раціонального природокористування і дотримання екологічних вимог.

До основних завдань такого виду перевірок належать наступні: встановлення відповідності суб'єкта екоаудиту вимогам чинного законодавства про охорону навколишнього середовища; оцінка впливу підприємства на довкілля; збір достовірної інформації про екологічні аспекти виробничої діяльності суб'єкта господарювання; підвищення ефективності регулювання впливу на природне середовище; перевірка дотримання природоохоронного законодавства; обґрунтування екологічної стратегії та політики підприємства; підвищення ефективності ресурсовикористання та сприяння ресурсозбереженню; зниження ризику виникнення екологічних катастроф [3].

Замовник екологічного аудиту ставить свої відповідні цілі його проведення, що визначаються у договорі, та формуються відповідно до типу критеріїв аудиту, з якими порівнюються фактичні дані. Такими критеріями можуть бути відповідність природоохоронному законодавству, вимогам та побажанням інвесторів, системі екоменеджменту, кодексу поведінки та екологічній політиці та стратегії підприємства. Відповідно до діючого

законодавства в Україні це є вимоги нормативно-правових актів щодо охорони навколишнього середовища, методик, настанови, організаційні вимоги. За кордоном основним чинником проведення аудиту є мотиваційний, проте в Україні ще не усвідомили переваги проведення таких перевірок та проблеми, що можуть виникнути при ігноруванні екологічного чинника. Саме тому у нашій країні в більшості випадків керівники підприємства звертаються до аудиторів для проведення екологічного аудиту у тих випадках, коли це вимагає закон [3]. На сьогодні в Україні зареєстровано 93 фізичні та 54 юридичні особи, що мають право на здійснення екологічного аудиту. Як можна побачити з наведених даних, розвиток такого аудиту в Україні лише розпочинається, законодавча база є недостатньо повною та уніфікованою, суб'єкти господарювання не розуміють переваг проведення екологічного аудиту.

Можна зробити висновки, що екологічна ситуація в Україні може бути стабілізована й покращена головним чином шляхом зміни орієнтації соціально-економічного розвитку держави, формування нових (сучасних) ціннісних та моральних пріоритетів, перегляду структури потреб, цілей, пріоритетів та способів діяльності людини. Потрібно у найкоротші строки розробити та прийняти єдину методичну базу для проведення екологічного аудиту, єдині вимоги до аудиторів, єдині умови для досліджуваного об'єкта. Все це вимагає проведення комплексу радикальних політичних, законодавчих, соціально-економічних, технологічних та системних контрольних заходів, основним серед яких повинен стати екологічний аудит.

Література:

1. Закон України «Про екологічний аудит» від 24 червня 2004 р. №1862-IV.
2. Дроздова О. Ю. Актуальні питання впровадження та розвитку екологічного аудиту в Україні/ О. Ю. Дроздова. – Екологічний менеджмент у загальній системі управління: Шоста щорічна Всеукраїнська наукова конференція. – Суми : Вид-во СумДУ, 2009. – 190 с.
3. Левандівський О.Т. Механізм формування екологічного аудиту в Україні // Економіка АПК. – 2010. – №8. – С.94-97.

асистент Здирко Н.Г. студентка Дмитрук М.В.
Вінницький національний аграрний університет

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В УКРАЇНІ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЙОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто особливості внутрішнього аудиту в Україні та проблеми його розвитку

Сприйняття в українському бізнесі внутрішнього аудиту як реальної потреби для успішного розвитку підприємств стає все більш очевидним. Світова фінансова криза і криза ліквідності, які тривають, ще раз яскраво продемонстрували, що внутрішній аудит є важливим інструментом керівництва

підприємств для моніторингу ефективності й надійності систем управління [1].

В умовах постійних змін конкурентного середовища, зростання підприємств, підвищення складності процесів управління керівництво фізично не має можливості отримати і оцінити інформацію, необхідну для прийняття правильних управлінських рішень. Внутрішній аудит є об'єктивним джерелом інформації, здатним допомогти керівництву підприємства обрати найбільш ефективні шляхи в досягненні цілей і виконанні завдань.

Як показують дослідження на більшості вітчизняних підприємств, які мають в своєму складі службу внутрішнього аудиту, основними завданнями, які виконують внутрішні аудитори, є завдання з ревізії, розслідування фактів шахрайства, перевірка податкової та бухгалтерської звітності. Тобто внутрішні аудитори займаються перевітками фактів фінансово-господарської діяльності, які вже відбулися.

Питаннями розвитку внутрішнього аудиту займаються провідні вітчизняні науковці, а саме: Бутинець Ф.Ф., Демченко В.В., Немченко В.В., Хомутенко В.П. та інші. Проведений аналіз літературних джерел свідчить про актуальність даної теми та необхідність її дослідження.

Внутрішній аудит – це перевірки, виконані всередині суб'єкта господарювання його працівниками з метою надання необхідної інформації керівництву для прийняття управлінських рішень і здійснення внутрішнього поточного контролю.

Проблема розвитку внутрішнього аудиту в Україні полягає у виробленні комплексного системного підходу і пов'язаних з ним методичних рішень, які б забезпечили практичні умови для створення та ефективного функціонування служб внутрішнього аудиту на підприємствах України. На сучасному етапі розвитку економіки України відбувається зростання масштабів виробництва, що обумовлює необхідність створення багаторівневого апарату управління, який в свою чергу створює проблеми обміну інформацією, збільшує ймовірність того, що рішення, які приймаються різними ланками управління будуть суперечити один одному. Зазначені моменти ускладнюють контроль різних ланок управління, наслідком чого є підвищення ризику помилок та зловживань [3].

Аудиторську оцінку системи внутрішнього контролю і аудиту підприємства рекомендується здійснювати відповідно до МСА №610 “Розгляд роботи внутрішнього аудиту” та МСА №400 “Оцінка ризиків та внутрішній контроль” [2]. В іноземних компаніях донедавна спостерігалася тенденція зростання значущості внутрішнього аудитора як консультанта. Сьогодні можна говорити про «зразкове» співвідношення 80/20: 80 % часу, відведеного на аудиторські завдання, що припадають на діяльність з надання гарантій, а 20% -- на консультаційну роботу.

Якщо системи внутрішнього контролю і управління ризиками не створені або працюють неефективно, поле діяльності для внутрішнього аудиту значно звужується, оскільки його завдання це оцінка ефективності цих систем. Внутрішній аудит орієнтований на перспективу, тобто на аналіз майбутніх подій, які можуть несприятливо позначитися на діяльності окремих підрозділів

або компанії в цілому. Інакше кажучи, ревізія оцінює наслідки ризиків, які вже матеріалізувалися, тоді як внутрішній аудит оцінює можливість і пропонує шляхи зниження ризиків або негативних ефектів їх дії. Таким чином, наявність ефективного внутрішнього аудиту стає невід'ємною складовою успішного розвитку компанії в умовах швидких змін зовнішнього середовища, підвищення складності процесів управління, розподілу функцій володіння та управління бізнесом. Наскільки при цьому внутрішній аудит стане корисним, залежить від завдань, які будуть перед ним поставлені. Подальший розвиток служби внутрішнього аудиту вбачається у впровадженні спеціальних аналітичних комп'ютерних програм, завдяки яким аудиторі мали б необхідну інформацію, відстежували можливі тенденції та визначали зони особливої уваги ще на стадії планування аудиту. Такий підхід дозволить скоротити час і витрати його на проведення перевірок, підвищити їх результативність. Отже, організація безвиїзного нагляду, щоденного перегляду та аналізу основних показників їх роботи на сьогодні є одним із шляхів інформаційного зміцнення служби внутрішнього аудиту [3].

Потреба у внутрішньому аудиті виникає в зв'язку з тим, що система внутрішнього контролю за станом обліку з плином часу має тенденцію змінюватись. Служба внутрішнього аудиту аналізує звітність підприємства, виявляє відхилення фактичних показників від планових, визначає напрямки перспективного розвитку комерційної організації і, таким чином, має серйозний вплив на прийняття управлінських рішень для досягнення конкретних цілей.

Внутрішній аудит є елементом системи управління підприємством, відсутність якого унеможливує та руйнує внутрішній корпоративний менеджмент. Внутрішній аудит має подвійний вплив на систему управління: з одного боку, він забезпечує інформацією керівництво підприємства, а з іншого – запобігає зловживанню з боку керівництва в процесі корпоративного управління. Слід підкреслити, що розуміння керівництвом, співробітниками підприємств необхідності та доцільності здійснення внутрішнього аудиту та інших процедур, які входять до завдань та в компетенцію певного підрозділу, -- важлива умова успішного управління підприємством за сучасних умов господарювання, а розробка та забезпечення додержання стандартів – це запорука ефективності функціонування відділу внутрішнього аудиту.

Література:

1. Каменська Т. Основні напрями діяльності внутрішнього аудиту в системі управління // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – №7. – С.40-43.
2. Міжнародні стандарти аудиту. – М.: ICAR.-2006.
3. Подолячук О.А.Тенденції розвитку внутрішнього аудиту в Україні//Збірник наукових праць Вінницького державного аграрного університету. – 2009. – С.147-153.
4. Очеретько Л.М.Внутрішній аудит і контроль у комерційних банках//Держава та регіони. Серія. Економіка та підприємництво. – 2010. – №2. – С.146-150.

*асистент Хаєцька О.П., студентка Лисак О.В.
Вінницький національний аграрний університет*

РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ

В статті розглядаються сучасний стан ринку праці України. Проводиться аналіз затребуваності професії, причин зменшення попиту на той чи інший вид діяльності

Ринок праці – це ринок одного із факторів виробництва, де домогосподарство в ролі найманих робітників пропонують свою працю, а фірми – виробники товарів та послуг (працедавці) – потребують її.

Остаточним результатом операцій між працівником і роботодавцем на ринку праці є розподіл людей по робочих місцях при певних ставках оплати праці. Чимало економістів вважають ставку заробітної плати найважливішою ціною в економіці будь-якої країни. Розподіл в сфері праці служить не тільки інтересам окремих працівників, але і потребам суспільства в цілому [2]. Коливання і диференціація ставок у різних групах найманих робітників відіграють важливу роль в забезпеченні зайнятості та добробуту населення.

Об'єктами ринку праці виступають товар, попит і пропозиція.

Що стосується товару, то частіше за все передбачається, що ним є робоча сила, що визначається як сукупність фізичних і розумових здібностей людини, які направлені на виробництво товарів і послуг.

Рішення про пропозицію своєї робочої сили приймають самі працівники. Важливу роль в цьому відіграють: схильність до професії; престиж праці і фірми-роботодавця; можливість реалізувати творчі здібності; культурні або релігійні інтереси і т.п. Основним матеріальним стимулом виступає заробітна плата: чим вище її рівень для окремих працівників, тим більше працівників пропонують свою працю і тим більше вони бажають працювати.

Основними суб'єктами ринку праці є найманий працівник, як власник, носій і продавець своєї робочої сили, і роботодавець – покупець даного товару.

Сьогодні на ринку праці в нашій державі великим попитом користуються не офісні працівники, а фахівці технічних та робочих спеціальностей: інженери, електрики, слюсарі та інші [5].

Важливо визначити для себе, результат якої вашої роботи влаштує не тільки вас, але й того, кому за цю роботу платити вам гроші. Зараз саме той час коли роботодавця потрібно переконати в тому, що вам буде за що платити, коли претендент впевнений у тому що він хоче тут працювати, тоді простіше буде переконати роботодавця, що він йому потрібний. Чим більш цікава людям ваша професія і ваші вміння, тим більше ви будете отримувати за неї грошей, і чим краще ви зможете вирішити чийсь проблеми – тим більше за це заплатять.

Найбільш затребувані фахівці наприкінці 2009 року: інженери - технологи, маркетингологи, рекламисти, PR-фахівці, медпрацівники, ветеринари, менеджери з продажу, викладачі, програмісти бізнес-тренери, працівники ресторанного бізнесу, сфери харчування, працівники сфери послуг, фахівці в

галузі страхування.

Найменш затребувані професії 2009 року: фахівці з готельного господарства, туризму, юристи та бухгалтери, фінансисти, банківські працівники.

Працівники сфери працевлаштування не рекомендують робити акцент на юридичну освіту, тому що після моди на юристів та економістів з 2000 року ринок праці переповнений ними на десяток років наперед.

Знизився попит на бухгалтерів, фінансистів, банківських працівників, тому що більшість підприємств закрилися і тепер їм не потрібен адміністративний персонал, який буде переглядати Інтернет - ресурси у пошуках роботи ще до 2012 року за найбільш оптимістичними прогнозами.

За даними президента рекрутингового порталу SuperJob в 2011 році п'ятірка найбільш затребуваних спеціалістів представлена: айтішніки, фармацевти, менеджери з продажу (з досвідом роботи і хорошою клієнтською базою); топ-менеджери; юристи, які спеціалізуються на судово-претензійній практиці.

За даними Держслужби зайнятості 2009 р. показники безробіття досягли рекордного рівня в 7–8% від загальної кількості працездатного населення. Без роботи залишилося не менше 2–3 млн. громадян. Для порівняння: до кризи незайнятого населення в країні було всього 2–3% або менше 1 млн. чоловік

Таблиця 1

Попит на робочу силу у 2009 році

Види економічної діяльності	Потреба у працівниках	Робочі місця	Посади службовців
Сільське господарство	217	199	18
Промисловість	295	217	56
Будівництво	39	31	8
Діяльність транспорту та зв'язку	56	32	24
Фінансова діяльність	11	-	11
Державне управління	54	10	44
Освіта	33	14	19
Охорона здоров'я	125	10	115

У 2009 році на ринку праці трапився цілий медичний бум. Це було пов'язано з епідемією свинячого грипу. Під час посиленого поширення інформації про епідемію на одного медика було по три запрошення на роботу. Але 2010 переверне ці показники навпаки: три медика на одну вакансію, якщо будуть взагалі ще вакансії після такого напливу посад [4].

Потреба в рекламістах, РК-технологах та працівниках ЗМІ зменшиться після виборів, але зараз попит на них великий, чого не скажеш про рекламістів для бізнесу, там потрібні більше агенти з продажу та торгові представники, 2010 рік – це їх рік, але більшість будуть працювати на відсотки.

Зріс попит на програмістів у зв'язку з запуском нових проектів на американських і європейських ринках. Приміром, українські компанії

розгорнули активну діяльність в розробці ігрових додатків та програмного забезпечення для «iPhone» та інших виробників мобільних телефонів і портативної техніки [3].

Попит на працівників економічної сфери кожного року зменшується. Хоча молодь все більше надає перевагу економічним професіям.

На графіку ми можемо розглянути, як змінилася тенденція з 2007 по 2009 років на різні види діяльності.

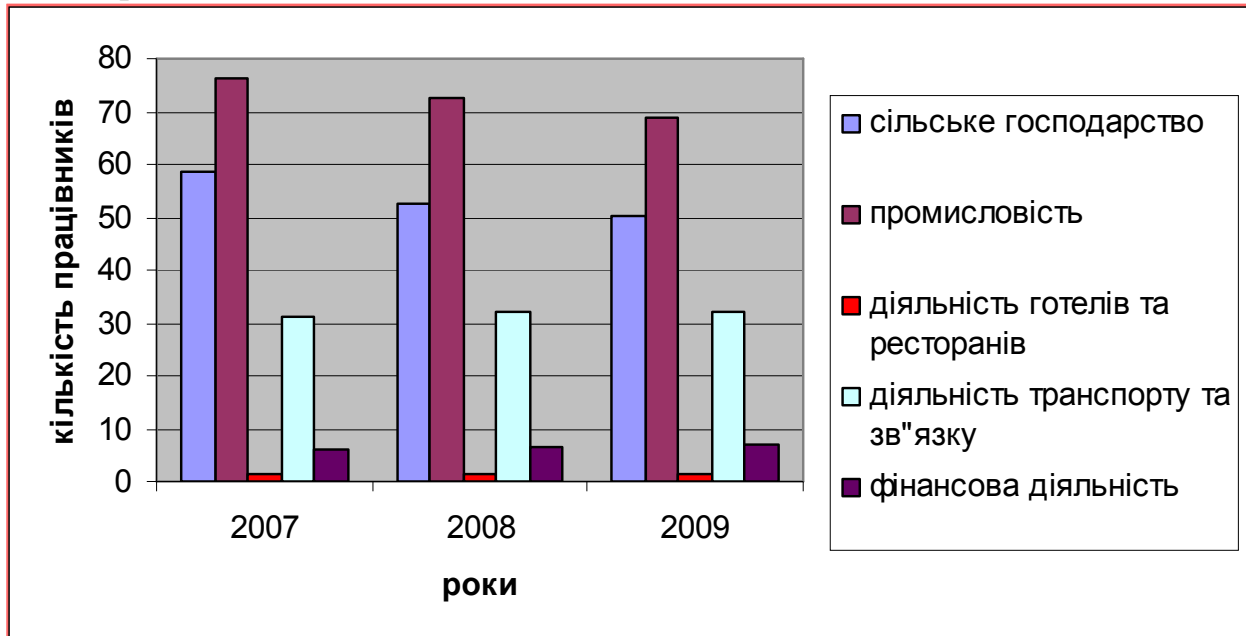

Рис.1 Середня кількість найманих працівників за видами економічної діяльності (%)

Протягом усіх років найбільший попит на спостерігався на професії які затребувані у промисловості. На другому місці знаходяться види діяльності, що потрібні у сільському господарстві.

Найменш затребувані професіонали, що працюють у сфері готельно-ресторанного бізнесу та фінансової діяльності. З моменту початку кризи під скорочення потрапило близько 70-80% банківських службовців. Ще гірші справи у будівництві: звільнили близько 100000 осіб з цієї галузі.

Хоч і попит на деякі види професій зростає та заробітна плата не встигає збільшуватися таким ж темпами. Проаналізуємо підвищення заробітної плати з 2006-2009 року.

На відміну від 2008 року номінальна заробітна плата підвищилася від 1370 до 1465 гривень. Хоча у процентному відношенні до прожиткового мінімуму для працездатної особи. Так, наприклад, у 2008 році він становив 204,8 % . а 2009 році знизився до 197 %. Реальна заробітна плата також зазнає негативних змін. За минулий рік вона знизилася на 17% від минулого [4].

Отже, ринок праці може бути гнучким або жорстким в залежності від того, які відносини складаються між найманими працівниками і роботодавцями, як і якими силами регулюються ці відносини.

На сьогоднішній день молоді потрібно обирати робітничі професії, для того щоб після закінчення ВНЗ успішно влаштуватися на роботу.

Література:

1. Постанова «Про внесення змін до Закону України "Про зайнятість населення"» від 21.11.97, N 665/97-ВР.
2. Міністерство праці та соціальної політики. Державний центр зайнятості. Ринок праці в Україні у 2000-2004 роках (Аналітично-статистичний бюлетень). - Київ. - 2009.
3. Політична економія: Навч. посібник / Г.А. Оганян та ін. – К.: МАУП, 2009.
4. Трудовое право Украины: Учеб.-справ, пособие / ред. Г.И.Чанышева, Н.Б. Болотина. – Харьков: Одисей, 2010
5. Статистично–аналітичний огляд стану ринку праці у I півріччі 2009 року/ <http://ukrstat.kmu.gov.ua>
6. Шаленко М. Сучасні тенденції розвитку ринку праці України // Економіка України. – 2008. – № 9. – С. 34-36.

ст. викладач Михальчишина Л.Г., студент Станівчук Д.В.
Вінницький національний аграрний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЯКІСТЬ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Розглянуто стан та якість аудиторських послуг на даному етапі розвитку аудиторської діяльності

Аудиторська діяльність в Україні має перші п'ятнадцять років свого становлення. Більшістю вчених і дослідників розглядаються переважно проблеми проведення аудиту господарської діяльності підприємств, розвиток аудиторських послуг знаходиться на етапі спроб і помилок. Тільки починають з'являтися перші вітчизняні нормативні документи з питань регулювання послуг аудиторських фірм[1].

Серед науковців проблемам надання аудиторських послуг займалися такі вчені, як М. Т. Білуха, Л.О. Сухарева, Б. І. Валуєв, В. В. Головач, Н. І. Дорош, О. Ю. Редько, В. Я. Савченко. Аудит в Україні є порівняно новим видом діяльності і тому, процес його розвитку супроводжується виникненням проблемних питань, які обумовлені впливом цілого ряду факторів і обставин.

Кожна аудиторська послуга має власну специфіку надання, що визначає відповідну методику її здійснення. Методичні засади надання послуг ґрунтуються на особливостях методів проведення аудиту. Структура та порядок здійснення таких процедур у ході аудиторської діяльності складає основу методики надання аудиторських послуг[2].

Сьогодні, найбільший попит на аудиторські послуги відмічається з боку підприємств, що діють в таких секторах економіки, як енергетика, нафтогазова промисловість, металургія, харчова та хімічна промисловість. Основними споживачами аудиторських послуг традиційно виступають великі акціонерні компанії, хоча існує досить багато невеликих платоспроможних підприємств,

які регулярно виступають замовниками.

Найбільш питомими послугами аудиторських фірм на сьогодні є відтворення бухгалтерського обліку, складання фінансової звітності за міжнародними стандартами, модернізація діючої системи обліку, оптимізація оподаткування, податкова адвокатура, проведення семінарів для підвищення кваліфікації бухгалтерів, видання методичних посібників з обліку, податків, аналізу і аудиту, автоматизація обліку.

Проте, забезпечення якості аудиторських послуг можливе через запровадження нормативних базових вимог та внутрішніх регламентів щодо формування і запровадження системи управління якістю в аудиторських фірмах. Нормативні базові регламенти формуються на перших двох рівнях регулювання аудиторської діяльності (I - законодавче регулювання (державний рівень), II - нормативно-методичне регулювання, контроль (рівень професійних організацій), а розробка та запровадження системи управління якістю здійснюється на третьому рівні (III - внутрішнє регулювання аудиторських організацій (рівень суб'єктів аудиторської діяльності).

Вдосконалення базових регламентів необхідно здійснювати зважуючи на вимоги міжнародних стандартів та директив Європейського союзу. Так в країнах ЄС стали більшу увагу звертати на контроль якості аудиторських послуг з боку державних органів та з боку громадськості (громадський нагляд). При цьому, громадський нагляд організовується не із представників професії, а з представників замовників аудиторських послуг та користувачів фінансової звітності[4].

Зарубіжна і вітчизняна практика аудиторства показує, що до аудиторів усе частіше почали надходити замовлення на виконання низки завдань, що виходять за рамки перевірки фінансових звітів. Укладачі стандартів намагалися не відставати від бурхливого зростання попиту на такі послуги, внаслідок чого почали з'являтися численні атестаційні стандарти та стандарти аудиторської і бухгалтерської діяльності. Ці стандарти допомагають вийти з цілого ряду нетипових ситуацій, що виникають у процесі складання аудиторського висновку і під час виконання завдань, безпосередньо не пов'язаних з аудитом, особливо при компіляціях (збиранні й обробці даних).

В останній час росте популярність таких напрямків як екологічний аудит і аудит спорту. Створюються все нові та нові аудиторські організації, про найбільш впливовими аудиторськими фірмами і компаніями на ринку України є представництва фірм "Ернст енд Янг Україна", компанії "Price Waterhouse Coopers", компанії "KPMG", аудиторська фірма "Київська аудиторська група" і аудиторська фірма "Де Візу"[3].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що збільшення кількості аудиторських фірм і приватних підприємців-аудиторів - це реакція аудиторського ринку послуг на економічний клімат в Україні. Поряд з цим при такому збільшенні має місце тенденція злиття аудиторських компаній, створення асоціацій, що на нашу думку, сприятиме підвищенню якості аудиторських послуг та зміцненню конкурентних позицій українського аудиту.

Література:

1. Гаркола Ю.Г. Аудиторські послуги: природа і поняття. Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2009_3/7
2. Гаркола Ю.Г. Загальна методика надання аудиторських послуг // Міжнародний збірник наукових праць .- 2010.-№2(17)-с.54-60
3. Розвиток ринку аудиторських послуг. Режим доступу: <http://letitbit.net/download/1709.1e8ac39ce607aca09357d1881/ref075>
4. Єременко Д.В. Якість аудиторських послуг в Україні // Облік і фінанси АПК.- 2010.- №2.- с.94-96

*ст. викладач Михальчишина Л.Г., студент Грубеляс О.І.
Вінницький національний аграрний університет*

АУДИТ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

В статті висвітлено важливість проведення аудиту на підприємствах для виявлення помилок, допущених на підприємстві з метою приведення звітності у відповідність з вимогами міжнародних стандартів аудиту.

У період нестабільності національної економіки, масового банкрутства підприємств, особливо підприємств сфери агропромислового комплексу важливим є ведення контрольних перевірок стану та процесу ведення бухгалтерського обліку. Для цього на підприємстві частково передбачений управлінський облік, який, на жаль, практично не ведеться на сільськогосподарських підприємствах, але й ведення управлінського обліку не виключає можливість допущення помилок при складанні звітності та оформленні певних документів. Все вищезазначене і є причиною досить високого попиту на аудиторські послуги в Україні, та законодавче зобов'язання проводити аудит деякими видами підприємств, (акціонерними товариствами, банківськими та іншими кредитними установами.

Дослідженням актуальних питань та значенням аудиту для підприємств займалися такі зарубіжні науковці, як Р.Додж, Р.Монтгомері, Р.Адамс, та вітчизняні: В. С. Рудницький С. Ф. Голов, Ф. Ф. Бутинець, В. А. Шевчук, О. А. Петрик, Ю. В. Піча, , В. Я. Савченко, Я. А. Гончарук, та інші.

Актуальність питання важливості аудиту в умовах формування ринкових відносин в Україні та створення різних форм господарювання та власності є настільки великою, оскільки потреба в удосконаленні функцій управління процесом виробництва, що дала поштовх для створення органів фінансового контролю діяльності (який вигідний найперше самому власнику), тобто аудиту.

Розвиток України на сучасному етапі характеризується залученням зовнішніх та внутрішніх інвестиційних кредитів, проведенням емісії цінних паперів, створення умов для інвестування у підприємства, і т.д.

Учасники цих процесів потребують точної і правдивої інформації про фінансово-майновий стан, перспективи розвитку та фінансову стабільність

господарюючих суб'єктів.

Подання достовірної та неупередженої інформації зацікавленим особам забезпечується через аудиторський висновок, про що свідчить віковий досвід зарубіжних країн, а також робота вітчизняних аудиторів [1].

Аудит в Україні виник на соціальне замовлення і, ще не маючи глибокої теорії, почав виконувати практичні завдання щодо підтвердження відповідної фінансової інформації. В своєму арсеналі аудитори, що прийшли на ринок серйозно і надовго, мають теорію і практику зарубіжного аудиту та вітчизняну методика проведення різного роду ревізій і перевірок. Фінансова діяльність того чи іншого підприємства відображається в проведених бухгалтерських звітах. Для того, щоб перевірити правильність складання документів, а також упевнитися в тому, що надані звіти реальні і проводяться аудиторські перевірки [1].

Важко переоцінити значення аудиторської перевірки в сучасних умовах господарювання. Розвитку аудит в Україні набув після прийняття Закону "Про аудиторську діяльність" від 22 квітня 1993 р. Згідно даного нормативно – правового акту, аудит – перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів [2].

Для держави аудит також має велике значення, адже одним із його завдань є сприяння бюджетній установі в забезпеченні правильності ведення бухгалтерського обліку, законності використання бюджетних коштів, державного і комунального майна, складанні достовірної фінансової звітності та організації дієвого внутрішнього фінансового контролю [3].

Зростання значення аудиту зумовлюється декількома причинами, це по-перше, особливостями приватизації, об'єктами якої є вже не окремі промислові, сільськогосподарські, транспортні, торговельні та інші підприємства, а такі стратегічно визначальні блага, сектори та галузі, як земля України з унікальною концентрацією чорноземів, природних, рекреаційних та інших ресурсів, її надра з рідкісними корисними копалинами, а також неприватизовані частки держави у корпоративних правах власності на магістральні трубопроводи, що проходять територією держави, об'єкти паливно-енергетичного, агропромислового, металургійного, хімічного, машинобудівного та інших комплексів.

По-друге, значення аудиту зумовлюється й тим, що законодавчі акти, які регулюють здійснення державного контролю, не завжди передбачають його спрямування на захист інтересів власників.

По-третє, захист цих інтересів має здійснюватися українськими, а не іноземними аудиторами, оскільки згідно з об'єктивними принципами менеджменту не може бути стійкою система, що покладається лише на зовнішні управлінські чинники, які неспроможні забезпечувати її саморегулювання [4].

Вельми важливим порівняно з іншими формами контролю є значення

аудиту у відстежуванні процесів економічного зростання. Аудит відрізняється від них насамперед системним підходом до діяльності господарюючих суб'єктів. Визначальну роль при цьому відіграє зосередження уваги аудиторів на п'яти найважливіших елементах цієї діяльності - активах, зобов'язаннях, власному капіталі, доходах та витратах господарюючих суб'єктів незалежно від їх галузі, форми власності, прибуткової чи неприбуткової спрямованості та ін. Тому аудиторські перевірки покликані не лише з'ясувати достовірність фінансової звітності, а й завдяки дотриманню принципу превалювання сутності над формою проникати у глибинну логіку відстежуваних економічних явищ і процесів.

Особливого значення набуває аудит активів, тобто контрольованих підприємствами ресурсів, використання яких забезпечує отримання майбутніх економічних вигод. Важливість аудиту активів зумовлюється тим, що втілена в них вигода дає уявлення про економічний потенціал господарюючих суб'єктів. З огляду на те, що кожна із його складових має сприяти отриманню економічних вигод, аудит активів включає з'ясування ефективності використання економічного потенціалу, що не завжди передбачає проведення державного фінансового контролю. Відтак виникає нагальна потреба ув'язування державних контролюючих структур з незалежним аудитом у цілісну загальнонаціональну систему контролю, покликану охоплювати вказані вище найважливіші аспекти діяльності господарюючих суб'єктів.

Безальтернативність аудиту в управлінні підприємницькою діяльністю особливо помітна на мікроекономічному рівні. Внутрішній аудит є тим елементом системи управління підприємствами, відсутність якого унеможливорює і руйнує внутрішньокорпоративний менеджмент. Виникає невідкладна потреба поширення внутрішнього аудиту на акціонерні товариства, холдингові компанії, інвестиційні фонди та інші корпоративні структури. Підвищенню ефективності їх діяльності також має сприяти інтегрування внутрішнього аудиту з управлінським обліком та функціонально-вартісним аналізом, що спільно мають утворити систему внутрішньокорпоративного контролінгу, покликану вишукувати та мобілізувати резерви економії ресурсів, зменшення собівартості та підвищення конкурентоспроможності продукції, товарів, робіт і послуг.

Аудиторський висновок не може бути свідченням абсолютної точності іншої інформації і гарантією її правильності, він може лише підтверджувати достовірність інформації. Аудит - це процес зменшення рівня інформаційного ризику для користувачів фінансових звітів.

Аудитор не затверджує звітів суб'єктів господарювання і не відповідає за саму звітність. Він тільки висловлює свою думку щодо фінансової звітності. Відповідальність за фінансову звітність лежить на керівниках господарюючого суб'єкта, що перевіряється. Аудит не звільняє керівництво суб'єкта від відповідальності.

Отже, розглянувши питання важливості аудиту для підприємств можна зробити висновок, що він є необхідним при здійсненні будь-якої інвестиційної діяльності, як при прийнятті інвестиційного рішення, так і при використанні

залучених коштів.

Ще одним важливим аспектом є те, що підприємства, на яких проводився аудит мають змогу виправили всі (при наявності) помилки та прорахунки при сплаті податків, на які можуть накладатися штрафні санкції контрольно-ревізійною службою.

З розвитком вітчизняних підприємств Україна повинна буде переходити на прийняті у світі норми аудиторського контролю за інвестиціями, що зумовить її успішне просування на світовому економічному ринку.

Література:

1. Гаврилюк В.В. Роль і проблеми аудиту в Україні. – Матеріали I Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції «Актуальні питання сучасної економіки». – №1. – 2010
2. Кузьменко А.В., Даценко А.В. Значення аудиту, як форми економічного контролю, та перспективи його розвитку в Україні. – [Електронний ресурс]: Режим доступу. – <http://intkonf.org/kuzmenko-av-datsenko-av-znachennya-audit-u-yak-formi-ekonomichnogo-kontrolyu-ta-perspektivi-yogo-rozvitku-v-ukrayini/>
3. http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=644858
4. Закон України "Про аудиторську діяльність" № 140-V (140-16) від 14.09.2006р.
5. Жупанова Ю.П., Кудирко О.І. Роль аудиту інвестиційної діяльності в управлінні сучасним підприємством. – [Електронний ресурс]: Режим доступу. – http://www.rusnauka.com/35_OINBG_010/Economics/76039.doc.htm

ст. викладач Томчук О.В., студентка Станівчук Д.В.

Вінницький національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ БІЗНЕС-ПЛАНУ В РИНКОВИХ УМОВАХ

Розглянуто методика складання бізнес-плану в сучасних ринкових умовах

Зарубіжний досвід і логіка, а також об'єктивний аналіз показують, що в умовах ринку самопланування на рівні господарських осередків щодо підприємницької діяльності є необхідним і неминучим.

Питанням складання бізнес-планів присвячено дуже багато робіт зарубіжних та вітчизняних учених-економістів: К. Кіпермана, Н. Крилової, І.В. Ліпсіса, Г.Д. Львовського, В.Д. Маркової, М. Муллей, О.І. Пальчик, Г. Пітерса, А.Р. Полякова, Х. Роузена, Ю.І. Скирко, Р. Уотермена, В. Хруцького та ін. Водночас, багато аспектів цієї проблеми з огляду на особливості розвитку сучасної економіки потребують більш повного та предметного дослідження.

Щодо великих і тривалих угод, тим більше економічних проектів, спрямованих на одержання прибутку – бізнес проектів – розробка плану або

програми дій, що передують їх реалізації, є неодмінною умовою обґрунтованості задуму та надійності отримання бажаного результату. Останнім часом цей термін став застосовуватися і у вітчизняній практиці. Більше того – якщо раніше жоден серйозний проект не затверджувався і не приймався до реалізації без розгорнутого техніко-економічного обґрунтування та програми здійснення, то тепер стало модним вимагати бізнес-план як симбіоз програми та економічного обґрунтування[1].

Особливості складання бізнес-плану в ринкових умовах зумовлені наступними фактами:

1. Планування це ключ до процвітання в бізнесі. Успіх підприємницької діяльності визначається трьома факторами: правильним розумінням реальної ситуації в даний момент; чіткою постановкою цілей, яких хоче досягти підприємець; якісним плануванням процесів переходу з одного стану в інший.

2. Бізнес-план з його конкретними цілями і програмою дій щодо їх досягнення є засобом, за допомогою якого підприємець може управляти своїм бізнесом.

3. Розробка бізнес-плану змушує підприємця моделювати ситуації і розглядати проблеми, які можуть перешкоджати успіху підприємницької діяльності. Це дає змогу запобігти багатьом ускладненням або (в крайньому разі) краще підготуватися до труднощів, заздалегідь намітити шляхи їх подолання.

4. Бізнес-план – це засіб залучення позичкового капіталу, необхідного для розвитку бізнесу. Цей план забезпечує не тільки виробничу, ринкову і організаційну, але й фінансову інформацію про фірму. Ця інформація дає змогу визначати, скільки необхідно стартового капіталу, як будуть витрачатись гроші і погашатись кредити, який ступінь ризику бізнесу тощо. Таким чином бізнес-план – це основа конструктивних відносин з потенціальними інвесторами.

5. На початковому етапі створення своєї справи бізнес-план є основним інструментом комунікацій між підприємцем та зовнішнім світом. Він має переконати майбутніх поставщиків, продавців та найманих працівників у тому, що ви знайшли привабливу підприємницьку ідею, що у вас є обґрунтована й реальна програма здійснення задуму.

6. В процесі складання бізнес-плану розвиваються здібності підприємця як менеджера – набувається досвід оцінки умов конкуренції, способів просування товарів на ринок, використання переваг свого бізнесу, фінансового планування, розробки різних сценаріїв діяльності. Складаючи бізнес-план, підприємець ретельно аналізує всі економічні аспекти своєї ідеї, перевіряє її на раціональність та реалістичність[3].

Можливо, в результаті підготовки бізнес-плану з'ясується, що перешкоди на шляху до реалізації підприємницького задуму не можуть бути усуненими або подоланими. Такі висновки краще зробити в проекті, а не тоді, коли на створення фірми вже витрачені час, кошти та зусилля підприємця.

У сучасних умовах бізнес-планування набуває значення важливого інструменту ефективного господарювання. Застосування теоретичних основ бізнес-планування, можливостей його практичного використання дає змогу

забезпечувати планову роботу на основі досягнень сучасної технічної бази комп'ютеризації, раціонального використання світової та вітчизняної науки в галузі планування й організації виробництва.

Стратегічне планування, як складова частина бізнес-плану, дає змогу здійснювати розроблення довготермінової стратегії, що забезпечує перемогу в конкурентній боротьбі, та створювати відповідний інструментарій щодо реалізації стратегії у поточних виробничих планах, впровадження їх у практичну діяльність підприємства[2].

Отже, в умовах ринкової системи господарювання бізнес-план – це активний робочий інструмент управління, відповідний пункт усієї планової та виконавчої діяльності підприємства. Бізнес-план дає змогу аналізувати, контролювати й оцінювати успішність діяльності в процесі реалізації підприємницького проекту, виявляти відхилення від плану та своєчасно коригувати напрями розвитку бізнесу.

Література:

1. Пугачевська К.Й., Плют Т.С. Значення бізнес-планування як чинника господарської діяльності в ринковій економіці // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.1. – с.259-260
2. Черничко Т.В., Удовенко А.М. Удосконалення бізнес-плану як форма стратегічного планування підприємства (на прикладі ринку кондитерських виробів в Україні) // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.3. – с.217-220
3. <http://apk.in.ua/page.php?6>

асистент Здирко Н.Г., студентка Побережняк Г.М.
Вінницький національний аграрний університет, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ АВТОМАТИЗАЦІЇ АУДИТУ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

*Розглянуто проблемні аспекти автоматизації аудиту в Україні
та шляхи їх вирішення*

Відповідно до Закону України «Про аудиторську діяльність», аудит – це вид діяльності, що полягає в зборі і оцінці фактів, що стосується функціонування і положення економічного об'єкта, і здійснюваний компетентною незалежною особою, що, виходячи з установлених критеріїв, виносить висновок про якісну сторону цього функціонування [5].

В умовах застосування підприємствами автоматизованих систем обліку виникла потреба в проведенні автоматизованого контролю. Одним із таких видів контролю є проведення незалежного автоматизованого аудиторського контролю.

Питання автоматизації аудиту охоплюють весь комплекс складних

прикладних проблем, пов'язаних із застосуванням інформаційних комп'ютерних технологій в контролі, аудиті та аналізі фінансової звітності підприємств, оцінці ефективності й надійності інформаційних систем підприємств, а також організації роботи аудиторських фірм в сучасних умовах.

Принциповою відмінністю автоматизованого аудиту є те, що сучасний аудитор сьогодні має можливість перевірити всю генеральну сукупність, яка формує певний тип операцій або залишок на рахунку, весь набір документів або рахунків аналітичного обліку, а не покладатися лише на вибірки [2].

Застосування комп'ютерної техніки не змінює мети проведення аудиторських процедур на кожній із стадій, проте суттєво впливає на способи і порядок проведення цих процедур, а отже на методологію аудиту.

Теоретичні аспекти проблем комп'ютеризації досліджували такі науковці, як: Н. М. Бойко, Н. А. Канцедал, О.Г. Пономаренко, Г.Г. Кірейцев, М.Г. Курило, О.О. Назаренко, Ю.В. Михайленко, О.А. Зоріна. Вони визначили основні теоретичні та практичні засади щодо автоматизації аудиту та встановили принципи здійснення перевірки за допомогою персональних комп'ютерів.

Однак на сьогоднішній день в Україні існує ряд проблем, які стоять на шляху до впровадження використання комп'ютерної техніки і технології в аудит. До цих проблем насамперед відноситься низький рівень розвитку аудиторського ринку, що викликаний початковим етапом його становлення.

Головна проблема впровадження комп'ютеризації аудиту, насамперед, в низькому рівні розвитку надання аудиторських послуг, що викликаний початковим етапом його становлення автоматизованого аудиту в Україні.

Щоб правильно і комплексно використовувати програмне забезпечення, потрібні аудитори з досвідом роботи в таких програмах, і це, в свою чергу, дозволить забезпечувати внутрішній контроль якості надання аудиторських послуг за допомогою складання спеціальних документів і зведень за результатами аудиту. Використовуючи комплекс, можна побачити, які процедури підтвердження вірогідності ефективності й надійності системи бухгалтерського обліку й внутрішнього контролю проводилися в ході аудиту [3].

Найоптимальнішим варіантом вирішення вважається використання спеціалізованих програм в обліку або штатних засобів самої бухгалтерської програми можуть бути введені в загальнопоширені формати даних. [1].

Серед проблем автоматизації аудиту слід відмітити: □ виїзний характер роботи аудитора; різноманітна галузева спеціалізація клієнтів аудиторських фірм, що при постійних змінах законодавства не дозволяє провести деталізовану настройку спеціалізованих систем; □ низький рівень комп'ютерної грамотності користувачів та інші.

Комп'ютеризація принципово не змінює методологію бухгалтерського обліку. Натомість методика аудиту фінансової звітності підприємств, на яких використовуються комплексні комп'ютерні інформаційні системи підприємств (КІСП) та комп'ютерні системи бухгалтерського обліку (КСБО), зазнає значних і суттєвих змін, хоча, звичайно, загальна мета аудиту не змінюється. В

аудиторських фірмах персональні комп'ютери можуть використовуватися та активно застосовуються як для проведення аудиту економічних суб'єктів, так і для автоматизації управлінських робіт самої аудиторської організації [7].

Шляхи вирішення проблемних аспектів в автоматизації аудиту в Україні нами представлено на рисунку 1.

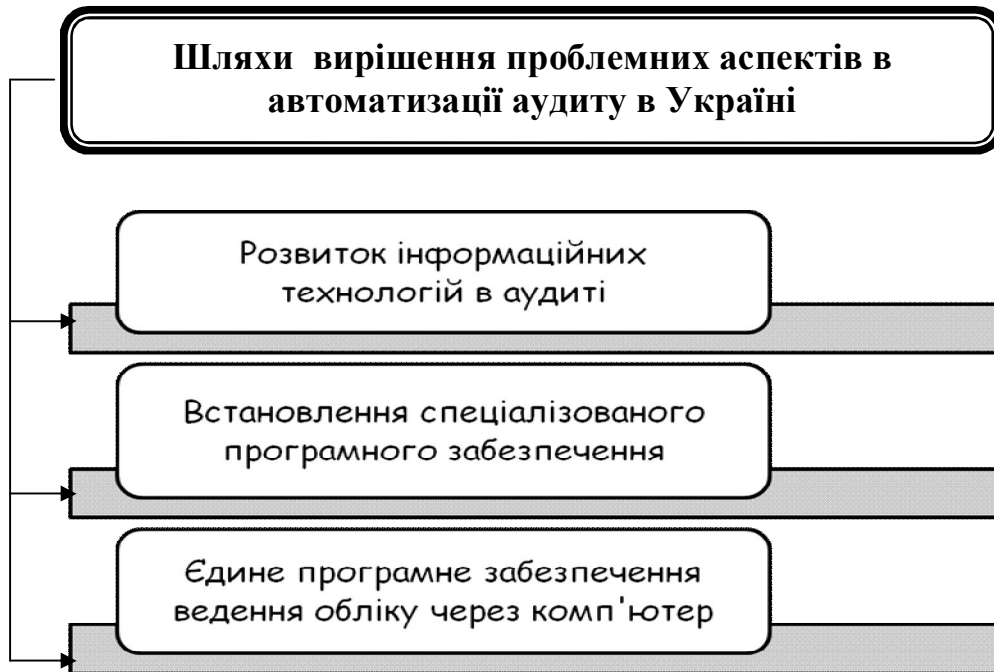

Рис. 1. Шляхи вирішення проблемних аспектів в автоматизації аудиту в Україні.

Здебільшого комп'ютерний аудит інформаційних систем потрібний, якщо автоматизована система призначена для обробки конфіденційної чи секретної інформації. Але саме до таких належать комп'ютерні системи бухгалтерського обліку. Проведення комп'ютерного аудиту корисно також після побудови автоматизованої системи та її підсистеми безпеки на етапі приймання в експлуатацію для оцінки ступеня дотримання висунутих до неї вимог [9].

Застосування клієнтами аудиторів автоматизованих інформаційних систем потребує проведення аудиту за допомогою комп'ютерної техніки, що не змінює мети проведення аудиторських процедур на кожній із цих стадій, проте суттєво впливає на способи і порядок проведення цих процедур, а отже, на методологію аудиту [8].

Таким чином, комп'ютеризація аудиту є об'єктивно необхідним процесом, який підвищить якість і ефективність проведення аудиту, однак, перш ніж цей процес буде закінчено необхідно розв'язати ряд проблем, які стоять на перешкоді його здійсненню.

Література:

1. А.Н. Романов «Автоматизація аудиту», Формування ринкової економіки: Зб. наук.праць . – Вип.. 10. – КНЕУ, 2008. – С. 27-28.
2. Бардаш С.В. Інвентаризація: теорія, практика, комп'ютеризація. –

Житомир: ЖІТІ, 1999. – 372 с.

3. Бутинець Ф.Ф., Малюга Н.М., Петренко Н.І. Аудит: стан і тенденції розвитку в Україні та світі: Монографія / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ЖДТУ, 2004. – 564с.

4. Завгородній В.П. Автоматизація бухгалтерського обліку, контролю, аналізу та аудиту. – К.: А.С.К., 1998. – 768 с.

5. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 № 3125-ХІІ зі змінами та доповненнями.

6. Івахненко С.В. Автоматизація аудиту в Україні та світі: підходи і програмне забезпечення // Аудитор України. – 2007. – №3. – С.21.

7. О.А. Петрик «Організація регулювання діяльності аудиторських фірм в Україні», Фінанси, облік, аудит. Зб. наук. праць. – Вип. 9. – КНЕУ, 2007. – С.21-26.

8. Подольский В. І. Комп'ютерний аудит. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 128с.

9. Стандарти аудиту та етики. Видання МФБ 2005 р./ Під редакцією проф. Н.Ф.Непийводи. – К.: ТОВ „Парітет - Інформ”, 2005. – 712 с.

*старший викладач Полеся В.М., студент Бондар А. П.
Вінницький національний аграрний університет*

ЗНАЧЕННЯ БІЗНЕС-ПЛАНУ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ РИНКОВОЇ СИСТЕМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ

У статті розглядається значення бізнес-плану для діяльності підприємства, в умовах ринкової економіки, й наводяться пропозиції, щодо поліпшення механізму його складання і впровадження

Ринкова економіка характеризується постійними змінами умов господарювання, змінність факторів виробництва, вимагає від підприємства розробку певного плану своєї діяльності, з метою уникнення негативних явищ в процесі господарювання. Розробкою плану діяльності підприємства займається бізнес-планування. Бізнес-план допомагає керівництву врахувати усі можливі загрози під час діяльності і по можливості мінімізувати, або зовсім ліквідувати їх вплив. Тому дана тема є досить актуальною, але поряд із цим малодослідженою, а отже заслугоує на більш детальний її розгляд.

Питанням бізнес-плану присвячена досить велика кількість наукових праць. Даним питанням цікавляться як зарубіжні так і вітчизняні науковці, зокрема, Пальчик О.І., Пітерс Г., Полякова А.Р, та багато інших. Їх праці, здебільшого, стосуються теоретичних аспектів бізнес-плану, що є не зовсім правильним, оскільки дане питання повинно розглядатися в конкретних, підприємницьких умовах.

Отже, дана робота спробує розкрити якомога більше аспектів в питаннях складання та впровадження бізнес-плану в діяльність підприємств ринкової системи господарювання [2].

Планування – це процес розробки і прийняття цільових установок кількісного і якісного характеру і визначення шляхів найефективнішого їх досягнення. Це установки, що розробляються у вигляді "дерева цілей".

Місце фінансового планування в ринковій економіці визначається тим, що планування є однією з функцій управління, отже фінансове планування - це функція управління фінансами.

Планування в управлінні - це:

- 1) конкретизація цілей управління в системі показників фінансово-господарської діяльності підприємства;
- 2) розробка стратегії і тактики діяльності, орієнтованої на досягнення цілей менеджменту.

Планування є основною ланкою та організаційним початком всього процесу реалізації цілей підприємства. Планування - це процес, який складається з наступних процедур:

- 1) аналіз фінансових та інвестиційних можливостей, які має підприємство.
- 2) прогнозування наслідків поточних рішень з метою уникнення несподіванок і усвідомлення зв'язку зробленого сьогодні з тим, які рішення доведеться приймати в майбутньому [1].
- 3) обґрунтування обраного варіанту рішень з ряду можливих (цей варіант і буде представлений в кінцевій редакції плану).
- 4) оцінка результатів підприємства в порівнянні з цілями, встановленими у фінансовому плані.

Результатом будь-якого виду планування є бізнес-план. Бізнес-план - це документ, який включає перелік планових потреб та заходів щодо всіх основних сторін діяльності підприємства: його виробничі, комерційні і соціальні проблеми. Він складається на 3-5 років з розбивкою по роках, а перший рік – по місяцях. На відміну від директивного плану він не приймає законодавчого характеру, а регулярно корегується в залежності від кон'юнктури ринку і, таким чином, адаптується до непередбачених ситуацій.

Бізнес-план використовується:

- а) персоналом управління підприємством;
- б) потенційним інвестором (кредитором) і партнером;

Бізнес-план у ринковій системі господарювання виконує дві важливі функції:

- внутрішню – опрацювати механізм самоорганізації, тобто створити цілісну, комплексну систему управління реалізацією підприємницького проекту;
- зовнішню – ознайомити різних представників ділового світу з суттю та основними аспектами реалізації конкретної підприємницької ідеї [4].

Розробляючи бізнес-план і займаючись внутрішньофірмовим плануванням, розробники цих документів інколи допускають певні помилки, а тому зазнають невдач. Аналіз недоліків під час здійснення бізнес-проектів та бізнес-планів дає змогу виявити типові помилки і наочно продемонструвати користь професійного планування на підприємстві.

Кожен бізнес-проект вимагає систематичної роботи, щоб мати

максимальні позитивні результати за умови дотримання, встановлення термінів, фіксованих витрат і певних вимог до якості. Однак не завжди вдається досягти бажаних результатів. До основних помилок можна віднести недостатній аналіз існуючого стану й обґрунтування вимог до плану (проекту), що розкриває всі проблеми. Необхідно чітко визначити потреби в зміні стану системи та підготувати необхідну інформацію для прийняття рішення. Також може бути нечітко визначена мета бізнес-плану. Дуже швидко можна назвати мету, але рідко вона обґрунтовано визначена та задокументована. Тому необхідно перевіряти: на яких даних базується визначення мети; до якого «горизонту планування» вона належить; яку користь принесе досягнення мети; за який час і з якими витратами можна цього досягти.

У ринковій економіці бізнес-план є робочим інструментом, який використовується у всіх сферах підприємництва. Бізнес-план описує процес функціонування фірми, показує, яким чином її керівники збираються досягти свої цілі і задачі, передусім підвищення прибутковості роботи. Добре розроблений бізнес-план допомагає фірмі зростати, завойовувати нові позиції на ринку, де вона функціонує, складати перспективні плани свого розвитку.

З огляду на те, що бізнес-план є результатом досліджень і організаційної роботи, що має метою вивчення конкретного напрямку діяльності фірми (продукту або послуг) на визначеному ринку й у сформованих організаційно-економічних умовах, він спирається на:

- конкретний проект виробництва визначеного товару (послуги) – створення нового типу виробів або надання нових послуг;
- всебічний аналіз виробничо-господарської і комерційної діяльності;
- вивчення конкретних фінансових, техніко-економічних і організаційних механізмів, використовуваних в економіці для реалізації конкретних задач [1].

Водночас бізнес-план базується на загальній концепції розвитку фірми, докладніше розробляє економічний і фінансовий аспект стратегії, дає техніко-економічне обґрунтування конкретним заходам. Бізнес-план охоплює одну з частин інвестиційної програми, термін реалізації котрої звичайно обмежений одним або кількома роками, що дає змогу дати достатньо чітку економічну оцінку наміченим заходам.

Підсумовуючи, усе вищевикладене, можна сказати, що бізнес-план відіграє досить важливу роль для підприємств, адже він сприяє стабільному розвитку їх діяльності, оскільки враховує усі непередбачувані сторони процесу господарювання. В умовах ринкової системи господарювання бізнес-план – це активний робочий інструмент управління, відповідний пункт усієї планової та виконавчої діяльності підприємства. Бізнес-план дає змогу аналізувати, контролювати й оцінювати успішність діяльності в процесі реалізації підприємницького проекту, виявляти відхилення від плану та своєчасно коригувати напрями розвитку бізнесу.

Література:

1. Доц К.Й. Значення бізнес-планування в ринковій економіці // Економіка і регіон. – 2009. – №8. – С. 136-139.

2. Гарнага О.М. Бізнес-планування як механізм регулювання економіки // *Фінанси підприємств.* – 2010. – №3. – С. 7-13.

3. Кузьмін О.Є. Теоретичні та прикладні засади менеджменту : навч. посібн. / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка, 2002. – 228 с.

4. Передало Х.С. Планування та мотивування в процесі формування апарату управління організації // *Фінанси підприємств.* – 2010. – №8. – С. 25-36.

асистент Ставська Ю.В., студентка Репкіна О.А
Вінницький національний аграрний університет

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ РИНКОВОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ

*Розглянуто роль фінансового планування на підприємстві
в умовах ринкового господарювання*

В умовах ринкового господарювання найважливішими факторами, що обумовлюють масштаби і темпи розвитку підприємства, є обсяг і структура фінансових ресурсів, які перебувають в його розпорядженні. Без визначення фінансових можливостей та перспектив забезпечення сталого фінансового стану підприємство не може досягти стабільного економічного розвитку.

Досвід як зарубіжних фірм, так і українських підприємницьких структур свідчить, що в умовах ринку недооцінка планування, в тому числі фінансового, ігнорування його призводять до значних, нічим не виправданих економічних втрат, і в кінцевому рахунку — до банкрутства [1].

В умовах ринкової економіки планування на підприємстві є внутрішньофірмовим. Основна його мета — забезпечення фінансових можливостей для успішної господарської діяльності, одержання необхідних для цього коштів і в кінцевому підсумку — досягнення прибутковості всіх видів діяльності підприємства.

Сучасні умови господарювання, за яких підприємства опинилися наодинці з невизначеним зовнішнім середовищем, непередбачуваною поведінкою інших суб'єктів ринкових відносин спонукали їх до впровадження та максимального розширення прогнозування і фінансового планування, подальшого удосконалення методології й методики розроблення як прогнозів, так і планів. Для державних підприємств фінансове планування стало взагалі обов'язковим.

Фінансове планування потрібне в першу чергу для збереження фінансової рівноваги підприємства, а з іншого боку — для уникнення накопичення зайвих ліквідних засобів. Дійсно, фінансовий план, як і будь-який інший план, — це взаємозалежне, взаємозумовлене регулююче управління діяльністю, де навіть невеликі зміни зовнішніх і внутрішніх умов та чинників можуть порушити передбачені структури і баланси, що потребує повного перегляду всіх

складових. Особливо це важливо за сучасної складної економічної ситуації, коли непрогнозована інформація, нестабільність законодавства диктують необхідність щомісячного коригування плану розвитку підприємства [3].

Процес фінансового планування повинен відображати мету операційної та маркетингової діяльності підприємства, являти собою розробку системи різних за змістом і термінами дії фінансових планів, визначати обсяг фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання залежно від розміру підприємства, форми господарювання, форми власності та поставлених завдань. За допомогою фінансового планування підприємство визначає на плановий рік усі джерела формування та надходження коштів, приріст активів, обсяг повернення залучених коштів та витрати, пов'язані зі внесенням обов'язкових платежів, покриттям збитків минулих періодів, підтримує свою платоспроможність та ліквідність.

Фінансове планування — суб'єктивна діяльність людей, а тому воно лише тоді дає позитивні результати, коли базується на пізнанні об'єктивних законів розвитку суспільства, тенденції руху фінансових ресурсів, вивченні наявного економічного становища, результатів заходів, що вживалися раніше, цілей, які поставлені на сьогодні.

В умовах сучасної кризи фінансове планування відіграє важливу роль для діяльності підприємств, зокрема малих і середніх, на яких вона має найбільший вплив. Також вона відіграє роль своєрідного фільтра для нерентабельних та неефективних підприємств, усуваючи їх з ринку і надаючи можливість впевненим підприємствам, із вдалим і актуальним бізнес-планом, зайняти свою нішу на ринку. Дослідження проблем фінансового планування свідчить, що разом із зростанням розміру малих підприємств і переходом їх у статус середніх зростає потреба у фінансовому аналізі й обґрунтованому фінансовому плануванні. Для малих підприємств значною потребою є прогнозування грошових потоків, оскільки тільки стабільність надходження виручки та правильність визначення витрат виступають гарантом їх безперервної діяльності. Важливою проблемою фінансового планування є забезпечення обґрунтованості фінансового плану, його реальності. Це залежить значною мірою від достовірності даних щодо збуту, дебіторської заборгованості та строків її погашення, потреб у фінансуванні, налагодженої роботи підрозділів, задіяних у складанні фінансового плану та оперативності його розробки [2].

Отже, для забезпечення обґрунтованого фінансового планування та виконання фінансового плану необхідною є підготовка регламенту його складання залежно від розміру підприємства (велике, середнє, мале) та специфіки діяльності, організаційно-правової форми, належним чином опрацьованої та достовірної інформації. А приділяючи більше уваги фінансовому плануванню, можна досягти зміцнення фінансової стабільності підприємства за умови виконання прогнозованих бізнес-планом обсягів операційної та інвестиційної діяльності на засадах фінансової стійкості, створення передумов для отримання чистого прибутку, достатнього для самоокупності та самофінансування підприємства.

Література:

1. Балюк В.В. Бізнес-планування інвестиційних проектів // *Фінансові ризики.* – 2009. – №2. – С. 71–89.
2. Тарасюк Г.М. Бізнес-план: розробка, обґрунтування та аналіз: Навч. посібник – К.: Каравела, 2009. – 280 с.
3. Таряник О.М., Перетятко А.Ю., Збицька О.Г. Проблеми фінансового планування в країнах з ринковою економікою // *Економіка. Фінанси. Право.* – 2010. – №12. – С. 30–33.

асистент Здирко Н.Г., студентка Марійна О.П.
Вінницький національний аграрний університет

АУДИТОРСЬКІ ПРОЦЕДУРИ В УКРАЇНІ

Розглянуто сутність та особливості аудиторських процедур в Україні

В Україні, як і в багатьох країнах, де сьогодні існує і розвивається аудит повторюється застосування ризикованого підходу до аудиту. Історичний розвиток аудиту в світі призвів до формування двох основних відходів виконання аудиту: системний підхід та підхід, який базується на прямих перевірках. Системний підхід – це підхід, де основою є оцінка системи внутрішнього контролю з мінімумом детальних тестів статей фінансових звітів в подальшому. Підхід, який базується на прямих перевірках, полягає в детальному тестуванні багатьох статей фінансової звітності [1].

Дослідженню аудиторських процедур відповідно до МСА присвячені окремі наукові статті О. Гаєвського, П. Пальчука, А. Шпомер і інші.

Метою даного дослідження є визначити особливості аудиторських процедур, які проводить аудитор на підприємстві.

Аудиторові слід планувати і виконувати аудиторські процедури, визначати характер, час та обсяг яких мають відповідати оціненим ризикам суттєвого викривлення на рівні тверджень. Головним для аудитора є встановити чіткий зв'язок між оціненими ризиками та характером, часом і обсягом подальших аудиторських процедур. Під час планування подальших аудиторських процедур, аудитор розглядає на скільки суттєвим та складним є ризик викривлення фінансових звітів, чи існує ймовірність того що фінансові звіти можуть бути викривленими. Аудитор також враховує характеристики класів операцій, залишків на рахунках або розкриття відповідної інформації, характер конкретних заходів контролю, які використовує суб'єкт господарювання і, зокрема, чи є вони ручними або автоматизованими. При цьому аудитор визначається з тим, чи буде він збирати аудиторські докази з метою оцінки ефективності процедур контролю[3].

Подальші аудиторські процедури за своїм призначенням поділяються на тести контролю та процедури по суті. В свою чергу процедури по суті можуть включати перевірку детальної інформації з даних бухгалтерського обліку, з

інших джерел та аналітичні процедури на рівні окремої інформації про залишки на рахунках, оборотах за періоди і т. ін.. Аудиторські процедури щодо детальної інформації включають:

- ✓ перевірку;
- ✓ спостереження;
- ✓ запит;
- ✓ підтвердження;
- ✓ перерахунок;
- ✓ повторне виконання;
- ✓ аналітичні процедури.

Певні аудиторські процедури можуть бути більш відповідними, більш зручними для деяких тверджень ніж інші [1].

Вибір аудитором аудиторських процедур ґрунтується на його судженні щодо оцінки ризику. Чим вища оцінка ризику, тим більш достовірніші та доречніші аудиторські докази хоче зібрати аудитор, і для цього він виконує процедури по суті. Це впливає на тип аудиторських процедур, їх обсяг і на їх поєднання.

Визначення часу аудиторських процедур означає, коли виконуються аудиторські докази. Аудитор може виконувати тести контролю або процедури по суті на проміжну дату або на кінець періоду.

Вирішуючи, коли виконувати аудиторські процедури, аудитор вивчає такі питання як, коли буде в наявності відповідна інформація; характер ризику та період або дату. До яких відносяться аудиторські докази[2].

Обсяг аудиторських процедур охоплює величину конкретної аудиторської процедури, яку потрібно виконати. Обсяг аудиторської процедури визначається за судженням аудитора після розгляду суттєвості, оцінених ризиків та ступенем впевненості, яку аудитор планує отримати.

Вивчаючи систему внутрішнього контролю клієнта аудитор виконує аудиторські процедури двох рівнів:

1) Отримання аудиторських доказів про те, чи впроваджені заходи контролю та

2) Тести ефективності процедур контролю.

Тести ефективності процедур контролю відрізняються від того, як аудитор отримує докази щодо впровадження заходів контролю[1].

При виконанні тестів ефективності процедур контролю аудитор отримує аудиторські докази того, що процедури контролю функціонують ефективно. Це включає:

- вивчення того, як застосовуються клієнтом процедури контролю у відповідні проміжки часу протягом всього періоду,
- що перевіряється особами, які наділені функціями контролю,
- наскільки послідовно застосовуються процедури контролю клієнтом та
- хто і в який спосіб їх застосовує[3].

Питання, які аудитор може розглядати при визначенні обсягу тестів контролю, можуть бути такими:

- частота виконання контролю клієнтом протягом періоду;
- тривалість часу протягом періоду аудиторської перевірки, коли аудитор довіряє операційній ефективності контролю;
- доречність та достовірність аудиторських доказів, які потрібно отримати при підтвердженні того, що контроль запобігає або виявляє або виправляє суттєві викривлення на рівні тверджень
- обсяг отримання аудиторських доказів від тестів інших процедур контролю, пов'язаних з твердженням;
- ступінь, до якого аудитор планує довіряти операційній ефективності контролю при оцінці ризику (і отже, скоротити процедури по суті, виходячи з довіри до такого контролю);
- очікувані відхилення від процедур контролю.

Чим більше аудитор довіряє операційній ефективності процедур контролю при оцінці ризику, тим більший обсяг тестів контролю.

Аудиторські процедури по суті мають складатися з таких аудиторських процедур, пов'язаних із процесом перевірки фінансових звітів на кінець періоду:

- звіряння показників фінансових звітів з первинними обліковими записами;
- перевірка суттєвих бухгалтерських проводок та коригувань, зроблених під час складання фінансових звітів.

Перевірки докладної інформації зазвичай більш відповідні для аудиторських доказів стосовно певного твердження про залишки на рахунках, включаючи існування та оцінку вартості.

Чим вищий ризик суттєвого викривлення, тим більший обсяг процедур по суті. Оскільки ризик суттєвого викривлення враховує внутрішній контроль, обсяг процедур по суті можна збільшити внаслідок незадовільних результатів тестів операційної ефективності процедур контролю[2].

Аналітичні процедури – це оцінка показників бухгалтерських та інших звітів на основі вивчення і співставлення балансових співвідношень (коефіцієнтів) і показників ефективності фінансово – господарської діяльності клієнта, метою застосування яких є надання допомоги аудитору в формуванні його обґрунтованої компетентної думки[3].

Аналітичні процедури направлені на підвищення ефективності аудиторських перевірок шляхом скорочення трудомісткості виконаних робіт та підвищення їх якості. Для виконання аналітичних процедур повинні бути підготовлені файли – шаблони. Це допомагає виконувати і оформлювати всі розрахунки з врахуванням єдиного методологічного підходу.

Аудитор під час розробки процедур по суті повинен розглянути інформацію яка має дати відповіді на питання:

- доречність застосування аналітичних процедур до конкретного твердження;
- достовірність даних, внутрішніх чи зовнішніх, виходячи з яких розробляються очікування щодо відображених у звітності сум або показників;

- чи є достатньо точним очікуванням для визначення суттєвого викривлення на потрібному рівні впевненості;
- суму будь – яких відхилень у відображених у звітності сумах від очікуваних величин, яка буде прийнятою.

Аналітичні процедури по суті застосовують, як правило, більше до крупних обсягів операцій, які можна передбачити в часі.

Аудиторів слід документувати загальні дії у відповідь на проблеми оцінених ризиків суттєвого викривлення на рівні фінансових звітів, а також всі виконані подальші процедури. Крім того, якщо аудитор планує використати аудиторські докази ефективності процедур контролю, отримані у попередніх аудиторських перевірках, йому слід документувати висновки, сформульовані щодо довіри до таких процедур контролю, які були перевірені в попередній аудиторській перевірці[1].

Таким чином, позитивним моментом застосування процедур допомагають сконцентрувати увагу аудитора або на найбільш важливих моментах або на «вузьких місцях», що скорочує обсяг перевірок і, як наслідок, терміни її проведення, а також впливає на розмір аудиторських гонорарів; дають можливість перевірити взаємозв'язок показників.

Література:

1. Гаєвський О. Аудиторські процедури / Аудитор України. – 2010. - №10(182). – С. 42 – 47.
2. Граковський Ю. Організаційні основи аудиту // Вісник податкової служби. – 2010. - №28(600). – С. 35 – 39.
3. Школьний О. Отримання аудиторських доказів в процесі аудиту // аудитор України. – 2010. – № 11(183). – С. 41 – 44.

асистент Здирко Н.Г., студентка Гавриш Л.А.
Вінницький національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ АУДИТУ ДОХОДІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АПК

У статті розглянуто особливості аудиту доходів на підприємствах АПК

Метою будь-якої підприємницької діяльності є одержання прибутку. Прибуток — це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати. Звідси отримання доходів прямо пропорційно впливає на суму отриманого прибутку, тобто на досягнення основної мети підприємництва. Тому всі об'єкти підприємницької діяльності прагнуть одержати якнайкращі результати за цими показниками [1]

Формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи від звичайної діяльності підприємства та її розкриття і фінансовій звітності визначає П(С)БО 15 «Дохід».

Згідно з П(С)БО 15 "Дохід" доходи визнаються за наступних умов.

1. Збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства).

2. Можлива достовірна оцінка суми доходів. Визнання доходів, які включаються до складу об'єктів облікового процесу, здійснюється на підставі принципів нарахування і відповідності доходів і витрат [2]

Питанням організації обліку та проведенню аудиту доходів присвячено багато наукових праць, серед яких найбільш відомими є розробки М.Д.Білика, О.О.Баранка, М.Г.Михайлова, Г.В. Власюка, В.Я.Плаксієнко, Л.Г. Панченко та інших учених.

Метою аудиту операцій з обліку доходів є встановлення достовірності даних первинних документів щодо визначення доходів і формування фінансових результатів, повноти та своєчасності відображення первинних даних у зведених документах і облікових регістрах, правильності ведення обліку доходів і результатів діяльності та його відповідності прийнятій обліковій політиці, достовірності відображення доходів діяльності у звітності господарюючого суб'єкта.

Для досягнення цієї мети необхідно:

- перевірити правильності розмежування доходів і фінансових результатів діяльності за кожною класифікаційною групою;

- встановити правильність умов визнання та оцінки доходів і результатів від звичайної діяльності;

- перевірити правильності накопичення та віднесення доходів від реалізації продукції (товарів, робіт та послуг) на результати основної діяльності;

- перевірити правильності накопичення та віднесення доходів операційної, фінансової, інвестиційної і надзвичайної діяльності на фінансові результати;

- підтвердити достовірність та правильність відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з обліку доходів діяльності;

- підтвердити законність та правильність визначення і відображення в звітності доходів діяльності відповідно до принципів бухгалтерського обліку.

- перевірити, чи відповідають показники за доходами і фінансовими результатами Звіту про фінансові результати в усіх суттєвих аспектах нормативним документам, які регламентують порядок його підготовки [3]

Джерелами інформації для аудиту операцій з обліку доходів і фінансових результатів діяльності є наступні:

1. Наказ про облікову політику підприємства.

2. Первинні документи з обліку доходів і результатів діяльності.

3. Облікові регістри, що використовуються для відображення господарських операцій з обліку доходів і фінансових результатів діяльності.

4. Акти та довідки попередніх ревізій, аудиторські висновки та інша документація, що узагальнює результати контролю.

5. Звітність.

Предметом аудиту операцій з обліку доходів діяльності є господарські

процеси та операції, пов'язані з визначенням доходів діяльності, а також відносини, що виникають при цьому всередині підприємства та за його межами.

Під час аудиту доходів в першу чергу слід провести аналіз Звіту про фінансові результати підприємства. При перевірці правильності відображення доходів і фінансових результатів аудиторю необхідно впевнитися, що при складанні Звіту про фінансові результати підприємство виконало основні вимоги до річних звітів: всі операції повинні бути зареєстровані і представлені належним чином, зареєстровані операції повинні відповідати дійсності, бути занесені в правильний період та правильно оцінені, всі операції повинні стосуватися підприємства, бути занесені у відповідний рахунок та правильно представлені в річних звітах [4]

Перш ніж розпочати більш детальну перевірку доходів, необхідно визначити суттєвість конкретних груп доходів у загальному обсязі доходів. Якщо аудитор визнає певний вид доходу несуттєвим, він може ігнорувати подальшу перевірку цього доходу й зосередити увагу на суттєвих доходах.

З метою запровадження методу організації аудиту доходів, а також кількості необхідних аудиторських процедур, аудитор проводить тестування внутрішнього контролю і системи бухгалтерського обліку.

Література:

1. Білуха М.Т. Курс аудиту: Підручник. – К.: Вища школа. – Знання, 2003р. – 574 с.
2. Власюк Г.В. Удосконалення обліку й аудиту витрат і доходів сільськогосподарських підприємств // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2009 р. – №4. – С. 29-33
3. Кулаківська Л.П., Піча Ю.В. Організація і методика аудиту: Навч. посіб. – К.: «Каравела», 2004. – 568с.

асистент Ставська Ю. В., студентка Киржа Ю.П.
Вінницький національний аграрний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто теоретичні підходи до визначення змісту бізнес-планування в господарській діяльності

Планування – це вид, сфера діяльності органів управління підприємства зі передбачення майбутнього стану його економіки на основі врахування дії законів розвитку природи і суспільства, а також тенденції розвитку підприємства [3]. Процес планування полягає у визначенні мети, якої підприємство прагне досягнути за певний період, а також засобів, шляхів та умов її досягнення.

Планування – складна високоорганізована форма суспільного впливу на

соціально-економічні системи, якими є підприємницькі структури. Воно полягає у визначенні на базі прогностичних наукових розробок цілей, потреб і параметрів розвитку системи, які розглядаються як орієнтири для суб'єктів господарювання [2].

Планування розглядають як одну з функцій управління, або засіб узгодження учасників діяльності. Основна сутність планування полягає у визначенні цілей та обґрунтуванні способів їх досягнення. За допомогою планування встановлюються параметри функціонування економічної системи. Це відбувається завдяки дії з боку суб'єкта планування на об'єкт його впливу. Здійснення процесу планування пов'язане з дотриманням принципів, які визначають характер і зміст планової діяльності підприємства: єдність, неперервність, гнучкість, поточність, участь, цілеспрямованість, динамічність, несуперечливість.

Сам процес планування проходить чотири етапи:

- розроблення загальних цілей;
- визначення наступних цілей з наступною деталізацією;
- визначення шляхів і способів досягнення цілей;
- контроль за досягненням цілей та їх корегування.

Планування є основною ланкою та організаційним початком всього процесу реалізації цілей підприємства. Результатом будь-якого виду планування є план. Розроблення і реалізація планів в організації залежить від організаційної структури підприємства, рівня централізації управлінських рішень, ступеня господарської самостійності підрозділів та їх функціонального призначення. План підприємства – це завчасно розроблена система заходів, що передбачає цілі, зміст, збалансовану взаємодію ресурсів, обсяг, методи, послідовність і терміни виконання робіт із виробництва і реалізації продукції, або надання послуг.

З огляду на те, що бізнес-план є результатом досліджень і організаційної роботи, що має метою вивчення конкретного напрямку діяльності фірми (продукту або послуг) на визначеному ринку й у сформованих організаційно-економічних умовах, він спирається на:

- конкретний проект виробництва визначеного товару (послуги) – створення нового типу виробів або надання нових послуг;
- всебічний аналіз виробничо-господарської і комерційної діяльності організації;
- вивчення конкретних фінансових, техніко-економічних і організаційних механізмів, використовуваних в економіці для реалізації конкретних задач [1].

Бізнес-план є одним із складових документів, що визначають стратегію розвитку фірми. Водночас він базується на загальній концепції розвитку фірми, докладніше розробляє економічний і фінансовий аспект стратегії, дає техніко-економічне обґрунтування конкретним заходам. Бізнес-план охоплює одну з частин інвестиційної програми, термін реалізації котрої звичайно обмежений одним або кількома роками, що дає змогу дати достатньо чітку економічну оцінку наміченим заходам. Бізнес-план дає змогу вирішувати цілу низку завдань, але основними з них є такі:

- обґрунтування економічної доцільності напрямків розвитку фірми;
- розрахунок очікуваних фінансових результатів діяльності, насамперед обсягів продажів, прибутків на капітал;
- визначення джерела фінансування реалізації обраної стратегії, тобто засоби концентрування фінансових ресурсів;

У сучасних умовах господарювання вирізняють таку функціональну спрямованість бізнес-плану: економічне обґрунтування бізнес-проекту; розроблення концепції ведення бізнесу; планування залучення грошових коштів [3].

Отже, в умовах ринкової системи господарювання бізнес-план – це активний робочий інструмент управління, відправний пункт усієї планової та виконавчої діяльності підприємства. Бізнес-план дає змогу аналізувати, контролювати й оцінювати успішність діяльності в процесі реалізації підприємницького проекту, виявляти відхилення від плану та своєчасно коригувати напрями розвитку бізнесу.

Література

1. Кузьмін О.Є. Теоретичні та прикладні засади менеджменту : навч. посібн. / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка, 2010. – С.228.
2. Передало Х.С. Планування та мотивування в процесі формування апарату управління організації / Х.С. Передало, Р.З. Дарміць, І.С. Процик // Вісник Національного університету "Львівська політехніка", 2008. – № 466. – С. 97-106.
3. Тарасюк Г.М. Планування діяльності підприємства : навч. посібн. / Г.М. Тарасюк Л.І. Шваб. – К. : Каравела, 2003. – С.432.

*асистент Ставська Ю.В., студент Кравець Н.А.
Вінницький національний аграрний університет*

ЗНАЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто значення стратегічного планування для функціонування підприємства

У даний час більшість підприємств починає усвідомлювати значення стратегічного планування і намагається використовувати його методи у своїй діяльності. Проте стратегічне планування не знайшло ще достатньо повного застосування на підприємствах. Одна з причин полягає в тому, що методи стратегічного планування, які використовуються в зарубіжній практиці, не адаптовані до вітчизняного ринку і, як наслідок, результати їхнього використання виявляються не завжди задовільними [3].

Стратегічне планування є найбільш розповсюдженою формою стратегічного управління. Його прийнято розглядати як процес, що складається

з декількох взаємопов'язаних етапів, найважливішими з яких є: оцінка основних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища; формування цілей; оцінка стратегії і розробка стратегічного плану; реалізація стратегічного плану; середньострокове планування; короткострокове планування; реалізація планів та оцінка стратегії, тобто корегування планів [2].

Стратегічні плани можуть розрізнятися в залежності від орієнтації ідей: планування на минуле, теперішнє чи майбутнє. Згідно з цією ознакою розрізняють чотири типи планування: реактивне (орієнтоване тільки на минуле); інактивне (приспосоване тільки до теперішнього часу); преактивне (направлене на майбутнє); інтерактивне (цілеспрямовано направлене на майбутнє) [3].

Реактивне планування передбачає постановку цілей, головним чином на основі аналізу передпланового періоду. При цьому передбачається, що ситуація, яка склалася в минулому, буде автоматично перенесена на майбутнє. Головна задача такого планування — знайти в минулому причину проблеми і подолати її. Превагами такого планування є постійне звернення до минулого досвіду, сильне відчуття спадкоємності, збереження традиції, що створює почуття впевненості в майбутньому у персоналу підприємства. До недоліків слід віднести відсутність синергетизму, абстрагування від майбутніх змін, відмова від партисипативності [3].

Інактивне планування сприймає існуючі умови як сприйнятливі і формує цілі, виходячи з ситуації, не вважаючи за потрібне звертатися до минулого. Позитивною стороною інактивного планування є поступові дії, які не приводять до катастрофічних наслідків. Негативною стороною такого планування є нездатність пристосуватися до змін в плановому періоді і слабе використання творчого потенціалу працівників.

Преактивне планування – це попереджуваче планування, яке передбачає постановку цілей з врахуванням майбутніх змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі. Основна перевага полягає в адекватній оцінці майбутнього в процесі формування цілей. Недоліками прийнято вважати слабе використання накопиченого досвіду, недостатню увагу до повсякденних потреб організації [3].

Інтерактивне планування характеризується двома характерними особливостями, які радикально впливають на постановку цілей: а) воно засноване на принципі партисипативності; б) воно передбачає, що майбутнє підвладне контролю і в значній мірі визначається зусиллями персоналу. Перевагами інтерактивного планування є те, що інактивісти намагаються утриматися в бурхливому потоці змін; реактивісти намагаються пливти проти нього; преактивісти намагаються осідлати першу хвилю; інтерактивісти мають намір змінити течію річки. Проте з інтерактивним плануванням пов'язані дві основні проблеми: 1) інтерактивне планування — це скоріше ідеальна побудова, чим практична модель; 2) навіть з теоретичної точки зору окремо взята організація не може контролювати майбутнє, вона лише ефективно пристосовується до нього [3].

Стратегічне планування повинно бути спрямоване на довгостроковий

розвиток, досягнення більш високих темпів економічного росту на основі поетапного удосконалювання різних виробничо-технічних факторів і організаційно-управлінських структур з метою забезпечення високої якості персоналу і рівня життя працівників. Виважена стратегія господарювання сприяє розвитку економічного прогресу, розвитку організації [1].

Метою стратегічного планування є адаптація підприємства до прогнозованих змін зовнішнього середовища, досягнення надійної позиції на ринку, забезпечення фінансової стійкості, передбачення загрози [3].

Застосування стратегічного планування в залежності від орієнтації ідей створює найважливіші переваги у функціонуванні підприємства: готує підприємство до змін у зовнішньому середовищі; пов'язує його ресурси зі змінами зовнішнього середовища; прояснює проблеми, які виникають; координує роботу його різних структурних підрозділів; покращує контроль на підприємстві. Ці обставини наповнюють новим змістом поняття «стратегічне планування» і визначають його як спосіб реалізації стратегії розвитку, прийнятої господарюючим суб'єктом.

Література:

1. Бесєдін В.Ф. Логіка стратегічного планування: сутність, реформування, напрями вдосконалення // Економіка та держава – 2010 – №10 – С. 9-14
2. Божкова В.В. Методологічні аспекти стратегічного планування комунікацій інноваційної діяльності промислових підприємств// Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – №23 – С. 30-34
3. Шишкін В.О. Стратегічне планування як головна умова функціонування підприємства//Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – №10 – С. 23-27

асистент Здирко Н.Г., студентка Продан К.М.
Вінницький національний аграрний університет

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Розглянуто основні проблеми функціонування внутрішнього аудиту на підприємствах України та основні шляхи і перспективи розвитку

Важливою передумовою становлення професії аудитора є організація незалежного контролю якості надання аудиторських послуг, а також належного, справедливого й ефективного суспільного нагляду за цією професією. Мета такого нагляду – забезпечити впевненість клієнтів аудиторських компаній у тому, що аудитори неухильно дотримуються стандартів при проведенні перевірок.

Внутрішній аудит – це діяльність з надання незалежних і об'єктивних гарантій і консультацій, спрямованих на вдосконалення діяльності підприємства. Внутрішній аудит надає змогу підприємству досягти

поставлених завдань, використовуючи систематизований і послідовний підхід до оцінки й підвищення ефективності процесів управління ризиками, контролю й корпоративного управління [2].

На західних підприємствах існує два підходи до функціональних пріоритетів служби внутрішнього аудиту:

1. Внутрішній аудит спрямовується на створення та підтримку надійної та ефективної системи внутрішнього контролю підприємства, на виявлення та зменшення різного роду ризиків для діяльності та майна підприємства.

2. Внутрішній аудит спрямовується на перевірку фінансової звітності, бухгалтерських процедур і збереженості активів [1].

У першому випадку службу внутрішнього контролю на підприємстві очолює директор, який звітує перед президентом або правлінням підприємства та перед аудиторським комітетом. У деяких випадках директор з внутрішнього аудиту є віцепрезидентом компанії, а внутрішній аудит виступає такою ж корпоративною функцією як фінанси чи маркетинг. В такому разі, внутрішній аудит є організаційно незалежним від функціонального керівництва фірми.

При другому підході, відділ внутрішнього аудиту є підрозділом фінансового відділу, а менеджер з внутрішнього аудиту є підлеглим фінансового директора. Формально аудит залежить від високопоставленого функціонального керівника підприємства, який відповідає за стан внутрішнього контролю.

Відповідно, у першому випадку внутрішній аудит є “очима та вухами” вищого керівництва підприємства, а в другому – “очима та вухами” фінансового керівництва підприємства [1].

У великих компаніях трапляється проміжний варіант: менеджер з внутрішнього аудиту може підпорядковуватися як директорові з внутрішнього аудиту, так і фінансовому директору підприємства або його підрозділу. В такому випадку загальну відповідальність за стан внутрішнього контролю на підприємстві несе, як правило, фінансовий директор.

Обидва підходи мають свої плюси та мінуси. Якщо внутрішній аудит є структурно незалежним, то керівництво підприємства і аудиторський комітет одержують більше об'єктивної інформації про стан об'єкту контролю в підрозділах і на різних функціональних рівнях, а також про існуючі ризики. Це забезпечує належний рівень контролю за виконанням аудиторських рекомендацій. Якщо ж внутрішній аудит існує в рамках фінансового відділу, то в результаті цього існує ризик, що аудиторські рекомендації не будуть виконані або будуть виконані частково.

До проблемних аспектів внутрішнього аудиту можна віднести: недостатню кількість методичних розробок з аудиторського контролю; неефективність діючої нормативно-правової бази в питанні внутрішнього аудиту; брак достатнього досвіду аудиторської діяльності; недостатня кількість кваліфікованих аудиторських кадрів; відсутність типових форм документів з аудиту в цілому та внутрішнього аудиту, зокрема; відсутність методичних рекомендацій з питань автоматизації внутрішнього аудиту тощо [3].

Перераховані проблемні аспекти розвитку внутрішнього аудиту в Україні

призводять до меншої ефективності здійснення внутрішнього аудиту на підприємстві та до недовіри щодо такої системи на підприємстві.

Важливе значення як при обліку, так і при здійсненні аудиту, має документальне відображення. Якби існували типові форми з аудиту, це значно полегшувало б роботу самих аудиторів та керівництва підприємства при прийнятті на основі інформації аудитора ефективних управлінських рішень.

Отже, першочерговим завданнями вдосконалення внутрішнього аудиту є: удосконалення законодавчого регулювання внутрішнього аудиту в Україні; визначення на методичному рівні принципів внутрішнього аудиту; подальша розробка і впровадження нормативів внутрішнього аудиту; поліпшення методики та організації внутрішнього аудиту, його якості та розробка оптимальної методики, питання аудиторської етики та інші[3].

Ситуація, яка склалася в Україні, потребує вирішення проблем, які мають місце в організації внутрішнього аудиту і роблять неможливим його успішний розвиток. До основних таких проблем слід віднести недосконалу нормативну базу та методологічне забезпечення, також, відсутність на підприємствах внутрішніх розробок щодо організації аудиту, відсутність типових форм аудиту, що значно полегшували б роботу аудитора і керівництва підприємства, відсутність програмного забезпечення для здійснення аудиту

Література:

1. Каменська Т.О. Незалежність внутрішнього аудиту / Облік і фінанси АПК. – 2010. – №4. – С.119-122
2. Каменська Т.О. Роль внутрішнього аудиту в системі внутрішнього контролю / Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – №7. – С.43-46
3. Макеєва О. Перспективи розвитку внутрішнього аудиту в Україні / Економіст. – 2010. – №6. – С.54-57

асистент Хаєцька О.П., студент Сторчак Г.В.
Вінницький національний аграрний університет

БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Розглянуто проблеми безробіття в Україні та шляхи його подолання

В Україні з переходом до ринкової економіки питання безробіття стає все актуальнішим з кожним днем. Безробіття – невід’ємний елемент ринку праці, соціально-економічне явище, при якому частина робочої сили не зайнята у виробництві товарів та послуг. У реальному економічному житті безробіття виступає як перевищення пропозиції робочої сили над попитом. Безробіття вважається, з одного боку, важливим стимулятором активності працюючого населення, а з іншого – великим суспільним лихом. В Україні вперше у 1991 році з прийняттям Закону «Про зайнятість населення» законодавчо визначається термін безробіття. Згідно з нашим законодавством, безробітними

вважаються люди працездатного віку, які втратили роботу з незалежних від них причин, не мають заробітку, а також ті громадяни, що виходять вперше на ринок праці, зареєстровані в центрах зайнятості, шукають роботу і здатні приступити до праці [2, с. 168].

У відповідності з міжнародними стандартами, розробленими у 1983 році Міжнародною організацією праці, все населення можна поділити на три категорії: зайняті; безробітні; особи поза робочою силою, або економічно неактивне населення.

Рівень безробіття є досить диференційованим по окремих регіонах України. Нині найвищий рівень зареєстрованого безробіття у Рівненській - 13%, Чернігівській - 12,6% і Тернопільській - 12,2% областях. Найнижчий - у Києві - 6,7%, Одеській області - 7% і Севастополі - 7,1% [3].

Кількість незайнятих громадян, які перебували на обліку в державній службі зайнятості, скоротилася на 6,2%: з 622,1 тис. осіб на 1 серпня 2009 року до 584,4 тис. осіб на 1 вересня 2009 року. У порівнянні з даними на кінець 2008 року цей показник збільшився на 11,8%.

Офіційного статусу безробітних на зазначену дату набули 97,5% незайнятих громадян, із них 80,2% отримували допомогу по безробіттю. Серед безробітних кожний другий раніше займав місце робітника, кожний третій – посаду службовця, а майже кожний шостий не мав професійної підготовки.

За даними Держкомстату, кількість українців, які перебувають на обліку в Державній службі зайнятості, з початку 2010 року збільшилося на 0,3% – до 547 тис. чоловік (на 1 січня 2010 року – 542,8 тис. чоловік, на 1 січня 2009 року – 930 тис.чоловік).

На 1 березня 2010 року потреба підприємств у працівниках на заміщення вакантних посад складала 65,9 тис. чоловік (на 1 січня 2010 року – 65,8 тис. чоловік). Зокрема, у лютому 2009 року потреба підприємств у працівниках збільшилася на 0,3 тис. чоловік.

За даними Держкомстату, рівень зареєстрованого безробіття у цілому по Україні на 1 березня 2010 року склав 1,9% від кількості населення працездатного віку і 4,2% від економічно активного населення [3].

У I півріччі рівень безробіття в Україні знизився до 8,5%, тоді як в Європейському союзі виріс до 9,8%. Незважаючи на зростання зайнятості населення, Міжнародна організація праці вважає Україну країною з високим рівнем соціальних ризиків. За даними Міжнародної організації праці (МОП), максимальний рівень безробіття зафіксований у Латвії (20,4%) та Іспанії (20,1%).

Щоб краще побачити рівень вимушеної неповної зайнятості за окремими видами економічної діяльності відобразимо його у вигляді діаграм. На першому рисунку покажемо рівень неповної зайнятості у 2009 році, а на другому, для порівняння, за 2010 рік.

Отже, аналізуючи подані діаграми ми можемо спостерігати такі коливання у рівнях зайнятості: у сільському господарстві, будівництві та транспорті рівень вимушеної неповної зайнятості у 2010 році зріс порівняно з 2009 роком, а у промисловості та торгівлі навпаки – зменшився.

Рис. 1. Рівень вимушеної неповної зайнятості за окремими видами економічної діяльності у 2009 році

Всі показники, надані МЦЗ, показали поліпшення стану ринку праці. Кількість безробітних зменшилася на 140 тис. осіб - до 1,9 млн, а рівень зайнятості зріс на 0,7% - до 58,4%.

Рис. 2. Рівень вимушеної неповної зайнятості за окремими видами економічної діяльності у 2010 році

Для того щоб зменшити рівень безробіття в Україні вчені економісти пропонують такі шляхи подолання даної проблеми, як:

- створення нових робочих місць паралельно з вже існуючими;
- розширення сфери послуг;
- дотації на створення робочих місць, допомога малому і середньому бізнесу;
- перенавчання або підвищення кваліфікації кадрів;
- інвестиційні фонди міністерств і відомств[4, ст. 183].

Отже, для України є дуже актуальною проблема забезпечення самозайнятості населення, організації суспільних робіт, підвищення рівня

підтримки соціально незахищених верств населення

Незважаючи на позитивну динаміку, Україну включили до групи країн з високим рівнем соціальних ризиків. "МОП розподілила 152 країни за рівнем ризиків. Для подальшого скорочення рівня безробіття уряду необхідно реструктурувати трудомісткі галузі вже в 2011 році. Необхідно зосередитися на оптимізації робочих місць і поліпшення умов праці в аграрному секторі, провести скорочення у добувній промисловості, розвиток сфери послуг дозволить значно підвищити рівень зайнятості населення.

Традиційні методи подолання безробіття, використовувані при циклічній і структурній кризі економіки, для вирішення проблем зайнятості в Україні не знаходять свою підтримку. Вихід із кризи – можливий завдяки швидкої трансформації економічної системи і модернізації виробничого апарата. В силу специфіки цих рівнобіжних процесів в Україні можна чекати збереження високого рівня безробіття [1, ст. 78].

Література:

1. Баланда А.А. Соціально-економічні ризики та наслідки безробіття в Україні // Економіка та держава. – 2009. – №4. – С. 75-78
2. Гаркавенко Н.О. Проблеми зайнятості та безробіття на національному ринку праці // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – №4. – С.168-172
3. Державний комітет статистики України // www.ukrstat.gov.ua
4. Чурилова О.А. Безробіття в Україні: причини, види, наслідки // Наукові доробки молоді – вирішення проблем європейської інтеграції: зб. наук. статей у 2 т. – Х.: Континент, 2010. – №12. - С. 182-184.

асистент Хаєцька О.П., студент Шевчук Р.Ю.
Вінницький національний аграрний університет

ОЛІГОПОЛІСТИЧНІ РИНКОВІ СТРУКТУРИ В УКРАЇНІ

Розглядається олігополістичний ринок України, можливість його регулювання державою. Проаналізовано динаміку ринкових структур та їх вплив поширення в державі

На початку третього тисячоліття розвиток інфраструктури, міжнародних торгівельних зв'язків та інформаційних мереж сприяє створенню та розвитку великих міжнаціональних компаній. Такі компанії займають лідируючі позиції на національному або міжнародному ринках, як наслідок — стають монополістами. Проте великі за розміром компанії не завжди формуються як монополісти у певній галузі чи на певному ринку, а невеликі компанії завдяки своїй «гнучкості» та швидкості реагування на змінні умови ринку можуть займати лідируючі позиції. Ось чому антимонопольне законодавство чітко регламентує критерії, за якими фірму вважають монополістом [4].

Існують досконало та недосконало конкурентні ринки, до останніх

відносяться: монополія, монополістична конкуренція та олігополія. Розгляд останнього типу ринку має важливе значення, оскільки саме олігополія є найбільш поширеною у сучасних високотехнологічних галузях промисловості.

Олігополія — це галузь, в якій більша частина продажу здійснюється кількома великими фірмами, кожна з яких спроможна впливати на ринкову ціну власними діями [2]. Олігополія відноситься до реальних ринкових структур.

Олігополія охоплює значний ринковий простір між чистою монополією і монополістичною конкуренцією. Вона існує, коли число фірм в галузі настільки мале, що кожна з них у визначенні своєї цінової політики повинна приймати до уваги реакцію з боку конкурентів.

Оцінити структурні передумови конкуренції в національній економіці дозволяє визначення співвідношення сукупних часток підприємств, що діють на ринках різних типів, у загальному обсязі реалізованої продукції. Результати розрахунків щодо ринків України, здійснені на основі опрацювання даних щодо 422 загальнодержавних та 3441 регіональних укрупнених (агломерованих) ринків виявили, що на початок 2009 року більше половини продукції реалізовувалося суб'єктами господарювання, які діяли на ринках, де структурні обмеження конкуренції відсутні. В той же час на олігопольні ринки припадало 16,6 відсотка загального обсягу реалізації, на ринки з ознаками індивідуального домінування – 22,6 відсотка, на ринки, де структурні передумови конкуренції відсутні (частка найбільшого підприємства перевищує 90 відсотків) – 6,5 відсотка (рис. 1).

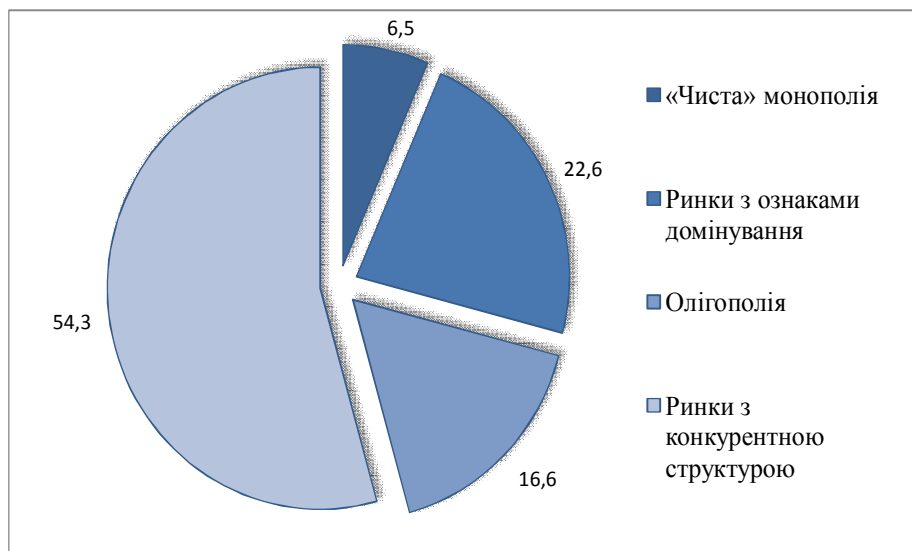

Рис. 1. Структура ринків за рівнем монополізації в економіці України на початок 2009 року, %

Порівняння зі становищем на початок 2008 року засвідчує певне зменшення секторів з конкурентною структурою та з ознаками індивідуального домінування з одночасним збільшенням частки ринків “чистої” монополії та олігопольних ринків [3].

Таблиця 1

Структурні зрушення в конкурсному середовищі економіки України

Тип ринків	Частка підприємств, що діють на ринку певного типу, у загальному обсязі виробництва (реалізації), %							
	2001 р.	2004 р.	2005 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2001 р.	2009 р.
З конкурентною структурою	53,9	54,3	55,4	53,1	56,7	54,3	53,9	54,3
Олігополія	11,6	15,3	13,6	14,4	12,0	16,6	11,6	16,6
З ознаками індивідуального домінування	22,7	19,9	22,1	25,8	25,6	22,6	22,7	22,6
«Чиста» монополія	11,8	10,5	8,9	6,7	5,7	6,5	11,8	6,5

Слід зазначити, що збільшення частки ринків «чистої» монополії багато в чому пояснюється зростанням цін на послуги залізничного транспорту (монополізований ринок), унаслідок чого обсяг реалізованої продукції у галузі суттєво збільшився. Збільшення частки олігопольних ринків за рахунок частки ринків з ознаками індивідуального домінування пояснюється насамперед зниженням рівня концентрації у нафтопереробці (внаслідок того, що з 2008 року запрацював після реконструкції ВАТ «Лукойл — Одеський НПЗ»), у видобуванні металевих руд, а також зростанням частки відповідних ринків (насамперед за рахунок ринків з конкурентною структурою) у хімічному виробництві [3].

Прикладом олігополістичного ринку з груповою монополією в Україні може слугувати загальнодержавний ринок бензину і дизельного палива, на якому три крупні компанії – ВАТ «Укртатнафта», ТОВ «Лінос» і ВАТ «Лукойл – Одеський НПЗ».

Також слід зауважити, що протягом останніх років зберігається стала негативна тенденція до скорочення питомої ваги конкурентного сектора, що здебільшого відбувалось за рахунок розширення олігопольного сектора. Прикладами олігопольних ринків в Україні станом на 2007-2008 роки були і залишаються ринок послуг мобільного зв'язку (на ринку діє п'ять основних гравців, частка двох найбільших наближається до 98%); ринок моторних бензинів (операторами ринку є сім великих підприємств, з сумарною часткою трьох найбільших 67%); ринок пива (чотирьом учасникам якого належить 94%); ринок тютюнових виробів (із загальною часткою п'яти найбільших суб'єктів господарювання – 97%) тощо. Значною мірою це пов'язано з поєднанням на олігопольних ринках досить гострої конкуренції між учасниками з перевагами масштабу виробництва. Саме на олігопольних ринках існує підвищений ризик антиконкурентних змов суб'єктів господарювання, які призводять до послаблення або усунення конкуренції. Олігопольні ринки потребують підвищеної уваги з боку органів контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, і, водночас, всебічної оцінки перспектив свого розвитку в кожній конкретній ситуації [1].

За своїм характером олігополії є колективною монополією, в якій своєрідно поєднується монополія і конкуренція. Ціни, що встановлюється

олігополією, є монополіями, а типовим механізмом їх встановлення є практика лідерства в цінах.

Типовою для олігополії є нецінова конкуренція, тобто підвищення якості, оновлення і вдосконалення продукції, реклама. Через нецінову конкуренцію визначається частка ринку для кожної фірми в галузі.

Поширення нецінової конкуренції спричинене її перевагами перед ціновою. Конкуренти можуть швидко відреагувати на зниження цін, вірогідність значного виграшу надто мала, зате можливі цінові війни, які завдають шкоди всім. Нецінова конкуренція може забезпечити довгострокові конкурентні переваги, вона є більш контрольованою, наприклад, вдала реклама або оновлена продукція, чи вдосконалена технологія не може бути швидко повтореною. Олігополісти мають значні ресурси для того, щоб підтримувати рекламу або розвиток виробництва. Характерним прикладом нецінової конкуренції є боротьба двох американських пивоварних компаній за лідерство в галузі. Компанія, яка успішно виборола собі це місце, витратила на рекламу у 1987 році понад 304 млн. дол., тоді як інший претендент - лише 171 млн. дол.

Серед економістів немає єдиної точки зору щодо економічних наслідків функціонування олігополій. Традиційна точка зору зводиться до того, що олігополія близька за структурою до монополії, особливо олігополія, що ґрунтується на явній або таємній змові, тому має такі самі наслідки. Олігополія є ще менш бажаною, ніж монополія, оскільки монополія регулюється і обмежується державою, а олігополія створює видимість конкуренції між нібито незалежними фірмами і регулюванню не підлягає.

На захист олігополії виступають економісти-послідовники точки зору Й.Шумпетера, Дж. Гелбрейта, які вважають, що олігополії необхідні для досягнення швидких темпів науково-технічного прогресу. Розробки сучасних технологій дуже дорогі, і тільки великі олігополії здатні їх здійснювати. Емпіричні дослідження, однак, показують, що олігополії не є джерелом науково-технічного прогресу. Вивчення походження важливих винаходів свідчить, що більше половини їх було зроблено незалежними винахідниками, не пов'язаними з лабораторіями корпорацій [2].

Як уже зазначалось, олігополія є структурою, близькою до монополії, тому вона має подібні економічні наслідки для суспільства: у більшості випадків високі бар'єри вступу в галузь призводять до обмеження випуску і встановлення вищих цін, виникають безповоротні суспільні втрати, не забезпечується ні виробнича ефективність, ні ефективність розподілу ресурсів.

Цінові війни є одним з багатьох можливих наслідків олігополістичного суперництва. Цінові війни є позитивними для споживачів, але негативними для прибутків продавців.

Висновки. Олігополія – це ринок, на якому домінує декілька продавців, які протистоять безлічі покупців. Серед економістів немає єдиної точки зору щодо наслідків олігополії для суспільства. Традиційний погляд звинувачує олігополістів в обмеженні обсягів виробництва і підвищенні цін, інші ж виправдовують їх як провідників науково-технічного прогресу, хоча дослідження походження найважливіших винаходів не підтверджує цього.

Література:

1. Аналітична доповідь щодо стану, тенденцій і проблем розвитку економічної конкуренції в Україні у 2000-2005 роках. – 2005. – С.33-36.
2. Гронтковська Г. Е., Косік А. Ф. Мікроекономіка: 2-ге видання, перероблене і доповнене. Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – С. 302-303.
3. Звіт Антимонопольного комітету України за 2009 рік <http://www.amc.gov.ua>.
4. Околович О.М. Особливості функціонування монополізованих ринків України // Економічний простір. – 2009. – №24. – С. 45.

*асистент Здирко Н.Г., студентка Черномаз К.С.
Вінницький національний аграрний університет*

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ АУДИТОРСЬКОЇ ПЕРЕВІРКИ

В статті визначено основні аспекти організації управління ризиком аудиторської перевірки

Процеси, що відбуваються у вітчизняній економіці вимагають підвищення ефективності системи економічного контролю. Тому в умовах ринкової економіки в інтересах власників впроваджено аудит, який у практику в Україні увійшов із прийняттям в 1993 року Закону «Про аудиторську діяльність» [2, с.6].

У МСА «Оцінка системи внутрішнього контролю підприємства та ризику, пов'язаного з ефективністю її функціонування» регламентуються встановлення порядку отримання аудитором знання системи бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю, ризику аудиту (загального ризику) та його складових частин, ризику невідповідності внутрішнього контролю і ризику не виявлення помилок [2, с. 86].

Під час впровадження та розвитку аудиту в Україні питання ризиків в аудиті розглядали такі українські вчені, як М.Т. Білуха, Н.О. Бондаренко, Ф.Ф. Бутинець, Я.А. Гончарук, Г.М. Давидов, Н.І. Дорош, Р.О. Костирко, М.В. Кужельний, А.М. Кузьмінський, Л.П. Кулаковська, Н.М. Малюга, Р.Ю. Овчарик, О.А. Петрик, Н.І. Петренко, С.Н. Петренко, І.І. Пилипенко, Ю.В. Піча, Л.М. Полякова, В.Д. Понікаров, С.М. Попова, В.С. Рудницький, В.В. Сопко, В.Є. Труш, Б.Ф. Усач та інші. Серед зарубіжних вчених даним питанням займалися: Е.А. Аренса, Дж.К. Лоббека, Р.Х. Монтгомері, Дж. Робертсона та багато інших.

Система внутрішнього контролю – термін, що визначає всі внутрішні правила та процедури контролю, запроваджені керівництвом підприємства для досягнення поставленої мети – забезпечення (в межах можливого) стабільного і ефективного функціонування підприємства, дотримання внутрішньої господарської політики, збереження та раціонального використання активів підприємства, запобігання та викриття фальсифікацій, помилок, точність і

повноту бухгалтерських записів, своєчасну підготовку надійної фінансової інформації.

Взагалі аудиторський ризик поділяють на ризик аудиторської діяльності та ризик аудиторської перевірки, пов'язаний з висловленням невірної думки аудитором в аудиторському висновку щодо фінансової звітності підприємства-клієнта. Перший вид ризику є ризиком підприємницької аудиторської діяльності, пов'язаний з невиконанням підприємством-клієнтом своїх зобов'язань щодо оплати наданих послуг, пред'явленням претензій матеріального характеру замовником аудиту чи іншими зацікавленими сторонами. Відповідно організація аудиторської діяльності вимагає розроблення моделі управління ризиком аудиторської діяльності з метою його мінімізації[1].

Управління ризиком у підприємстві передбачає розробку відповідної концептуальної моделі, яка базується на оцінюванні чинників, що можуть прямо чи опосередковано впливати на величину ризику (рис. 1).

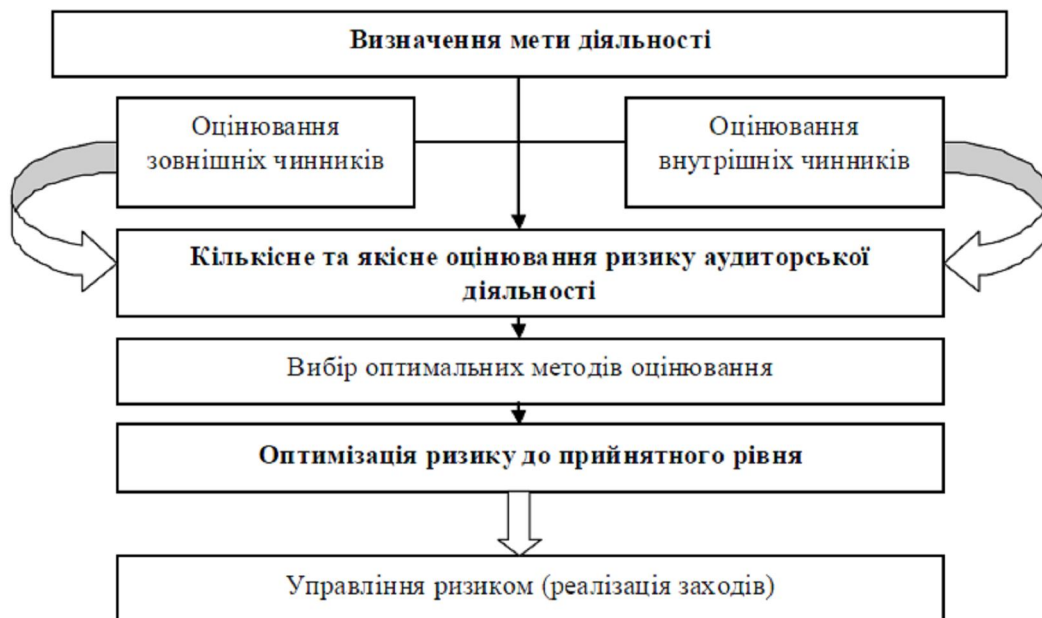

Рис. 1. Концептуальна модель управління ризиком аудиторської діяльності [1]

Для того, щоб реалізувати дану модель потрібно виконати ряд послідовних етапів: проведення чіткої ідентифікації виду ризику, ґрунтуючись на оцінюванні характерних особливостей виду діяльності, визначення основної мети, результатів, чинників, що на нього впливають; оцінювання ризику якісно і кількісно, обґрунтування оптимального рівня ризику та заходів з управління ризиком, які мають бути враховані у стратегії діяльності підприємства.

Вивчення та організація управління ризику аудиторської діяльності передбачає виявлення та оцінювання впливу зовнішніх, та внутрішніх по відношенню до аудиторської фірми, чинників.

До зовнішніх чинників відносяться:

- часті зміни у законодавстві, що регулюють підприємницьку діяльність

взагалі та аудиторську зокрема;

- політична нестабільність;
- економічна ситуація в країні;
- рівень підприємницької активності в регіоні;
- конкуренція на регіональному ринку аудиторських послуг;
- форс-мажорні обставини[1].

Внутрішні чинники, що впливають на рівень ризику аудиторської діяльності:

- кадрова політика, що реалізується керівництвом аудиторської фірми;
- помилки в управлінні фірмою: необґрунтованість у прийнятті управлінських рішень, розподілі обов'язків, організації контролю за роботою підлеглих, неефективна система мотивації праці, неузгодженість у діях управлінського персоналу;
- взаємовідносини між партнерами-засновниками аудиторської фірми;
- залежність від конкретного клієнта;
- рівень компетенції керівника;
- внутрішній психологічний клімат в колективі[1].

Перш ніж визначати структуру служби управління ризиками аудиторської фірми, необхідно проаналізувати, які ж завдання з управління ризиками повинні вирішуватись безпосередньо в підрозділах фірми, а які – службою управління ризиками.

Рівень професійних ризиків безпосередньо залежить від діяльності аудиторів. З метою попередження цих ризиків необхідно здійснювати контроль за кваліфікацією працівників фірми.

У сучасних умовах невід'ємним ресурсом для діяльності будь-якого підприємства є інформація. Тому інформаційна безпека є необхідною умовою нормального розвитку підприємства.

Підсумовуючи результати дослідження можна зробити висновок, що у процесі управління діяльністю підприємства доволі часто виникають непередбачувані проблеми виробничого чи фінансового характеру. Управління ризиком у підприємстві є невід'ємною частиною управлінської діяльності, спрямованої на досягнення визначених стратегічних цілей фірми. Забезпечення прибутковості в аудиторській діяльності вимагає системного підходу до виявлення, ідентифікації, оцінювання чинників, що впливають на роботу аудиторської фірми, а також реалізації моделі управління ризиком з метою мінімізації негативних впливів.

Література:

1. Діденко С. В. Модель управління ризиком аудиторської діяльності // Економіка і регіони. – 2009. - № 1/20. – С. 139 – 142.
2. Дорош Н.І. Аудит: теорія і практика / Дорош Н.І. – К.: Знання, 2006. – 495с.
3. Пилипенко Л. М. Організування роботи служби управління ризиками аудиторської фірми // Національний університет «Львівська політехніка» . – 2009. – С. 179 – 183.
4. Хомяк Н. В. Аудиторський ризик невідповідності функціонування внутрішнього контролю підприємства // Облік і фінанси АПК.– 2010.– №4. – С. 130-132.

асистент Здирко Н.Г., студентка Постольник Г.О.
Вінницький національний аграрний університет

АУДИТОРСЬКИЙ РИЗИК ТА ЙОГО СТРАХУВАННЯ

Розглянуто суть ризику як економічної категорії, наведена класифікація ризику та запропонована процедура його страхування

Сучасна економічна діяльність характеризується наявністю цілої системи ризиків, пов'язаних з відсутністю вичерпної інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання у ринковому середовищі, що суттєво впливає на процес прийняття управлінських рішень та їх наслідки. Аудиторська діяльність не є виключенням із загального правила. Їй так само, як й будь-якому іншому виду бізнесу властиві імовірнісні події, що можуть призвести до невиконання зобов'язань перед клієнтами або фінансових втрат [2]. Ризик – це об'єктивно-суб'єктивна категорія, яка відображає міру (ступінь) досягнення ймовірного результату або відхилення від цілей з урахуванням впливу контрольованих і неконтрольованих факторів.

Огляд спеціальної літератури з аудиту показує, що найбільш дослідженим як зарубіжними, так і вітчизняними авторами є аудиторський ризик, якого практично неможливо уникнути з двох причин:

- використання методів вибіркового дослідження при проведенні аудиту;
- суб'єктивний характер перевірки.

Проте, недостатня увага приділяється вивченню структури і факторів впливу на ризик бізнесу аудитора (підприємницький ризик аудиторської фірми), у пропонуваніх підходах у класифікації ризиків аудиторської діяльності не враховується додаткові ризики, пов'язані з використанням клієнтом комп'ютерної інформаційної системи.

Оцінка ризиків аудиторської діяльності з метою реалізації заходів щодо їх мінімізації чи усунення передбачає таку послідовність дій:

1. Вибір методів виявлення та розпізнавання ризиків.
2. Збір необхідної інформації та її опрацювання.
3. Ідентифікація ризиків аудиторської діяльності
  - 3.1) визначення суті ризиків та їх класифікація;
  - 3.2) дослідження якісних параметрів ризиків, а саме, визначення:
    - джерел виникнення ризиків;
    - факторів впливу на рівень ризиків;
    - структури компонентів окремих ризиків;
    - ознак прояву ризиків тощо.
4. Визначення характеру наслідків розпізнавання ризикових подій.
5. Оцінювання ризиків аудиторської діяльності
  - 5.1) вибір характеру оцінки, яка може бути загальною (висока, середня, низька) або кількісною (у коефіцієнтах, відсотках, абсолютних значеннях);
  - 5.2) побудова моделі ризику (визначення взаємозв'язку його компонентів з урахуванням їх структури);

5.3) вибір методів та прийомів для оцінки ризиків;

5.4) кількісна або словесна (загальна) оцінка ризику за результатами застосування обраних методів.

6. Визначення напрямів зменшення ризиків аудиторської діяльності, розробка заходів щодо їх мінімізації або уникнення [3].

В економічній літературі подається низка ознак, за якими класифікуються ризики аудиторської діяльності (табл. 1.) [3].

Як і в будь-якій господарській діяльності, потрібно провести заходи щодо зменшення, чи усунення взагалі, аудиторських ризиків.

Таблиця 1

Ризики аудиторської діяльності

Класифікаційна ознака	Вид аудиторського ризику
1	2
За сферою виникнення	<ul style="list-style-type: none"> - Зовнішні ризики - Внутрішні ризики
За можливістю передбачення	<ul style="list-style-type: none"> - Прогнозовані ризики - Не прогнозовані ризики
За тривалістю дії	<ul style="list-style-type: none"> - Постійні ризики - Тимчасові ризики
За рівнем фінансових втрат	<ul style="list-style-type: none"> - Припустимий ризик - Критичний ризик - Катастрофічний ризик
За можливими наслідками	<ul style="list-style-type: none"> - Ризики, що викликають фінансові втрати - Ризики, пов'язані із втраченою вигодою - Ризики, що викликають додаткові витрати
За можливістю страхування	<ul style="list-style-type: none"> - Страхові ризики - Не страхові ризики
За об'єктом виникнення	<ul style="list-style-type: none"> - Ризики окремої контрольної операції - Ризики окремої аудиторської перевірки - Ризики, пов'язані з діяльністю аудиторської фірми
За можливістю подальшої класифікації	<ul style="list-style-type: none"> - Прості ризики - Складні ризики
За джерелами виникнення	<ul style="list-style-type: none"> - Власне господарські ризики - Ризики, пов'язані з особистістю аудитора
За причинами виникнення	<ul style="list-style-type: none"> Ризики, що є наслідком: <ul style="list-style-type: none"> - Невизначеності майбутнього; - Непередбачуваності і поведінки клієнтів і конкурентів або недостатності інформації

На сучасному етапі розвитку аудиторської діяльності існує практика страхування аудиторських ризиків.

Так, для підвищення статусу вітчизняного аудиту особливої значущості набуває страхування професійної відповідальності аудиторів, пов'язане з можливістю пред'явлення претензій страховим компаніям за наслідки помилок, допущених аудиторами при виконанні професійних обов'язків.

Проте, у Законі України «Про аудиторську діяльність» відсутні положення щодо страхування ризиків аудиторської діяльності, що досить

широко використовується в світовій практиці. Аудиторські фірми витрачають до 10% прибутку на страхування аудиторських ризиків. Найбільша увага питанням страхування аудиторської діяльності приділяється в Швеції. Аудитори і аудиторські фірми повинні складати договори про страхування або залишати в Комісії з аудиторської діяльності заставу під зобов'язання відшкодування збитків.

Законодавство ж України не передбачає страхування професійної відповідальності аудиторів, а також повного і беззастережного відшкодування збитку, нанесеного замовникові аудиту. Статтями 21 і 22 Закону України «Про аудиторську діяльність» визначено, що за неналежне виконання своїх зобов'язань аудитор (аудиторська фірма) несе майнову і іншу цивільно-правову відповідальність згідно з угодою і законом. Крім того, Аудиторською палатою України можуть застосовуватися стягнення у вигляді попередження, припинення дії сертифікату на строк до одного року або його анулювання, виключення з Реєстру аудиторських фірм і аудиторів [1].

Оскільки в Україні цей вид страхування і досі залишається добровільним, для більшості аудиторів страхування своїх ризиків скоріше маркетинговий хід, спрямований на залучення клієнтів.

В Україні необхідне введення обов'язкового страхування професійної відповідальності аудиторів, що водночас дасть можливість ефективного розвитку ринку страхових послуг, підвищить довіру суспільства до результатів аудиторських перевірок.

«Прорив» в законодавстві, що стосуються саме страхування професійної відповідальності можна здійснити шляхом внесенням змін до Закону України «Про аудиторську діяльність», де чітко вказати умови страхування професійної відповідальності аудиторів.

Даному питанню присвячено чимало наукових праць як вітчизняних, так і закордонних науковців та практиків. Так, В.П. Бондар вважає, що необхідно створити інститут страхування відповідальності суб'єктів аудиторської діяльності шляхом відкриття при Аудиторській палаті України страхової компанії у формі юридичної особи з делегуванням їй функцій щодо контролю рівня освіти аудиторів та якості робіт, страхування аудиторської діяльності, здійснення страхових виплат тощо [4].

Отже, введення в практику аудиторської діяльності обов'язкового страхування професійної відповідальності є важливим етапом гармонізації розвитку аудиту, що позитивно вплине на ділову активність аудиторських фірм і розвиток української економіки в цілому.

Література:

1. Белановська М.О. Необхідність введення обов'язкового страхування аудиторської діяльності / М.О. Белановська, В.О. Кондратьєв [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_%20NPE_2010/Pravo/62375.doc.htm
2. Діденко С.В. Модель управління ризиком аудиторської діяльності // Економіка і регіон – 2009 р. – №1 –С. 139- 142

3. Калінська Т.А. Класифікація ризиків аудиторської діяльності / Калінська Т.А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Biznes/2009_1/2009/01/090114.pdf

4. Паньків Х. П., ас. Грін О. В. Проблеми та перспективи розвитку страхування аудиторських ризиків в Україні / Паньків Х. П., ас. Грін О. В. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://intkonf.org/pankiv-hp-grin-ov-problemi-ta-perspektivi-rozvitku-strahuvannya-auditorskih-rizikiv-v-ukrayini/>

*асистент Здирко Н.Г., студентка Франко Ю.П.
Вінницький національний аграрний університет*

ЯКІСТЬ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

*В статті розглянуті аудиторські послуги в Україні
в контексті контролю їх якості*

Якість аудиторських послуг – це системне дотримання реальної професійної незалежності, вимог чинного законодавства та стандартів аудиту, дотримання Кодексу професійної етики і професійна діяльність в сфері аудиту [2].

Суттєвий внесок у вивчення проблем аудиту, контролю його якості зробили зарубіжні та вітчизняні вчені, такі як : Р. Адамс, Е. Аренс, Д. Лоббек, Д. Робертсон, Е. Гутцайт, В. Бурцев, Ю. Данилевський, В. Суйц, М. Білуха, Ф. Бутинець, Я. Гончарук, Г. Давидов, Н. Дорош, Л. Кулаковська, Ю. Піча, В. Рудницький, Б. Усач та інші вчені.

Якість аудиторських послуг – це відповідність в усіх суттєвих аспектах виконаних аудиторських процедур вимогам стандартів аудиту, прийнятій програмі надання послуг, умовам договору з замовником, обґрунтованість результатів отриманих від надання професійних послуг, а також відсутність у діях аудиторської фірми чи її персоналу ознак правопорушень.

Організація системи внутрішнього контролю та її функціонування спрямовані на усунення ризиків діяльності. Згідно Міжнародного стандарту контролю якості 1 “Контроль якості для фірм, що виконують аудит та огляд історичної фінансової інформації, а також інші завдання з надання впевненості, та надають супутні послуги” фірма повинна встановити систему контролю якості, яка б надала їй обґрунтовану впевненість, що сама фірма та її персонал діють у відповідності до професійних стандартів та регуляторних і законодавчих вимог, а звіти, що надаються фірмою або партнерами по завданню, відповідають обставинам. Система контролю якості фірми включає політику та процедури, що стосуються кожного з наступних елементів, таких як: а) відповідальність управлінського персоналу фірми за якість; б) вимоги етики; в) прийняття завдання та продовження співпраці з клієнтом, та виконання специфічних завдань; г) людські ресурси; д) виконання завдання; е) моніторинг.[1]

Український ринок аудиторських послуг, а саме якість аудиторських послуг не задовольняє вимоги споживачів, в тому числі в галузях агропромислового виробництва. Такий стан справ має ряд причин, які, в певній мірі не залежать від суб'єктів аудиторської діяльності. Це насамперед недосконала законодавча і нормативна база, також низький рівень розвитку фондового ринку в Україні, що не дає можливості визначитись із фактичною вартістю капіталу агропромислових підприємств та вільному його перерозподілу. Це породжує нерозуміння важливості аудиту та соціально-економічних переваг інформації підтвердженої аудитором. Адже такій інформації можна довіряти, а в разі виникнення проблем із її використанням є можливість оскарження та відшкодування збитків, що виникли внаслідок використання такої інформації. [3]

Найважливішим кроком у забезпеченні якості аудиту, який включається в систему контролю якості є забезпечення незалежності аудитора та дотримання усіх етичних норм професії.

Забезпечення виконання загальних професійних обов'язків передбачає дотримання основних принципів незалежності, об'єктивності та попередження можливої необ'єктивності. Фактично саме на керівництво покладається обов'язок вказати спіробітникам на необхідність дотримання цих принципів роботи, а також пояснити, в якому випадку та при яких умовах принцип незалежності може бути спотворений. З цією метою керівництво аудиторської фірми формулює приписи (стандарты) стосовно незалежності.

На сьогодні в Україні відсутній лідер в аудиторській професії. Громадські організації практично не мають повноважень для розвитку аудиту. Аудиторська палата України є поки що по суті єдиним законодавчо визнаним органом, який має зобов'язання щодо розвитку аудиту в країні. Відсутність права законодавчої ініціативи гальмує реалізацію будь-яких інновацій в розвитку професійного аудиту. В більшості країн світу розвитком таких професій, як облік та аудит, історично займаються професійні громадські інститути, такі як ACCA, AICPA, AIT, SIMA, AAA, IFAC тощо. [4]

Можна зробити такий висновок, що лише при якісному виконанні аудиторських перевірок користувачі інформації будуть впевнені в реальності перевіреної фінансової звітності, що дозволить створювати умови для зниження їх інформаційного ризику при прийнятті рішень. Саме така стратегія розвитку вітчизняного аудиту здатна забезпечити його реальну дієвість у суспільстві.

Література:

1. В.Є. Козак, А.А. Пономарьов. Контроль якості аудиторських послуг в Україні // Вісник Хмельницького національного університету 2010.- № 5, Т. 3
2. Д. В. Єременко. Якість аудиторських послуг в Україні // Облік і фінанси АПК.-2010.-№2.- с.94-96
3. О. Макєєва. Організація системи забезпечення якості в аудиторській практиці // Економіст.-2010.-№2.-ст.34-36
4. В. Ю. Ільїн. Інноваційні аспекти розвитку аудиту в Україні. // Інноваційна економіка.-2009.-ст.83-86

*асистент Ставська Ю.В., студент Продан К.М.
Вінницький національний аграрний університет*

НЕОБХІДНІСТЬ СКЛАДАННЯ БІЗНЕС-ПЛАНУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

*Розглянуто основні причини необхідності складання бізнес-плану в
сільськогосподарських підприємствах*

Поширення негативних тенденцій у сільському господарстві, посилення конкуренції, погіршення соціального становища товаровиробників, а також неефективність існуючих методів управління економічними процесами вимагають нових підходів до формування шляхів оновлення галузі; підвищення ефективності господарювання сільськогосподарських підприємств; формування нового типу мислення у керівників, спрямованого не лише на вирішення поточних проблем, а й на формування середовища для подальшої успішної перспективної діяльності.

Утвердження ринкових відносин створює передумови для застосування в підприємствах методів стратегічного планування, основна ідея якого ґрунтується на розробці стратегій виживання підприємства в довгостроковій перспективі в умовах жорсткої конкуренції. Процес планування діяльності підприємства є однією із складових частин управління, від якого залежать майбутні результати роботи. Бізнес-планування пов'язане з використанням ресурсів підприємства для виробництва і продажу товарів з метою вирішення стратегічних завдань. Бізнес-план є інструментом досягнення стратегічних цілей підприємства і є важливим для всіх сільськогосподарських підприємств.

Планування на підприємствах має ряд переваг: заохочує керівництво мислити перспективно; формує показники діяльності підприємства для наступного контролю; сприяє більш чіткому визначенню цілей, завдань підприємства та шляхів їх досягнення; адаптує підприємство до раптових змін ринкового середовища; забезпечує чіткішу координацію дій підрозділів підприємства, демонструє обов'язки і відповідальність керівників усіх рівнів; сприяє ефективнішому розподілу ресурсів підприємства; зниження ризиків втрат прибутків в результаті своєчасної оцінки та врахування можливих загроз.

Поряд з перевагами, є деякі недоліки планування: не може дати детального опису картини майбутнього; серйозними є наслідки помилок; потребує значних витрат ресурсів і часу; недостатньо кваліфікованого персоналу [1].

У силу необхідності значних витрат часу та ресурсів, бізнес-планування перспективної діяльності для сільськогосподарських підприємств залишається поза межами можливого, оскільки основні зусилля спрямовані на покриття збитків, боргів і розрахунки з працівниками. Також обмеженість застосування та неефективність планування у вітчизняних аграрних підприємствах пов'язана з чинниками зовнішнього середовища: складні умови господарювання; нестабільність економічної ситуації в країні; коливання цін на

сільськогосподарську продукцію тощо.

У сучасних умовах бізнес-планування набуває значення важливого інструменту ефективного господарювання. Застосування теоретичних основ бізнес-планування, можливостей його практичного використання дає змогу забезпечувати планову роботу на основі досягнень сучасної технічної бази комп'ютеризації, раціонального використання світової та вітчизняної науки в галузі планування й організації виробництва [3].

Бізнес-план описує процес функціонування фірми, показує, яким чином її керівники збираються досягти свої цілі і задачі, передусім підвищення прибутковості роботи. Добре розроблений бізнес-план допомагає фірмі зростати, завойовувати нові позиції на ринку, де вона функціонує, складати перспективні плани свого розвитку [3].

Бізнес планування деталізує стратегічний план розвитку сільськогосподарського підприємства. Стратегічне планування пов'язане з досягненням довгострокових цілей і реалізацією глобальних напрямків розвитку. Розробляючи стратегічний план, керівництво підприємства прописує загальну концепцію бізнесу і програму дій на майбутнє.

Стратегічне планування є потрібним для кожного підприємства, оскільки воно допомагає ефективніше управляти ресурсами підприємства. Для розроблення правильної стратегії потрібно дотримуватись всіх правил на кожному етапі. Кожен працівник повинен бути ознайомлений із стратегією його діяльності і прикладати максимум зусиль до її реалізації [2].

Отже, планування на сільськогосподарських підприємствах є необхідним, оскільки є важливим елементом у системі управління підприємством. Метою такого планування є забезпечення потенціалу майбутньої успішної діяльності й досягнення поставлених довгострокових цілей підприємства. Бізнес-планування дає можливість краще вивчити середовище своєї діяльності, власні потенційні можливості й обмеження. Воно не лише впливає на умови діяльності підприємства, але і створює їх. Планування забезпечує підґрунтя для функціонування кожної підсистеми підприємства в умовах нестабільного, невизначеного середовища. Завдяки йому можна приймати рішення виходячи з завдань, що усвідомлюються як керівництвом підприємства, так і його персоналом. Незважаючи на деякі недоліки, бізнес-планування є необхідним в сільськогосподарських підприємствах, оскільки воно позитивно впливає на підвищення прибутковості, впровадження високої організаційної культури.

Література:

1. Дмитренко О.М. Роль стратегічного планування в діяльності сільськогосподарських підприємств // Економіка АПК. – 2009. – №1. – С.43-50
2. Маслак О.О., Малиновський Ю.В. Особливості стратегічного планування розвитку підприємств України // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – №19.4. – С.179-183
3. Пугачевська К.Й., Плют Т.С. Значення бізнес-планування як чинника господарської діяльності в ринковій економіці // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – №21.1. – С.256-260

*асистент Здирко Н.Г., студентка Кравець Н.А.
Вінницький національний аграрний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Розглянуто особливості державного фінансового аудиту в Україні

Перехід до ринкової економіки сприяв розширенню та поглибленню економічних зв'язків між господарюючими суб'єктами України. Прогресивні зміни у технічному й інформаційному забезпеченні ведення господарської діяльності, а також у нормах чинного законодавства обумовили можливості поліпшення ведення бухгалтерського обліку. Однак ще й досі існує проблема адаптації державного фінансового контролю та аудиту до загальних принципів аудиту державних фінансів.

Більшість економічних порушень на підприємствах трапляється внаслідок неякісного тлумачення норм чинного законодавства. Це обумовлено недостатнім рівнем професіоналізму фахівців з обліку та аудиту, що призводить до помилок, недостовірного подання фінансової звітності і навіть до навмисного її викривлення. Саме тому дотримання норм, стандартів і принципів управління фінансовими ресурсами держави, виявлення фінансових порушень та покарання винних осіб є важливими аспектами фіскального контролю економічної діяльності бюджетних установ, підприємств та організацій [3].

Сьогодні в Україні йде процес накопичення теоретичного матеріалу і практичних навичок з питань формування системи державного фінансового контролю. Дослідження показали, що за останні роки спостерігається загальна тенденція збільшення обсягів фінансових порушень, що виявляються контролюючими органами, які настільки масштабні, що потребують здійснення практично безперервного контролю. Це говорить про те, що існуюча система державного фінансового контролю є недостатньо мобільною та дієздатною.

У 2009 році Рахунковою палатою у звітному році здійснено 1199 контрольних-аналітичних та експертних заходів. Контроль за використанням бюджетних коштів, коштів позабюджетних фондів здійснювався у 23 областях України та АР Крим. Перевірено 910 об'єктів (табл. 1).

Таблиця 1

**Основні показники діяльності Рахункової палати
(за даними Рахункової палати)**

Показник	Од. вим.	Рік				
		2005	2006	2007	2008	2009
Проведено контрольних-аналітичних та експертних заходів	од	714	645	848	1130	1199
Охоплено контролем державних коштів	млрд. грн	17,9	18,6	24,1	-	-
Перевірено об'єктів, всього	од	770	759	900	1158	910
Складено актів та довідок за результатами перевірок	од	416	416	641	865	610

У 2008 році було проведено на 69 більше різних видів контрольних заходів ніж у 2008 році, на 351 в 2007 році, на 554 в 2006 та на 485 в 2005 році.

У ході проведення аудиторями Рахункової палати контрольних-аналітичних та експертних заходів виявлено бюджетних правопорушень, неефективного використання коштів Державного бюджету України та державних позабюджетних фондів, а також порушень і недоліків при адмініструванні доходів державного бюджету на загальну суму 36 млрд. 226,5 млн. гривень [2].

Найбільш характерними за кількістю виявлених випадків та обсягів порушень у 2009 році були бюджетні правопорушення. Основними причинами негативних тенденцій використання державних коштів при виконанні бюджетних програм, які в свою чергу заважають досягненню запланованих цілей є: відсутність достовірної та повної інформаційної бази для обґрунтування та планування бюджетних програм; залучення великої кількості виконавців, що призводить до неефективного витрачання ресурсів у незначних сумах між ними, а це все негативно впливає на кінцевий результат [3].

Не приділяють уваги оцінці менеджменту бюджетної установи та ефективності її діяльності існуючі форми державного фінансового контролю. Також до недоліків державного фінансового контролю можна віднести: несвоєчасність та частковість повернень бюджетних коштів, безсистемність та дубляж дій органів державного фінансового контролю, відсутність відповідного плану заходів надходження державних коштів та цільового та ефективного їх використання.

Враховуючи все це можна стверджувати, що ситуація, яка склалася із формуванням і використанням державних коштів, не може задовольнити потреби держави. Тому виникає потреба у створенні системи, яка б змогла реагувати на чисельні проблеми ринкової економіки і державної фінансової політики та охоплювала всі рівні економіки, була би цілісною, побудованою на єдиних методологічних і організаційних засадах.

Для побудови ефективної системи державного аудиту в Україні необхідно: розробити теоретичні засади державного аудиту, вивчити та узагальнити зарубіжний досвід та адаптувати його до вітчизняної фінансової теорії та практики, запровадити нові та вдосконалити діючі форми, види та процедури державного аудиту, сформувавши пакет законодавчо-нормативних документів, що забезпечать процеси здійснення контрольних заходів [3].

Література:

1. Городянська Л. Державний фінансовий аудит та аудит ефективності в системі державного фінансового контролю// Бухгалтерський облік та аудит.- 2010. – №10. – С.35-44
2. Звіт рахункової палати за 2009 рік затверджено постановою Колегії Рахункової палати від 29.04.2010 № 8-6
3. Жирна Ж.А. Необхідність побудови та сутність системи державного аудиту в Україні// Економічні науки. Серія «Облік і фінанси» – 2010. – №7 (25). – Ч.4. – С.1-12

4. Очерет Л.А. Державний фінансовий аудит в умовах глобалізації та інформатизації суспільства // Наукові праці НДФІ.– 2008.– №3 (44). – С.134-143

*асистент Здирко Н.Г., студентка Савенко О.О.
Вінницький національний аграрний університет*

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В УКРАЇНІ

Розглянуто особливості проведення внутрішнього аудиту в Україні

На сьогодні здійснення внутрішнього аудиту в Україні не носить обов'язкового характеру, проте на вітчизняних підприємствах, де він все-таки проводиться, внутрішній аудит не має ніякої юридичної сили.

Рішення про впровадження внутрішнього аудиту приймається лише його власниками, спираючись тільки на власні інтереси. Слід зазначити, що внутрішній аудит з'явився під впливом негативного досвіду аудиторської практики в Західних країнах, а його розвиток спричинений затвердженням нормативних актів, розробка яких скерована здебільшого на:

- збереження майна власників підприємства;
- забезпечення власників достовірною інформацією щодо діяльності їхнього підприємства;
- надання державі необхідної інформації про діяльність підприємства, що акумулюється в звітності та оприлюднюється на широкий загал;
- недопущення легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом.

Основним аспектом будь_якої діяльності в цілому та внутрішнього аудиту зокрема є нормативне забезпечення. В Україні майже повністю відсутнє методичне забезпечення внутрішнього аудиту. Такий стан речей призводить до прогалин його ефективного існування та недоліків практичного виконання такою службою функції контролю. Ринкова система господарювання надає підприємствам свободу вибору напрямів їхнього розвитку, що зумовлює пошук можливостей підвищення результативності їхньої діяльності з використанням сучасних інструментів контролю і управління. Вирішення завдання з підвищення якості прийнятих рішень вимагає вдосконалення методології теорії і практики внутрішнього аудиту [1].

На середовище внутрішнього аудиту впливають фактори зовнішнього і внутрішнього характеру. До зовнішніх чинників належать: специфіка законодавства різних країн і відмінності у традиціях контрольної діяльності.

Внутрішніми факторами впливу на умови проведення даного виду аудиту є розмір і структура підприємства. Дія вказаних чинників обумовлює відмінності в організації і методиці внутрішнього аудиту в різних країнах. Назріла необхідність уніфікації підходу до здійснення внутрішнього аудиту в міжнародному масштабі з допомогою розробки відповідних стандартів.

Як правило, внутрішній аудит складається з одного або декількох елементів:

1. Моніторинг внутрішнього контролю. Впровадження адекватного внутрішнього контролю входить до обов'язків управлінського персоналу та вимагає постійної уваги. Управлінський персонал покладає, як правило, на внутрішній аудит відповідальність щодо перевірки внутрішнього контролю, моніторингу його функціонування, а також надання рекомендацій з його вдосконалення;

2. Перевірка фінансової і господарської інформації. Цей елемент може включати перевірку способів, що застосовуються для визначення, виміру, класифікації цієї інформації і складання звітності про неї та конкретний запит щодо окремих статей, у тому числі детальне тестування операцій, залишків на рахунках і процедур;

3. Перевірка економічності та продуктивності діяльності, включаючи нефінансові заходи контролю суб'єкта господарювання;

4. Перевірка дотримання законів, нормативних актів та інших зовнішніх вимог, а також політики, директив управлінського персоналу та інших внутрішніх вимог [3].

Професіоналізм у стандартах внутрішнього аудиту розглядається на двох рівнях: на рівні окремого внутрішнього аудитора і відділу внутрішнього аудиту в цілому. Компетентність внутрішніх аудиторів підвищує якість аудиторських перевірок, що вимагає комплектації штату відділу внутрішнього аудиту працівниками з відповідними знаннями і професійними навичками.

Важливе значення як при обліку, так і при здійсненні аудиту, має документальне відображення. Якби існували типові форми з аудиту, це значно полегшувало б роботу самих аудиторів та керівництва підприємства при прийнятті на основі інформації аудитора ефективних управлінських рішень.

На сучасному етапі розвитку жодне підприємство не обходиться без комп'ютерних технологій, а відсутність окремого програмного забезпечення для здійснення внутрішнього аудиту на підприємстві значно погіршує його ефективність [2].

Отже, першочерговим завданнями є:

- удосконалення законодавчого регулювання внутрішнього аудиту в Україні;
- визначення на методичному рівні принципів внутрішнього аудиту;
- подальша розробка і впровадження нормативів внутрішнього аудиту;
- поліпшення методики та організації внутрішнього аудиту, його якості та розробка оптимальної методики, питання аудиторської етики та інші.

Вирішення таких проблем спрямоване на укріплення позицій та авторитету аудиту в цілому та внутрішнього аудиту в Україні зокрема.

Література:

1. Макеєва О. Перспективи розвитку внутрішнього аудиту в Україні // Економіст. – №6. – 2010р.
2. Петренко Н.І., Філозоп О.В. Правова основа організації внутрішнього аудиту в Україні // Міжнародний збірник наукових праць. – 1 (16).
3. Каменська Т.О. Незалежність внутрішнього аудиту // Облік і фінанси АПК. – №4. – 2010 р.

асистент Фабіянська В.Ю., студентка Брижань О.В.
Вінницький національний аграрний університет

ПРАВОВІ ОСНОВИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

В статті розглянуто правові основи внутрішнього аудиту в Україні

Так як економіка України виходить на якісно новий рівень, причиною чого є розширення підприємств та запровадження на них внутрішнього аудиту, з'являється необхідність у регулюванні та розробці власної нормативно-правової бази, яка буде включати національні особливості ведення бізнесу та нормативно-правової бази.

Одним із способів покращення становища підприємства та підтримки його в конкурентоспроможному стані є здійснення внутрішнього аудиту, основним завданням якого є виявлення відхилень в діяльності підприємства та розробка рекомендацій щодо їх усунення. В результаті виконання даного завдання внутрішнього аудиту визначається ефективність його функціонування, яка залежить від рівня його організації та здійснення на підприємстві [4].

Нормативно-правове регулювання внутрішнього аудиту висвітлене в працях таких дослідників як: А.В. Бодюка, Ю.Н. Гузова, С.І. Жмінька, С. Зубілевича, Ю.В. Потехінової, В.Ф. Сафонової, проте названі автори не приділили достатньої уваги нормативному регулюванню внутрішнього аудиту в нашій країні.

Здійснення внутрішнього аудиту на великих підприємствах не може регулюватись лише іноземним законодавством, так як є риси, які притаманні лише національній економіці та які необхідно враховувати при розробці національної нормативно-правової бази з регулювання внутрішнього аудиту на національних підприємствах.

Здійснення внутрішнього аудиту на підприємстві – це основна ділянка функціонування системи внутрішнього контролю (СВА), яка полягає в перевірці діяльності певного структурного підрозділу та винайденні шляхів її удосконалення.

Якісне здійснення внутрішнього аудиту залежить передусім від вдалої організації його процесу, який слід покласти на керівника підприємства та СВА, при взаємодії яких можливо створити необхідне внутрішнє нормативне забезпечення та порядок організації внутрішнього аудиту, необхідних для здійснення внутрішнього аудиту, який би внаслідок своєї діяльності приносив би максимальну користь підприємству [4].

Не дивлячись на те, що сьогодні в Україні стрімко розвивається внутрішній аудит, до цих пір не розроблено нормативної бази щодо регулювання даного питання, хоча на сьогодні абсолютно неврегульованими залишаються питання методичного та організаційного забезпечення внутрішнього аудиту.

В Україні в якості національних стандартів аудиту з 2005 року

застосовуються Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики [2].

В даних стандартах опосередковано визначено сутність внутрішнього аудиту, його мету та критерії. Так, МСА 610 “Розгляд роботи внутрішнього аудиту” передбачає, що “Термін “внутрішній аудит” означає оцінювальну діяльність служби, створеної суб’єктом господарювання. До функцій внутрішнього аудиту входять, зокрема, моніторинг системи внутрішнього контролю.” Далі в МСА 610 передбачено обсяг і мету внутрішнього аудиту: “Обсяг і мета внутрішнього аудиту змінюються й залежать від розміру, структури суб’єкта господарювання, вимог його управлінського персоналу [2].

Відсутність правових норм, які б стосувалися внутрішнього аудиту, а також центрального органу, який би здійснював розробку рекомендацій щодо його організації, призвела до того, що на практиці внутрішній аудит ототожнюють із внутрішньогосподарським контролем і реорганізують систему внутрішньогосподарського контролю у систему внутрішнього аудиту [3].

Обов'язки внутрішнього аудитора повинні охоплювати:

- перевірку дотримання адміністративного порядку, виконання наказів, розпоряджень;
- організацію інвентаризації товарно-матеріальних цінностей;
- участь у зіставленні витрат з досягнутими результатами;
- аналіз інформації управлінського характеру;
- оцінку роботи системи внутрішнього контролю [3].

При організації процесу внутрішнього аудиту слід пам'ятати, що для перевірки різних об'єктів на підприємстві здійснення внутрішнього аудиту буде включати різні етапи, проте організація процесу внутрішнього аудиту матиме стандартне наповнення.

Отже, сьогодні в Україні найпоширенішим документом, в якому піднімаються питання внутрішнього аудиту, є Міжнародні стандарти аудиту, хоча і вони не дають відповідей щодо проблемних питань внутрішнього аудиту.

В даному документі розглядається лише питання використання роботи внутрішнього аудитора при проведенні зовнішнього аудиту, а також надається визначення внутрішнього аудиту, проте аудиторі не зобов'язані використовувати результатам внутрішнього аудиту, а у випадку залучення документів внутрішнього аудиту до перевірки мають право пере перевіряти деякі моменти. Одним із факторів недовіри зовнішніх аудиторів до внутрішнього аудиту є відсутність нормативно-правового регулювання внутрішнього аудиту [2].

Окрім того, інститутом внутрішніх аудиторів розроблено Міжнародні стандарти внутрішнього аудиту, які представляють собою набір критеріїв, якими слід керуватись внутрішнім аудиторам при виконанні своїх обов'язків. Дані стандарти спрямовані на регулювання внутрішньо аудиторської практики. Тому їх також необхідно врахувати при формуванні правової основи внутрішнього аудиту [4].

При розробці нормативно-правової бази з внутрішнього аудиту слід

розуміти, що кількість нормативно-правових актів не свідчить про їх якість.

Зважаючи на добровільний порядок впровадження внутрішнього аудиту, немає сенсу в затвердженні законів, а достатнім буде розробка положень, затверджених на державному рівні, які будуть обов'язковими для тих, хто в добровільному порядку виявив бажання для впровадження внутрішнього аудиту.

Отже, при розробці нормативної бази з внутрішнього аудиту необхідно визначити її основні цілі та завдання, а також коло інформації, яку необхідно мати власникам та вищим державним органам відносно цього підприємства.

Основними вимогами до нормативно-правових актів з внутрішнього аудиту є:

– однозначність трактування (уникнення моментів, трактуючи які можна порізно розуміти одну і ту саму норму);

– зрозумілість (нормативні акти з внутрішнього аудиту повинні бути зрозумілими для всіх суб'єктів, які керуються ними при здійсненні внутрішнього аудиту або при використанні його результатів);

– відповідність суміжним нормативно-правовим актам (положення нормативного акту з внутрішнього аудиту не повинні суперечити окремим положенням суміжним нормативно-правовим актам);

– універсальність (нормативний акт з внутрішнього аудиту повинен бути таким, який можна використовувати при здійсненні економічної діяльності в усіх галузях економічної діяльності);

– адаптивність до економічних змін в країні (в положеннях нормативних актів не повинно міститись положень, які необхідно змінювати при зміні економічної ситуації в країні) [2].

Таким чином процес організації внутрішнього аудиту враховує передумови та принципи, які висуває час та нинішнє економічне становище країни. Здійснення внутрішнього аудиту на підприємстві передбачає врахування ризику та вміння управляти ним для забезпечення ефективної діяльності підприємства.

Література:

1. Про аудиторську діяльність: Закон України в редакції від 14.09.2006р. // www.rada.gov.ua.
2. Петренко Н.І. Правова основа організації внутрішнього аудиту в Україні // Міжнародний збірник наукових праць. – 2010р. - Випуск 1(16). – С. 219-228.
3. Подолянчук О. Значення внутрішнього аудиту в системі контролю сільськогосподарського підприємства // Економічний аналіз. – 2010р. – Випуск 6. – С. 479-480.
4. Філозоп О.В. Організація процесу внутрішнього аудиту на підприємстві // Міжнародний збірник наукових праць. – 2010р. - Випуск 1(13). – С. 370-375.

*доцент, Фостолович В.А., студент Бабак О.
Вінницький національний аграрний університет*

МІСЦЕ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Впровадження системи екологічного менеджменту у сільськогосподарських підприємствах сприятиме розв'язанню проблеми економічного благополуччя, забезпечуючи їх інноваційно-інвестиційний розвиток, що лежить в основі функціонування системи

Кожна країна дбає про свій імідж, економічне і соціальне благополуччя, місце на ринку. На основі важливих напрямків свого розвитку розробляють бюджетні програми, які є стратегією розвитку держави. Бюджетні програми часто виступають узагальненими програмами, спрямованими на виділення коштів із бюджету, в межах яких можуть виконуватися державні цільові програми [1]. Фінансування бюджетних і цільових програм затверджується щороку у Законі про Державний бюджет на поточний рік. Щорічний перегляд цього закону викликає дестабілізацію фінансування програм, пов'язане із затримками прийняття даного Закону, а також можливими випадками призупинення виконання програм. Важлива частка у виконанні таких програм належить сільськогосподарським підприємствам, які при впровадженні системи екологічного менеджменту, ставлять за мету діяльності побудову еколого-економічної політики діяльності та постійне поліпшення екологічних характеристик діяльності що супроводжується поліпшенням економічним показників.

Необхідність виконання державних цільових програм в Україні обумовлено Розпорядженням КМУ від 14 вересня 2002 р. № 538-р «Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі». При впровадженні системи екологічного менеджменту сільськогосподарських підприємствах їх екологічна політика розробляється та впроваджується на основі виконання вимог державних програм.

Відомо, що розвиток будь-якої держави неможливий без впровадження у виробництво технологій та розробки більш ефективних методів управління як окремими підприємствами, так і галузями в цілому [3]. За умов високої конкуренції важливою є така методика управління, яка передбачає впровадження заходів, процесів та методик постійного поліпшення якості продукції, робі та послуг які надаються із одночасним зменшенням витрат. Це можливо за умови впровадження маловідходних ресурсощадних конкурентоспроможних економічно ефективних іноваційних методів управління та застосування такого роду методики господарювання. Застосування таких підходів державного регулювання відповідає вимогам програм міжнародної співпраці. Одним із елементів таких програм є екологізація виробництва та зменшення впливу на навколишнє природне

середовище при впровадженні системи екологічного менеджменту у підприємствах [4].

В програмі розвитку нашої держави до 2020 р. передбачено фінансування на дослідження та впровадження таких систем управління.

На виконарння державних цільових програм, на дослідження та прикладні розробки щорічно з державного бюджету виділяються кошти. Аналіз динаміки видатків на заходи щодо виконання державних цільових програм, дослідження та прикладні розробки свідчить про стале збільшення інтересу держави у їх виконанні (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка видатків на заходи щодо виконання державних цільових програм, на дослідження та прикладні розробки

Напрями видатків	Роки				
	2005	2006	2007	2008	2009
Програмні заходи, тис. грн	34687	535094,6	1203582,1	3197260,1	2106084,5
Заходи на дослідження та прикладні розробки, тис. грн	18451,6	2048239,8	2112607,2	2899441,2	2934590,4
Всього за цими напрямками, тис. грн	53138,6	2583334,4	3316189,3	6096701,3	5040674,9
частка у бюджеті, %	0,03	0,39	0,74	1,42	0,79

Такі програми із державного бюджету України у 2005 році фінансувались лише на суму 53138,6 тис. грн, що становить 0,03 % у частці бюджету, тоді як у 2008 році – їх фінансування становило 6096701,3 тис. грн, або 1,42% у частці бюджету. У 2009 році в зв'язку із світовою фінансовою кризою, та економічною кризою в державі розмір фінансування на виконання державних цільових програм було зменшено до рівня 5040674,9 тис. грн (0,79 % частки у бюджеті).

Незважаючи на періодичні економічні негаразди із державного бюджету України щорічно виділяються кошти на проведення заходів щодо інноваційних дослідження та прикладних розробок. Розуміючи важливість даного питання ці суми із кожним роком збільшуються. Адже без впровадження інноваційних, екологічно чистих конкурентоспроможних технологій не можна побудувати економічно благополучну державу.

Динаміку видатків на заходи щодо виконання державних цільових програм, на дослідження та прикладні розробки [2] нами представлено на рисунку 1.

У зв'язку із невивченістю та нестабільним станом економіки аграрного бізнесу у цій сфері ринок екологічних інновацій вивчено в найменшій мірі. Впровадження будь-яких нових проектів є неможливим без інвестиційної діяльності.

Аналізуючи динаміку обсягу інвестицій підприємствами сільського господарства, мисливства та лісового господарства за роками досліджень варто відмітити їх поступове збільшення. Так, якщо у 2001 році підприємства даного виду економічної діяльності в основний капітал інвестувало 1617 млн. грн, то у

2008 їх обсяги збільшилися майже у 10,5 раз і становили 16890 млн. грн.

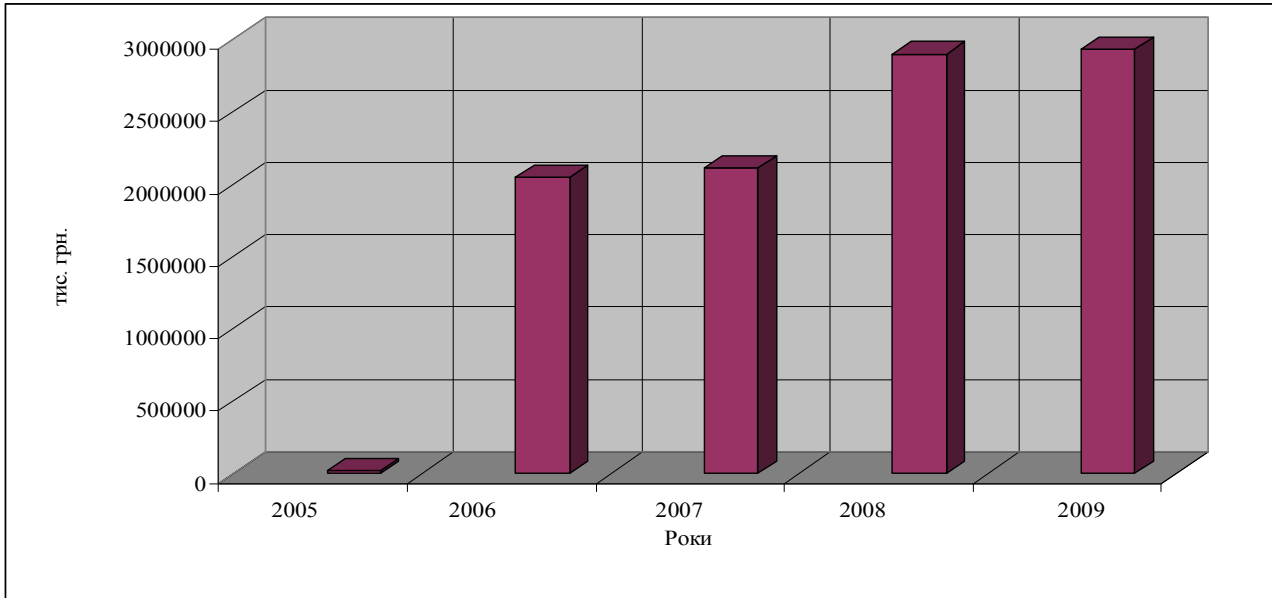

Рис. 1. Динаміка витратів на заходи з дослідження та прикладні розробки, тис. грн

Із появою світової фінансової кризи у 2008-2009 рр. відмічено її негативний вплив на економіку держави та всіх підприємств, що мало вплив на обсяги інвестування підприємствами в основний капітал. У 2009 році обсяг інвестицій в основний капітал всіма підприємствами зменшився на 81304 млн грн. та підприємствами сільського господарства, мисливства і лісового господарства майже вдвічі (в 1,82 рази, або на 7508 млн. грн.) [2]. Динаміку зміни обсягу інвестицій в основний капітал підприємствами сільського господарства, мисливства та лісового господарства нами представлено на рисунку 2.

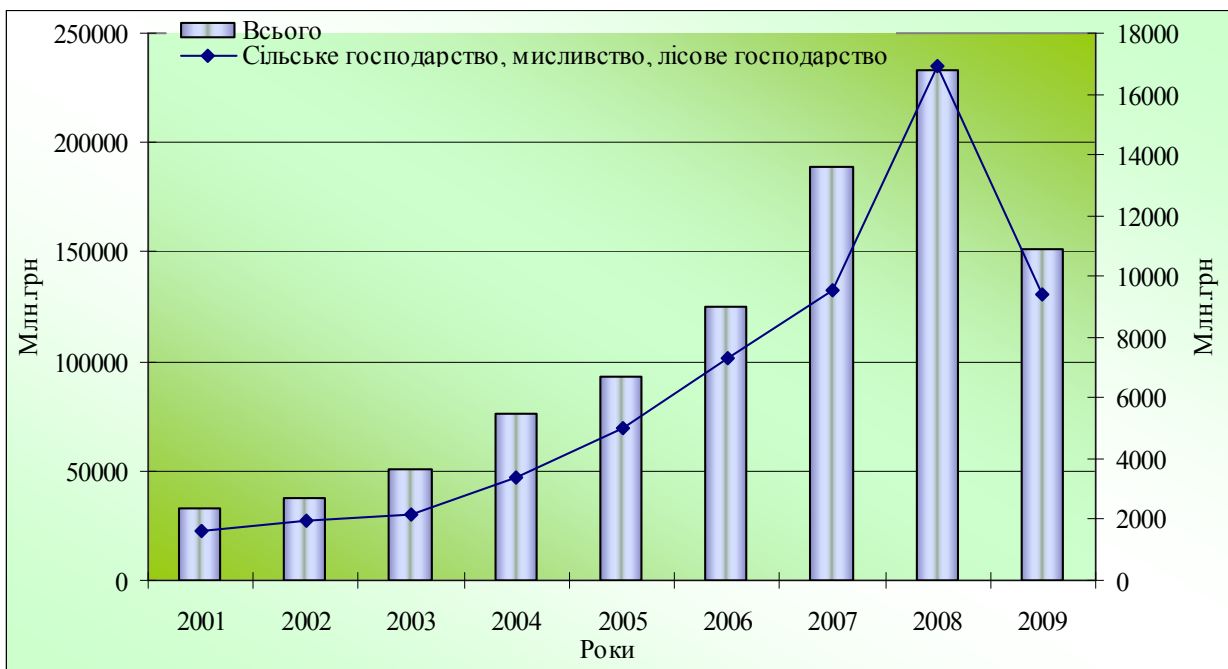

Рис. 2. Динаміка обсягу інвестицій в основний капітал підприємствами сільського господарства, мисливства та лісового господарства (2001 – 2009 рр.)

Нами проведено оцінку введення в дію окремих об'єктів та потужностей сільськогосподарського призначення. За результатами проведеної оцінки варто відмітити зниження обсягів введення в експлуатацію по всіх показниках та об'єктах. Так за період з 1990 року кількість введення в експлуатацію тваринницьких приміщень із врахуванням механізованих ферм та комплексів зменшилось з 207,9 тис. скотомісць для великої рогатої худоби до 2,2 тис. у 2009 році.

Тому, дана ситуація викликає необхідність розробки екологічно безпечних конкурентоспроможних технологій виробництва не лише у промисловості, а й у сільському господарстві. Оскільки Україна передусім є аграрною державою, то забезпечення сприятливих умов функціонування сільськогосподарських підприємств забезпечить покращення економічного стану агро формувань різних форм власності та ведення господарювання і сприятиме розвитку економіки держави в цілому. Впровадження системи екологічного менеджменту у сільськогосподарських підприємствах сприятиме поліпшенню інноваційної діяльності та покращенню інвестиційної привабливості.

Література:

1. Екологічний менеджмент / За ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. – Київ: Центр навчальної літератури, 2004. - 407с.
2. Статистичний щорічник України за 2009 рік [Текст] / За редакцією О.Г. Осауленка; відповідальний за випуск Н.П. Павленко; Державний комітет статистики України. – К.: Державний комітет статистики України. – 2010. – 567 с.
3. Фостолович В.А. Постійне проведення екологічного контролю – запорука економічної безпеки підприємств // Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції 1-14 лютого 2008 р «Nowoczesnych naukowych osiagniec - 2008» Тум 4. ekonomiczne nauki.: Przemysl. Nauka i studia – str. 56-59.
4. Фостолович В. А., Гуртовий Ю. А. Проблема екологічності підприємств – головне питання сьогодення // Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції 15-30 квітня 2008 р «Научное пространство Европы-2008» Том 23 Екологія. Географія і екологія. Софія. «Бял. ГРАД-БГ» ООД – С. 30-32

асистент Здирко Н.Г., студентка Якубовська К.А.
Вінницький національний аграрний університет

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Розглянуто внутрішній аудит в Україні, проблеми та перспективи розвитку

В умовах сучасних загальносвітових інтеграційних процесів система управління комерційними організаціями – планування, облік та контроль вибірково-господарської діяльності – дуже змінилася, водночас необхідність

врахування інтересів власників комерційних структур, їх акціонерів, працівників вимагає застосування інноваційних методів. Практика свідчить, що на сьогодні найкращим інструментом ринкових змін у комерційній діяльності є впровадження системи внутрішнього аудиту [2].

На жаль в Україні недооцінюється значення внутрішнього аудиту як самостійного виду контролю. Це пов'язано з відсутністю в достатньому обсязі необхідної інформації з методики створення, значення, функцій, об'єктів, прийомів та засобів внутрішнього аудиту, що і визначає актуальність теми дослідження.

Проблеми розвитку аудиту як форми фінансового контролю останнім часом знаходяться у центрі досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених. Суттєвий внесок у розвиток аудиту зробили такі вчені як Пилипенко І., Шевчук В., Петрик О., Рибалко Л., Макеєва О., Утенкова К.О. та інші.

Для української практики поняття «внутрішній аудит» - не надто нове, але воно недостатньо висвітлено теоретично і мало застосовується на практиці. Внутрішній аудит має функціонувати як незалежна діяльність на підприємстві. Організовує його керівництво підприємства для перевірки та оцінки роботи окремих підрозділів, служб, об'єктів обліку тощо.

Метою внутрішнього аудиту є вдосконалення діяльності організації. Не варто плутати наступні поняття: мета внутрішнього аудиту - це не виявлення порушення та помилок для подальших оргвисновків і покарання винуватців, не написання звітів на декілька десятків сторінок з сотнею нездійснених рекомендацій, а визначення та оцінка ризику, слабких місць в роботі організації та надання рекомендацій для підвищення ефективності систем і процесів [4].

Варто підкреслити, що аудит, як і будь-яка діяльність, пов'язаний з законодавством, згідно якого він стандартизується та нормується. Але це стосується переважно зовнішнього аудиту. Стандартів, що регулюють функціонування внутрішнього аудиту немає (за винятком нормативних документів Національного банку України (далі НБУ) з регламентації внутрішнього аудиту в комерційних банках України), і це зменшує поширення передового досвіду в цій сфері діяльності на інших підприємствах. З іншого боку, відсутність будь-яких обмежень на зміст і форми проведення внутрішнього аудиту стимулює розробку суб'єктами господарювання власних форм реалізації його функцій [2].

Потреба у створенні внутрішнього аудиту в Україні виникає на великих підприємствах з різними видами діяльності, зі складною розгалуженою структурою і великою кількістю територіально віддалених філій, дочірніх підпорядкованих підприємств. Робота фахівців внутрішнього аудиту в цьому напрямі полягає, насамперед, в уніфікації і стандартизації облікових процесів для правильного формування зведеної чи консолідованої зовнішньої і, перш за все, внутрішньої звітності. Працівники бухгалтерських служб, територіально відокремлених структурних підрозділів, дочірніх і залежних підприємств не завжди дотримуються єдиної методики ведення бухгалтерського обліку і, особливо, його підсистеми – управлінського обліку. Внаслідок відсутності єдиного методологічного підходу одні й ті ж операції відображаються по-

різному, а це може стати причиною невірогідності консолідованої звітності [4].

В Україні впровадження внутрішнього аудиту розпочалось з банківських установ. Саме НБУ своєю постановою зобов'язав комерційні банки запровадити внутрішній аудит.

В цілому при створенні служби внутрішнього аудиту треба врахувати, що внутрішній аудит повинен відповідати таким характеристикам:

1) неупередженість, тобто всі висновки та оцінки аудитор має робити об'єктивно;

2) незалежність, яка передбачає, що служба внутрішнього аудиту підпорядковується лише найвищому керівництву підприємства;

3) удосконалення діяльності підприємства, тобто треба чітко розуміти, що метою діяльності служби внутрішнього аудиту є не виявлення помилок і порушень та подальше покарання винних, а, перш за все, встановлення ризиків та слабких місць в діяльності підприємства та надання рекомендацій спрямованих на підвищення ефективності функціонування даного суб'єкта господарювання;

4) надання гарантій є важливим для власників підприємств і може бути забезпеченим лише в результаті якісної роботи служби внутрішнього аудиту;

5) консультативний характер передбачає можливість управлінського персоналу отримати кваліфіковану допомогу у вирішенні тих чи інших проблем, пов'язаних із діяльністю підприємства [5].

Не зважаючи на очевидні переваги впровадження внутрішнього аудиту на підприємстві, останні не поспішають створювати системи внутрішнього аудиту, аргументуючи це, насамперед, нестачею коштів.

До проблемних аспектів внутрішнього аудиту слід віднести:

- недостатню кількість методичних розробок з аудиторського контролю;
- неефективність діючої нормативно-правової бази в питанні внутрішнього аудиту;

- брак достатнього досвіду аудиторської діяльності;
- недостатня кількість кваліфікованих аудиторських кадрів;
- відсутність типових форм документів з аудиту в цілому та внутрішнього аудиту, зокрема;

- відсутність методичних рекомендацій з питань автоматизації внутрішнього аудиту тощо [3].

Перераховані проблемні аспекти розвитку внутрішнього аудиту в Україні призводять до меншої ефективності здійснення внутрішнього аудиту на підприємстві та до недовіри щодо такої системи на підприємстві.

Ефективність діяльності служби внутрішнього аудиту є важливим фактором управління економічним суб'єктом і залежить від його організаційного статусу, компетентності, професіоналізму, функціональних обмежень, рівня значущості. На нашу думку, для ефективної діяльності внутрішнього аудиту необхідно створити чітку нормативно-законодавчу базу, яка буде сприяти подальшому розвитку аудиту в Україні. Також потрібно звернути увагу на розробку внутрішньо фірмових стандартів і правил, котрі б регламентували діяльність служб внутрішнього аудиту задля чіткого визначення прав і

обов'язків працівників служби, уникнення плутанини в роботі, визначення термінів надання звітної інформації керівництву за результатами перевірок, форми надання документації і звітів тощо [4].

Отже, враховуючи вище зазначене, можна констатувати, що внутрішній аудит є одним із видів внутрішньогосподарського контролю суб'єктів підприємницької діяльності. Разом з тим, слід підкреслити, що вітчизняний внутрішній аудит значно відрізняється від зарубіжного, а саме: відсутністю професійних стандартів та єдиних вимог до професійного рівня внутрішніх аудиторів, умовністю незалежності внутрішнього аудиту.

Література:

1. Про аудиторську діяльність: Закон України в редакції від 14.09.2006р. // www.rada.gov.ua.
2. Кравченко В.В. Проблеми та перспективи розвитку внутрішнього аудиту в сучасних умовах господарювання // Наукові праці КНТУ. Економічні науки, 2010, вип. 17. – С. 62-66.
3. Макеєва О. Перспективи розвитку внутрішнього аудиту в Україні // Економіст. - №6. – 2010. – С. 54-57.
4. Сподарик В., Дейч Г., Журавкова А. Внутрішній аудит: проблеми, методика та організація // Економічний аналіз. – 2010. – Випуск 6. – С. 503-505.
5. Утенкова К.О. Внутрішній аудит в аграрних підприємствах: проблеми і перспективи розвитку // Облік і фінанси АПК. - №2. – 2010. – С. 101-103.

доцент Фостолович В.А., студент Рибак С.

Вінницький національний аграрний університет

СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ПТАХІВНИЦТВІ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ У ЗАГАЛЬНУ СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

Розв'язання екологічних проблем у птахівництві є можливим при застосуванні ефективних інтегрованих систем управління. При впровадженні системи екологічного менеджменту у сільськогосподарське підприємство до екологічної політики включатимуться проблемні еколого-економічні питання, які підлягатимуть обов'язковому вирішенню

В результаті нехтування об'єктивними законами утворення і відтворення природних ресурсів протягом тривалого періоду на сьогодні сформувалась кризова еколого-економічна ситуація. У сільськогосподарських підприємствах в більшій мірі переважають малорентабельні енерго- та ресурсоємні технології вирощування продукції рослинництва та тваринництва, які крім економічних збитків мають негативний вплив на стан навколишнього природного середовища. В умовах виробництва продукції за такими технологіями не можливо забезпечити споживачів якісними продуктами, а переробну галузь –

сировиною. Нагальним питанням є вирішення такої проблеми. В основі розв'язання такого завдання лежить розробка системи управління, яка була б спроможною виконувати покладені на нею функції, забезпечуючи поліпшення економічних показників поряд із підвищенням якості продукції та зниженням негативного впливу на стан навколишнього природного середовища.

В умовах трансформації національної економіки та економіки аграрного виробництва важливим є розробка моделі організації та управління виробництвом та природокористуванням у єдиному узгодженому взаємопов'язаному процесі, які на сьогодні функціонують незалежно одна від одної.

Найбільш досконалою така система має бути розроблена для кожної сфери діяльності та повинна являти собою систему екологічного менеджменту у структурі загальної системи управління.

Особливу увагу вдосконаленню управління природокористуванням слід приділяти на підприємствах АПК. Оскільки в процесі розвитку суспільства постійно виникають протиріччя між: зростаючими потребами людей і обмеженими можливостями біосфери, природних ресурсів.

Екологічний менеджмент повинен враховувати ці протиріччя і визначати раціональні співвідношення між рівнями споживання, розвитку виробництва й екологічними факторами, тобто вносити діалектичний характер.

Тому, екологічний менеджмент у сільськогосподарських підприємствах являє собою систему відносин та сукупність специфічних методів, які використовують для управління при вирішенні проблем природокористування в процесі виробництва продукції. Він є підсистемою загальної системи управління.

Впровадження діючої системи екологічного менеджменту є можливим при формуванні окремого структурного підрозділу чи відділу (відділу екологічного менеджменту), який здійснюватиме передбачені для нього функції та діятиме у тісній взаємодії із іншими структурними підрозділами підприємства.

Світова продовольча криза, яка з роками поглиблюється викликає необхідність у підприємств аграрного сектору збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. Відповідно до законів ринкової економіки попит формує пропозицію. Дана ситуація чітко простежується і в економіці України. За даними Державного комітету статистики України відмічено стале зростання виробництва продукції сільського господарства протягом 2000-2009 рр. (Рис. 1).

Актуальність досліджуваної проблеми привертає увагу зарубіжних та вітчизняних вчених економістів. Однак у вітчизняній літературі [5] недостатньо уваги досліджено саме екологізації виробництва продукції птахівництва.

Птахівництво мало б працювати за схемою основна продукція-побічна продукція. В останні роки виробництво основної продукції птахівництва зростає, що тягне за собою збільшення виробництва побічної продукції птахівництва. Основними цілями екологізації виробництва є зменшення впливу наявних джерел забруднення на довкілля, покращення еколого-економічних показників підприємства, модернізація системи екологічного управління, забезпечення випуску екологічно безпечної продукції.

Утилізація пташиного посліду, підстилки та стічних вод є важливою

проблемою птахівничих підприємств. Її слід вирішувати з урахуванням ресурсозбереження. Методом, за допомогою якого сьогодні можна вирішити екологічні проблеми, не споживаючи, а виробляючи енергію, є мікробіологічний процес анаеробного розкладання та одержання біогазу [1, 5].

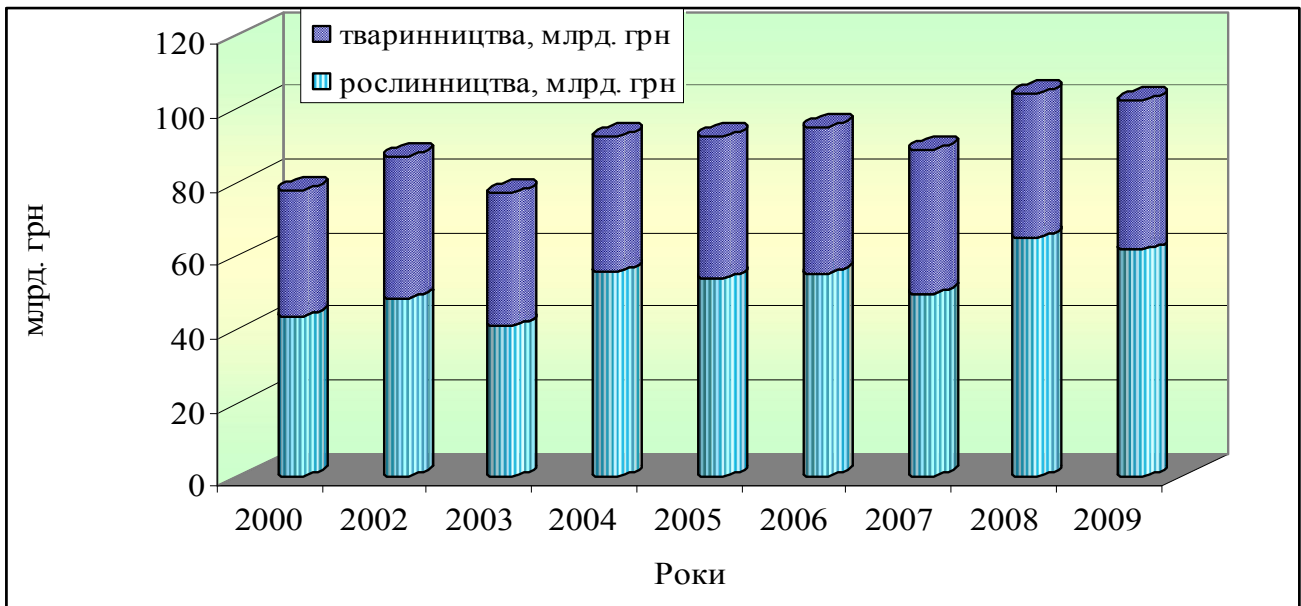

Рис. 1. Динаміка виробництва продукції сільського господарства в Україні, 2000-2009 рр

Використовувані відходи виробництва - ті відходи, щодо яких є можливість і доцільність їх використання безпосередньо після відповідної обробки. Використовувані відходи можна розглядати як вторинне сировину. Пташиний послід, безумовно, відноситься до використовуваних відходів, як і падіж птиці, санітарний брак, перо, нехарчові відходи птице переробці. Невикористані відходи - це відходи виробництва, для яких на сучасному рівні розвитку науки і техніки поки не встановлена можливість або доцільність використання як безпосередньо, так і після переробки. До цього виду відходу можна віднести знову ж пташиний послід для птахівничого господарства: коли вона не має достатніми площами орної землі, то відбувається накопичення таких великих обсягів пометної маси, які представляють серйозну екологічну небезпеку для навколишнього середовища.

Безповоротні відходи це відходи виробництва, які неможливо, недоцільно (неефективно) або неприпустимо використовувати повторно, зокрема без додаткової обробки. На жаль, багато великих птахівницькі господарства з цілого ряду причин знову ж пташиний послід перевели в розряд безповоротних відходів. Багаторічні накопичення пташиного посліду у несанкціонованих площах, ярах, котлованах, заглиблених сховищах призвели до того, що на їх територіях стали утворюватися «послідіві звалища» і «послідіві озера».

Ще однією з проблем птахівництва є забруднення атмосферного повітря аміаком, небезпечним сірководнем, діоксидом вуглецю. В дослідженнях

Марченко О.А. [2] представлено результати оцінок впливів галузі птахівництва на атмосферне повітря. В таблиці 1 представлено сумарні викиди забруднюючих речовин та парникових газів виробничими об'єктами ТОВ «Комплекс Агромарс».

Таблиця 1

Сумарні викиди забруднюючих речовин та парникових газів виробничими об'єктами ТОВ «Комплекс Агромарс», т. рік [2]

Найменування забруднюючих речовин	Роки			
	2006	2007	2008	2009
Всього по підприємству	411,7	583,2	755,2	716,6
Метали та їх сполуки	0,014	0,015	0,017	0,015
Речовини у вигляді твердих частинок	56,6	75,5	152,9	148,3
Сполуки азоту	131,3	160,6	198,2	82,9
у т.ч. діоксид азоту	130,5	110	126	44,9
оксид азоту	0,82	4,02	1,96	0,01
аміак	45,6	58,3	70,3	38,1
Сполуки сірки	3,3	4,9	5,3	2,1
Вуглець оксиду	226,2	273,2	272,1	106,4
Неметанові органічні сполуки	0,8	6,9	6,9	3,5
у т.ч. бензин	-	3,2	2,7	2,7
Формальдегід	3,7	3,8	4,2	0,8
Метан	28,1	38,7	78,1	77,8
Діоксид вуглецю	2246,1	4549,1	4819,7	4916,1

Провівши аналіз таблиці 1 можна зробити висновок, що основними забруднювачами атмосферного повітря виробничими об'єктами ТОВ «Комплекс Агромарс» є діоксид вуглецю, пил, оксид вуглецю, метан, аміак.

Основним методом боротьби з даними газами є встановлення систем фільтрації та очищення повітря. На практиці нажалі це не використовується так як впровадження систем фільтрації є дорогим задоволенням, саме тому підприємству виходить дешевше здійснювати екологічні платежі, а не інвестувати в нові технології.

В таблиці 2 показана основна динаміка витрат ТОВ «Комплекс Агромарс» на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі.

Проаналізувавши динаміку витрат ТОВ «Комплекс Агромарс» на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі можна зробити висновок? що після 2006 року, коли були вкладені великі кошти на ремонт установ для очищення стічних вод, сума витрат зменшується, в тому числі на поточні витрати. При цьому екологічні платежі з року в рік зростають, а головним пунктом платежу є платіж за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин.

Оскільки, платежі за викиди будуть збільшуватися, то для зменшення витрат за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин, потрібно впроваджувати новітні системи фільтрації.

Іншою проблемою птахівництва є поводження з відходами птахівництва.

Таблиця 2

Динаміка витрат ТОВ «Комплекс Агромарс» на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі, тис.грн [2]

Витрат на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі, тис.грн	Роки			
	2006	2007	2008	2009
Витрат всього	41011,5	18446,4	7955,5	8463,9
у т.ч. капітальні інвестиції	13901,7	16968,7	3676	1655,9
з них: охорона атмосферного повітря	-	-	-	-
очищення зворотних вод	13901,7	16968,7	3676	1655,9
поводження з відходами	-	-	-	-
Витрат на ремонт	3112,5	731,1	94,3	58,5
з них: охорона атмосферного повітря	-	-	-	-
очищення зворотних вод	3112,5	731,1	94,3	58,5
поводження з відходами	-	-	-	-
Поточні витрати - всього	27109,8	1477,7	4279,5	6807,9
з них: охорона атмосферного повітря	848,8	11,3	28,8	33,6
очищення зворотних вод	24973,5	248,5	2301,6	1584,2
поводження з відходами	562,8	1217,9	1689,9	5041,8
захист та реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	605,8	-	259,3	43,5
Екологічні платежі: всього	43,7	102,9	175,1	179,9
З них: на викиди в атмосферне повітря	32,6	92,9	145,3	161,5
за скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти	10,6	9	12,1	18,5
штрафи	-	0,3	1,3	-
позови про відшкодування збитків і втрат	0,8	0,7	16,3	-

Для того, щоб вирішити проблему знешкодження і повної утилізації відходів птахівництва, потрібно:

- провести технічну модернізацію підприємств, які виробляють продукцію птахівництва, щоб кількість відходів зменшувалась, а їх якість відповідала певним стандартам;

- правильно підібрати рішення для утилізації й знешкодження посліду, підстилки і стічної води, при цьому потрібно врахувати екологічну небезпеку відходів і вірно оцінити екологічні переваги повної утилізації відходів.

Одним з найкращих варіантів є побудова біогазової установки. Головна її задача є утилізація відходів та отримання газу для обігріву пташників. Це є актуальним питанням так як ТОВ «Комплекс Агромарс» в 2009 році використав 10,8 млн.м³ природного газу.

При виробництві продукції птахівництва на середній птахофермі утворюється – пташиний послід -25,5 тис. тон на рік (70 т на добу).

Установка біогазової установки продуктивність по переробці сировини - 60 -80 т/на добу дасть вихід біогазу - 7300 -10400 м³/ на добу при цьому відбуватиметься споживання електропотужності 39 - 48 кВт / год., при цьому необхідно – одна людина для обслуговування. Площа яку займає біоустановка становить - 0,35 га. При цьому утворюється тверді біодобрива 30-40 т/ на добу, а також рідкі добрива 14-21 м³/ на добу. Вихід електроенергії становить – до 70 МВт/рік.

Провівши підрахунки можна зробити висновок, що при впровадженні біогазової установки підприємство економить приблизно 3млн.650тис. м³ газу, що економить значну кількість коштів при нестабільних цінах на газ. Також підприємство отримують 12775 т. твердих біодобрих та 7300 м³ рідких біодобрих, які можна реалізувати сільськогосподарським підприємствам, цим самим отримувати додатковий заробіток.

Отже впровадження екологічного менеджменту на підприємстві та інвестування коштів в охорону навколишнього природного середовища, а саме в систему очистки повітря та біогазової установки, дозволить підприємству економити у майбутньому значну кількість коштів, а також дозволить підприємству вийти на міжнародний ринок.

Важливе значення у ефективності виробництва відіграє не лише ресурсна база, а і система управління, яка у загальній своїй структурі виконує завдання розробки та правильної координації праці і ресурсів на досягнення поставленої мети.

Змінити ситуацію низького рівня ефективності виробництва сільськогосподарської продукції підприємствами України можливо шляхом зміни підходу до системи управління.

Історично склалось, виділяти систему менеджменту на підприємствах різних галузей, а у підприємств аграрного сектору функціонує лише загальна система управління без виділення структурних її складових, однією із яких повинна бути система екологічного менеджменту.

Екологічний менеджмент є цілісною системою заходів раціонального використання і відтворення всіх природних ресурсів, збереження і збільшення заповідників, природних територій і зон, зменшення шкідливого впливу промисловості і транспорту на навколишнє середовище. Оскільки, «екологія» - це наука про відношення рослинних і тваринних організмів і утворюваних ними спільностей між собою і навколишнім середовищем.

Виокремлення екологічного менеджменту як самостійного виду діяльності у загальній структурі менеджменту як власне окремих підприємств, так і держави в цілому викликано проблемою подолання екологічних та економічних проблем.

В Україні застосування екологічного менеджменту в аграрному секторі викликано насамперед необхідністю перегляду підходу до загальної системи управління. Оскільки, Україна є аграрною державою, важливе значення має посилення позицій на міжнародному ринку сільськогосподарської продукції. Жорстка міжнародна конкуренція на аграрному ринку та постійне підвищення вимог до якості продукції спонукають удосконалення вітчизняного законодавства та практики господарювання до міжнародних норм та вимог.

Література:

1. Калетник Г.М. Розвиток ринку біопалив в Україні / Г.М. Калетник; Вінницький нац. аграрний університет. – К.: Аграрна наука, 2008. – 464 с.
2. Марченко О.А. Птахівництво – прогресуючий забруднювач атмосферного повітря [Текст] / О. А. Марченко // Агроекологічний журнал. –

2010 р. - №3. – С. 34-38.

3. Фостолович В.А. Постійне проведення екологічного контролю – запорука економічної безпеки підприємств // Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції 1-14 лютого 2008 р «Nowoczesnych naukowych osiagniec - 2008» Том 4. ekonomiczne nauki.: Przemysl. Nauka i studia – str. 56-59

4. Фостолович В. А., Гуртовий Ю. А. Проблема екологічності підприємств – головне питання сьогодення // Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції 15-30 квітня 2008 р «Научное пространство Европы-2008» Том 23 Екологія. Географія і екологія. Софія. «Бял. ГРАД-БГ» ООД – С. 30-32

5. Ясіновська І.Ф. Екологізація виробництва продукції птахівництва як передумова конкурентоспроможності птахівничих підприємств [Текст] / І.Ф. Ясіновська // Агроекологічний журнал. – 2010 р. - №3. – С. 11-16.

*доцент Фостолович В.А., студент Гродецький О.
Вінницький національний аграрний університет*

СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УМОВАХ ДІЇ НОВОГО ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ

Виконання умов Національної екологічної політики сільськогосподарськими підприємствами можливо лише при впровадженні ефективної системи управління охороною навколишнього природного середовища. Введення в дію нового Податкового кодексу України робить економічно доцільним інтеграцію СЕМ до загальної системи управління підприємством

В умовах дефіциту ресурсного потенціалу та поглиблення світової продовольчої і енергетичної кризи постала проблема необхідності їх розв'язання. У вирішенні такого питання важливу роль відіграють сільськогосподарські підприємства, які є безпосередніми виробниками як продуктів харчування, так і виробниками сировини для виробництва альтернативних джерел енергії. Крім того глобальна екологічна криза вимагає зваженого підходу до вибору системи управління спрямованої на еколого-економічний розвиток як на державному рівні, так і на рівні підприємств. Природні ресурси є власністю держави та її народу, а також засобом виробництва сільськогосподарських підприємств. Для врегулювання відносин ефективного використання природних ресурсів повинна приймати участь як держава у вигляді законотворчого та контролюючого процесу так і безпосередньо їх користувачі – підприємства.

Формуючи досконалу систему управління навколишнім природним середовищем на рівні підприємства можливим є виробництво продукції такої

якості, яка б відповідала міжнародним вимогам якості та сприяла б її сертифікації, а отже і забезпечила конкурентоспроможність на міжнародному ринку [2]. Також, впровадження системи екологічного менеджменту у сільськогосподарські підприємства сприяє виконанню вимог держави до якісних параметрів вирощеної продукції та параметрів які висуваються до технології її вирощування [3].

Управління охороною навколишнього природного середовища визначається виконанням функцій спостереження, дослідження, наукового обґрунтування, прогнозування, та контролю як на державному рівні, так і незалежними інстанціями [1].

Управління в галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється з метою реалізації природоохоронного законодавства, контролю за дотриманням вимог природоохоронного законодавства, забезпечення проведення природоохоронних заходів, раціонального використання природних ресурсів та досягнення узгодженості дій державних і громадських органів у галузі охорони навколишнього природного середовища.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 880-р. схвалено Концепцію національної екологічної політики України на період до 2020 року. Дана концепція спрямована на розв'язання проблем еколого-економічного спрямування.

Відомо, що в Україні антропогенне та техногенне навантаження на навколишнє природне середовище в кілька разів перевищує відповідні показники у розвинутих країнах світу та продовжує зростати. Тривалість життя в Україні становить у середньому близько 66 років (у Швеції - 80, у Польщі - 74 роки). Значною мірою це зумовлено антропогенним навантаженням на навколишнє природне середовище, зокрема його забрудненням підприємствами головним чином гірничо-видобувної, металургійної, хімічної промисловості, енергетичного сектору. В Україні найвищий в Європі рівень розораності земель, споживання водних ресурсів, вирубування лісів. Близько 15 % території України з населенням понад 10 млн. перебуває у критичному екологічному стані. Щільність викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря останнім часом становить понад 130 кг. на кожного мешканця України, що в кілька разів перевищує зазначений показник у розвинутих країнах світу. Значна частина водних об'єктів втратила природну чистоту, порушена їх здатність до самоочищення. У ряді областей обсяг скидання забруднених вод у річки перевищує обсяг природного стоку. Водні об'єкти забруднені сполуками важких металів, азоту, сульфатами, нафтопродуктами і фенолами. Витрати свіжої води на одиницю випущеної продукції в Україні перевищують аналогічні показники у Франції в 2,5 раза, Німеччині та Великобританії - у 4,3 раза. На сьогоднішній день у державі накопичено понад 35 млрд. тонн відходів, 17 відсотків її території зазнає підтоплення та понад 18 відсотків вражено інтенсивною ерозією. Дана екологічна ситуація викликала необхідність розробити оновлену національну екологічну політику.

Відсутність ефективної системи управління в сфері охорони навколишнього природного середовища та більш повільне, ніж очікувалося,

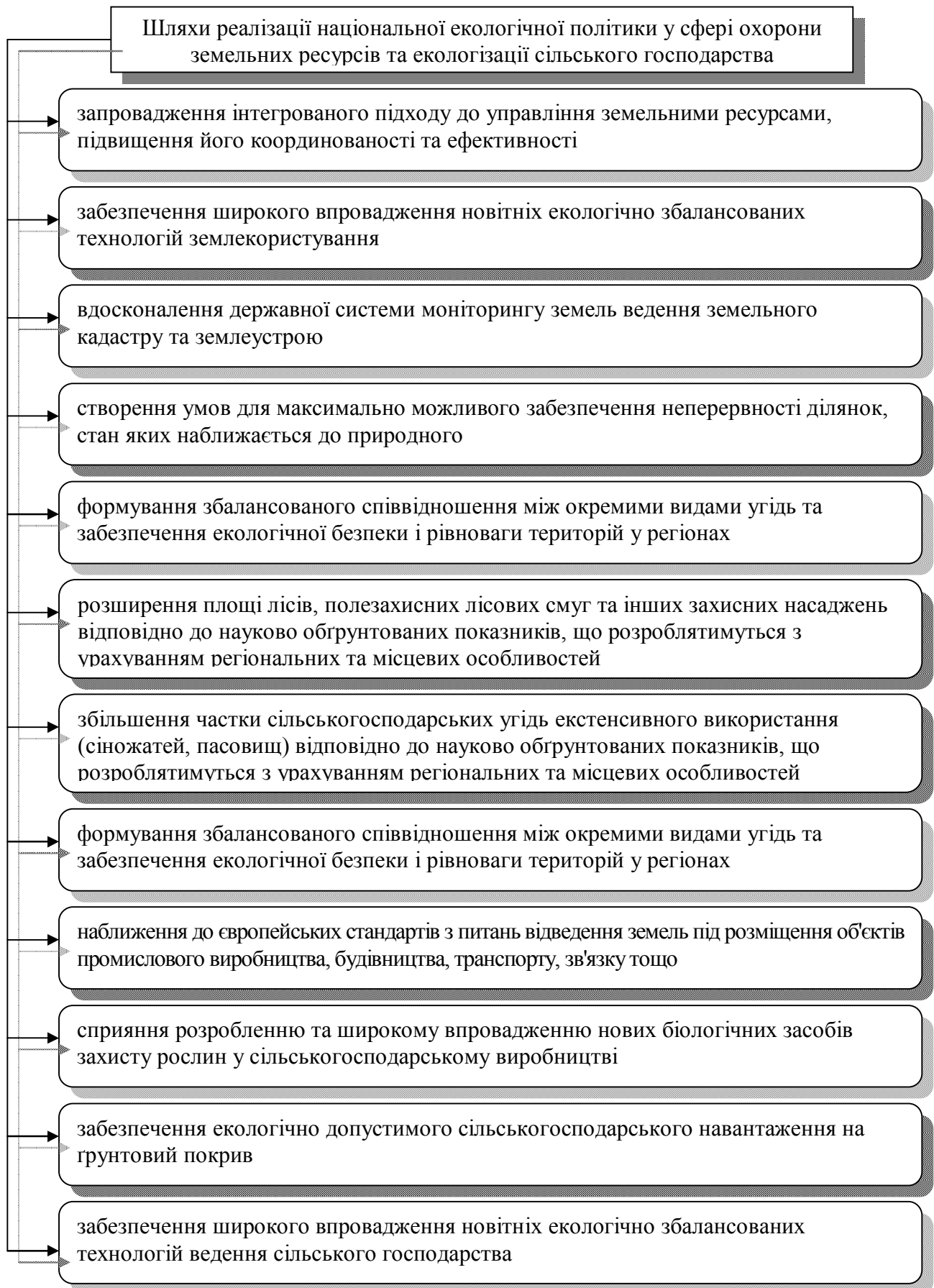

Рис. 1. Шляхи реалізації національної екологічної політики у сфері охорони земельних ресурсів та екологізації сільського господарства

проведення структурних реформ і модернізації технологічних процесів в умовах зростання національної економіки призводить до збільшення рівня забруднення та зумовлює підтримку старих, неефективних підходів до використання енергетичних і природних ресурсів.

Як відмічалось вище, Україна є аграрною державою. Важливе місце у системі управління охороною навколишнього природного середовища необхідно приділяти сільськогосподарському виробництву. Тому, важливим завдання національної екологічної політики є екологічно збалансоване використання природних ресурсів в тому числі і у сфері охорони земельних ресурсів, які є засобом виробництва та екологізації сільського господарства в цілому. Національна екологічна політика держави передбачає шляхи реалізації національної екологічної політики у сфері охорони земельних ресурсів та екологізації сільського господарства які нами представлено на рисунку 1.

Держава регулює інтенсивність використання природних ресурсів та рівень негативного впливу на стан навколишнього природного середовища шляхом накладання податків на їх користувачів.

З розвитком технічного прогресу, який зупинити вже не є можливим постійно збільшується рівень забруднення навколишнього природного середовища. За даними Державного комітету статистики України лише обсяг викидів шкідливих речовин у 2009 році становив 6442,9 тис. тон, тоді як у 2000 році - 5908,6 тис.т. Зменшити такий негативний вплив можливо лише застосовуючи економічні важелі впливу на рівні держави.

Відповідно до вимог нового податкового кодексу у 2011 році змінились ставки податку за викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (табл. 1).

Таблиця 1

Ставки податку за викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення відповідно до вимог Податкового кодексу України

Назва забруднюючої речовини	Ставка податку, гривень за тонну
1	2
Азоту оксиди	403
Аміак	76
Ангідрид сірчистий	403
Ацетон	151
Бенз(о)пірен	512692
Бутилацетат	91
Ванадію п'ятиокис	1511
Водень хлористий	15
Вуглецю двоокис	0,2
Вуглецю окис	15
Вуглеводні	23
Газоподібні фтористі сполуки	997
Тверді речовини	15
Кадмію сполуки	3188
Марганець та його сполуки	3188
Нікель та його сполуки	16241

Продовження табл. 1

1	2
Озон	403
Ртуть та її сполуки	17072
Свинець та його сполуки	17072
Сірководень	1294
Сірковуглець	841
Спирт н-бутиловий	403
Стирол	2941
Фенол	1828
Формальдегід	997
Хром та його сполуки	10812

Для забруднюючих речовин, суми податку яких є не диференційованими, ставки податку застосовують залежно від встановленого класу небезпечності забруднюючої речовини (табл. 2).

Таблиця 2

Ставки податку за забруднення повітряного середовища залежно від встановленого класу небезпечності забруднюючої речовини

Клас небезпечності	Ставка податку, гривень за тону
I	2880
II	661
III	98
IV	33

У випадку не встановлення класу безпеки для забруднюючих речовин (сполук), ставки податку застосовуються залежно від встановлених орієнтовно-безпечних рівнів впливу таких речовин (сполук) (табл. 3)

Таблиця 3

Ставки податку застосовувані для забруднювачів навколишнього середовища залежно від встановлених орієнтовно-безпечних рівнів впливу таких речовин (сполук)

Орієнтовно-безпечний рівень впливу сполук (мг/куб. метр)	Ставка податку, гривень за тону
Менше 0,0001	121255
0,0001 - 0,001 (включно)	10389
0,001 - 0,01 (включно)	1435
0,01 - 0,1 (включно)	403
0,1 - більше 10	15

Виконання принципу національної екологічної політики «забруднювач платить» стосується також і забруднювачів водного середовища (табл 4).

Таблиця 4

Ставки податку за скиди основних забруднюючих речовин у водні об'єкти:

Назва забруднюючої речовини	Ставка податку, гривень за тонну
Азот амонійний	264
Органічні речовини (за показниками БСК5)	106
Завислі речовини	8
Нафтопродукти	1556
Нітрати	23
Нітрити	1299
Сульфати	8
Фосфати	212
Хлориди	8

За скиди забруднюючих речовин із зворотними водами у ставки, озера, річки та моря ставки податку, збільшуються у 1,5 рази, а за скиди забруднюючих речовин у озера, річки або моря ставки податку збільшуються у 3 рази.

За скиди забруднюючих речовин у ділянки озер або річок, які знаходяться у адміністративних межах населеного пункту, ставки податку збільшуються у 5 разів. За скиди (захоронення) у глибокі підземні водоносні горизонти, що не містять прісних вод, забруднюючих рідинних речовин, відходів виробництва та стічних вод, включаючи мінералізовані шахтні та термальні води, що утворюються на основі природних вод і не піддаються очищенню існуючими методами, ставки податку збільшуються у 10 разів.

Екологічні платежі таких розмірів мають стимулювати впровадження нових технологій, а не бути засобом наповнення бюджету. В новому податковому кодексі навантаження перенесено з мобільних чинників виробництва (роботи і капіталу) на споживання, ресурсні та екологічні платежі.

Нинішньому уряду необхідно використовувати вже існуючі напрацювання, стимулюючі впровадження нових екологічно безпечних технологій за рахунок програм кредитування і податкових пільг. При вмілому використанні механізму екологічних платежів можна значно підвищити рівень ресурсозбереження, запровадити на практиці принципи соціального відповідального бізнесу і вирішити екологічні проблеми в регіонах України. Досягти цього можливо лише поєднавши державне регулювання та впровадження ефективної системи екологічного менеджменту у підприємствах, у сільськогосподарських зокрема.

Література:

1. Ільїна, М.В. Еколого-економічна оцінка ефективності екологічного менеджменту в аграрному виробництві України [Текст] / М. В. Ільїна Агросвіт. – 2010 р. – № 1. – С. 2 - 7
2. Концепція Державної цільової науково-технічної програми розвитку виробництва та використання біологічних видів палива: розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2009 р. № 276-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=276-2009-%F0>
3. Лучишина, К.Л. Основи формування інтегрованої системи управління якістю аграрних підприємств [Текст] / К.Л. Лучишина // Агросвіт. – 2010 р. – № 21. – С. 56 – 60.